FORSKØNNLSEN

ILLUSTRERET TIDSSKRIFT

UDGIVET AF FORENINGEN TIL

HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

XI. AARGANG

KJØBENHAVN · MCMXXI

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

KJØBENHAVN — NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

INDHOLDSFORTEGNELSE

(* betegner, at Artiklen er illustreret).

Side

*Arkitekturbetragtninger. Af Arkitekt KAY FISCHER .....
Præmiekonkurrence om Indmeldelse af nye Medlemmer 4
*Gamle kjøbenhavnske Skilte og Bomærker 5
Søerne 6, 16, 27
*Det gamle Banegaardsterræn 7
Træfældning 8
*Foreningens Aarsmedaille 9
Generalforsamlingen. Aarsberetning 10
*Blade af Byens Billedbog 12
Medlemsmøder 12
*Martin Nyrop. Af Arkitekt K. VARMING 13
I Anledning af Byplanmødet og -udstillingen 14
*Et Hjærtesuk 16
*Lidt om Nedløbsrør. Af H. BR. 17
»Forskønnelsen« 20
*Frederik V's Rytterstatue paa Amalienborg Plads 21
*Træerne paa Børsrampen 22, 31
»Skøn By skaber Ry —«. Lidt om Bykultur, Byplaner og Byforskønnelse. I. Byplanmødet 25
*II. Byplaner 29
St. Jørgens Sø 27
Byens Træer 32
*Kastellet. Af Ingeniør V. MARSTRAND 33
By og Træer. Af Docent P. JOHANSEN 35
*Nationalmuseets Flytning og Kastellets Bevarelse 37, 39, 43
*Plakatrevu. Af HENNING BRØCHNER 41
Mødet om Kastellet 43

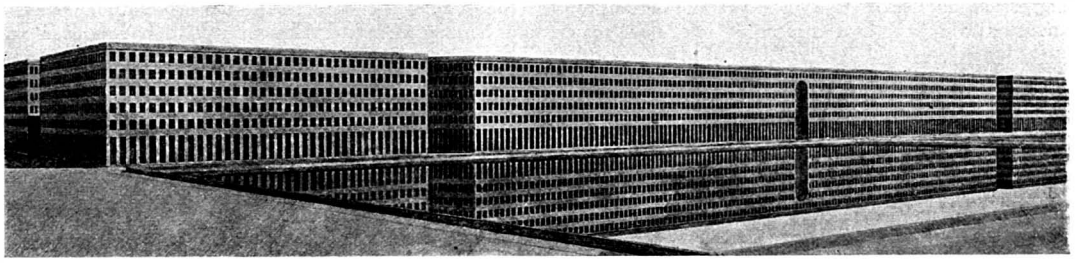

ARCHITEKTURBETRAGTNINGER

PAA Aschehougs Forlag er i Henning Brøchners Oversættelse udsendt en dansk Udgave af Dr. GREGOR PAULSSONS »*Den nya Arkitekturen*«, der tiltrods for den Opmærksomhed, den ved sin Fremkomst i Sverige for fire Aar siden vakte, dog sikkert ikke i sin svenske Form her i Landet naaede ud til andre end snævre Kunstnerkredse. Kun dette sidste Forhold berettiger vel en Oversættelse af en Bog, der dog i sin originale Form skulde synes saa let tilgængelig for en interesseret Almenhed. Det er en Bog »skrevet af en Lægmand for Lægmænd«, et Forsøg paa at give et Overblik over Tidens Kunst, dens Forudsætninger, de Vilkaar, den vil faa og de Forhold, der vil betinge den i Fremtiden. »En Undersøgelse af Modsætningerne og Brydningerne inden for Kunstens forskellige Grene og en Udredning af de Retningslinier efter hvilke det architektoniske Gennembrud i Nutiden foregaar. Det karakteristiske for Nutidens anvendte Kunst er vel at langt større Kredse af Samfundet har forstaaet dens sociale og almenmenneskelige Betydning, end de, der sædvanligvis tager Del i æstetiske Bevægelser.

Mens man for ti Aar siden kun talte om Architektur i Forbindelse med monumentale Bygninger, begynder der nu at rejse sig en stedse stærkere Opinion baade blandt Architekter og Lægmænd, der fordrer, atArchitekturen forenes med det praktiske LivsNyttebygninger, Fabrikker, Varehuse, Lejekaserner, Industriprodukter m. m. Det er saaledes mindre med Architekturens og Kunstindustriens stilistiske Former, men desto mere med Forudsætningerne for en saadan Syntese af Skønhed og Nytte, at Bogen beskæftiger sig. Og dette sker under den Forudsætning, at vi i vor Tid atter vil kunne opnaa en Pendant til de Forhold, som i saa Henseende gav tidligere Epoker deres helhedsprægede Kultur. Ikke gennem en formel Kopiering af det gamle eller en sentimental Konservatisme, men gennem et Forsøg paa at finde det just for vor Tid livsduelige i Skønheden. Et Problem der er næsten lige saa meget organisatorisk som æstetisk. —

Nutiden har indset, at det 19. Aarhundredes Slendrian ikke længere kan opretholdes, hvad enten det drejer sig om Husbygning eller om Tilvirkning af Bohave. Der tiltrænges nye Typer, saavel af praktiske Mænd som af Kunstnere, Kunstnere, som i Stedet for at flygte fra Livet stiller sig midt i det. Det bliver en helt anden Architekt- og Kunstnertype, mere intellektuel og kunstnerisk spænstig end sine Forgængere, som enten var livsfremmede Romantikere, der kun dyrkede Skønheden, eller altfor livselskende Bygningsteknikere, som følte overdreven stærk Sympati for Nytten.

I Samarbejdet mellem disse to Faktorer, Skønheden og Nytten, ligger Fremtidens Løsen. Hermed beskæftiger Bogen sig. Den gør ikke Fordring paa at angive den detaillerede og endelige Løsning af dette Samarbejde. Men den søger i klarest mulig Form at fremstille de Principper efter hvilke dette er muligt uden Fare for Bagslag. Den tager Afstand fra saavel æstetiske Romantikere som fra tørre Individualister, men haaber paa Forstaaelse fra objektivt betragtende Menneskers Side, intellektuelle saavel som kunstneriske, de eneste som er istand til at klare Nutidens indfiltrede Urede«.

Disse Ord udtrykker i nogenlunde koncentreret Form Gregor Paulssons Maal, Synspunkter der i det hele er Tidens og som spontant og følgerigtigt gør

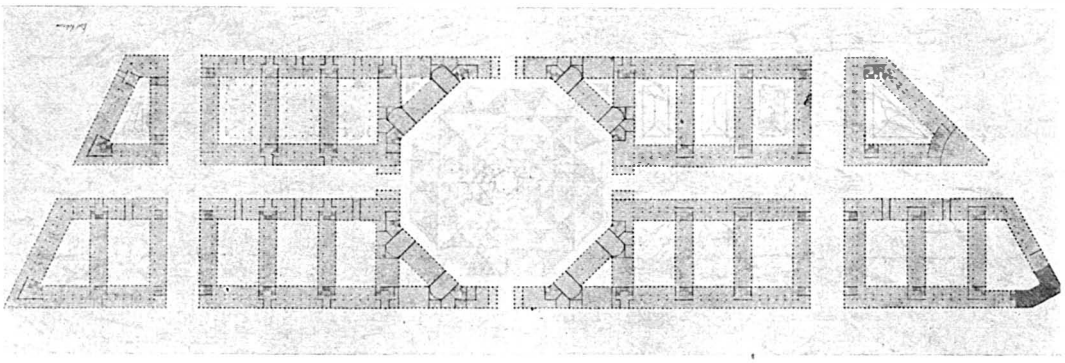

CARL PETERSEN: Forslag til Bebyggelse af det gl. Banegaardsterræn. Façade mod St. Jørgens So.

sig gældende. Om mange af hans Detailler kan man maaske strides. Naar man er vaagnet af Bedøvelsen efter hans overvældende Ordrigdom ser et og andet maaske lidt hult ud og han afslører sig som udpræget germanistisk paavirket, følgende nøje i Muthesius Fodspor, til Tider endda temmelig ukritisk. Læs f. Ex. Kapitlet om »Konstruktionsarchitektur«. Som mange Architekturteoretikere staar han ogsaa stærkere, inden han begynder at illustrere sine Betragtninger. Her svigter, særlig i en Del af hans Tidstræde som advocatus diaboli mod C. F. Hansen. Er det gjort dermed? Analogier til den interesseløse Klassicisme, som Moden nu kræver herhjemme, undgaar man aldrig. Den overfladiske Tilegnelse vil altid kun kunne opfatte den udvendige Form af en Moderetning og det hele indskrænke sig til en Stilafskrivning. Klint, der jo nu bygger Gotik, mangler blot at føre Bevis for, at Gotikken udøvet af de samme Mennesker vil være mindre Stilafskrivning. Det væsentligste og afgørende overser han

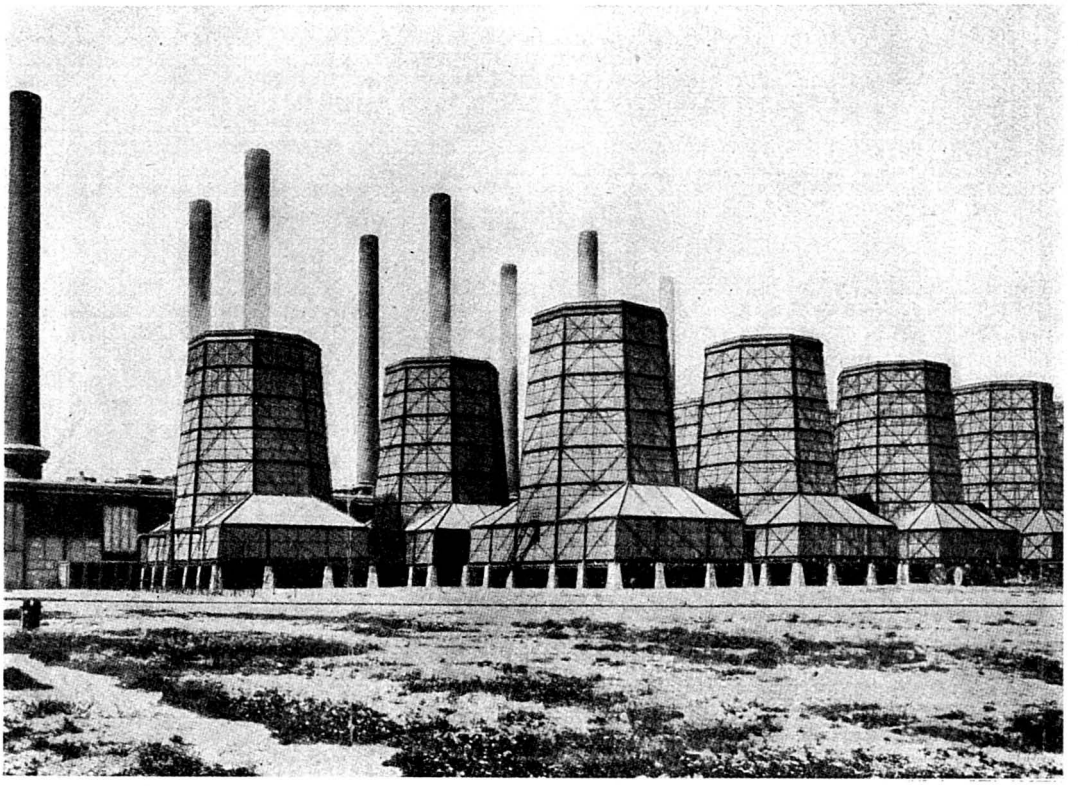

W. KLINGENBERG & W. ISSEL: Golpa-Værket ved Bitterfeld. Køleanlæget.

skriftartikler, de klare Retningslinier og Smagen spiller ind paa en ubehagelig Maade.

Alt dette er imidlertid kun Detailler. I Hovedsagen, hvor han arbejder for en Undertrykkelse af Individualismen, for en objektiv Kunst, en enhedspræget Architektur, en Typisering og Standardisering af Formerne, staar han stærkt og rigtigt og i Føling med sin Tid. Hele Tidens sociale og økonomiske Forskydning, de ændrede Arbejdsforhold og den ganske deprimerende Kvalitetsforringelse af Arbejdet, som de seneste Aar udviser, kræver en ganske anden Formgivning, ganske andre Arbejdsmaader og Organisation, hvis man skal kunne naa blot taalelige Resultater. Tidens Udvikling fører gennem de sociale Sammenslutninger paa alle Omraader henimod Kollektivismen, mod Enhedsmaalet »den store anonyme Kunst, hvor Kunstnerne ikke indtager den nuværende fornedrende Rolle: at være Narre for Publikums Lyst til Adspredelse«.

P. V. J. Klint har i disse Dage fældet sin Lanse mod hele den nutidige danske Architektur ved at oppeller lader ude af Betragtning: at Udviklingen fra Høyen og Herholdt gennem et Studium af Klassicismens Fasthed og Regelbundethed er paa Veje til at føre os henimod en neutral og upersonlig Architektur, den eneste mulige Ramme for Nutidsmenneskers Færden, for Tidens Arbejde og den eneste mulige Baggrund for den virkelige monumentale Kunst, den, der, som han selv siger, kun kan skabes af de faa.

Hverken Gotikken eller Herholdt eller »en stilfærdig Guldaldertids Kunst« redder os vist.

For at tale med Gregor Paulsson: »Følgen bliver, at vi, naar nye Typer opstaar, som Fabriken, Varehuset, nye Møbler, Biler og Jernbaner, staar helt raadvilde og i de fleste Tilfælde falder tilbage paa en dekorativ Architektur, som hverken er ung eller gammel, og fremfor alt straks fra sin Begyndelse dødsdømt. Fra først til sidst har Tidens nye tekniske Opgaver forandret Architekturens centrale Vilkaar, men vi har intet gjort for at give disse Vilkaar deres nødvendige konsekvente Form. Naar man indvender, at vi ikke kan klare os uden Tradition,

fordi der altid findes visse Elementer, som gaar igen, kan man jo svare at just dette Ræsonnement er falsk. Der er sket en afgørende Brydning gennem vor tekniske Kultur. De dekorative Elementer f. Ex., som er indgaaet i Architekturen lige fra Renaissancen, har ikke mere nogen Existensberettigelse, vi maa komme til Forstaaelse af, at den dekorative Form ikke er noget paaklistret, noget uvæsentligt, *blot til Lyst* men bør være det konsekvente Udtryk for Principet. Nu deles jo i Almindelighed Arbejdet paa en monumental Bygning imellem Architekten og Ingeniøren. Ingeniøren udfører Konstruktionen, det indre og væsentlige, Architekten Skallen, det ydre og dekorative. Architekten er bleven den overflodige af de to. Og han falder derfor bort i alle de Tilfælde, hvor man ikke mener at have Raad til at anvende ham. Vi kan absolut ikke kræve at vore privatøkonomiske Foretagender i andre end Undtagelsestilfælde skal tænke paa andet end Nytten. Men alle vi andre og først og fremmest de Producerende har Pligt til at gaa til Bjerget, naar Bjerget ikke kommer til dem. Med andre Ord, de to Faktorer Ingeniøren og Architekten maa samles til en: Ingeniøren, som ikke blot producerer ud fra Nytten og Formaalstjenligheden, men ogsaa udfra en skabende Formvillie, som konstruerer »smukt«(*).

»Le rationel qui n'est pas beau, n'est pas le rationel complet«.

*) Gregor Paulsson: *Anarki eller tidsstil.* Svenska Slöjdfören:s tidskrift, 1915, S. 1.

— »Vi har vældige Opgaver at brydes med, vi har Huse større end Renaissancens Slotte, vi har Fabrikker, offentlige Bygninger af ny Art, vi har helt nye Byggematerialer. Jernets Elasticitet, Betonens spænstige Kraft og Evne til at føje sig efter vor djærveste Villie giver Bygningen et helt nyt Skelet Vi har nye Vilkaar og nye Muligheder der skulde bevise, at vi stræbte mod en Architektur, der betonede Funktionen, i Stedet for — ved at lade Præmisserne komme i gal Orden — at gaa ud fra et Stilpræg og siden gøre det moderne og tidssvarende. I Bund og Grund henter den nuværende Architektur sit Formmateriale fra en Kunst af samme Art som den, den vil bekæmpe.

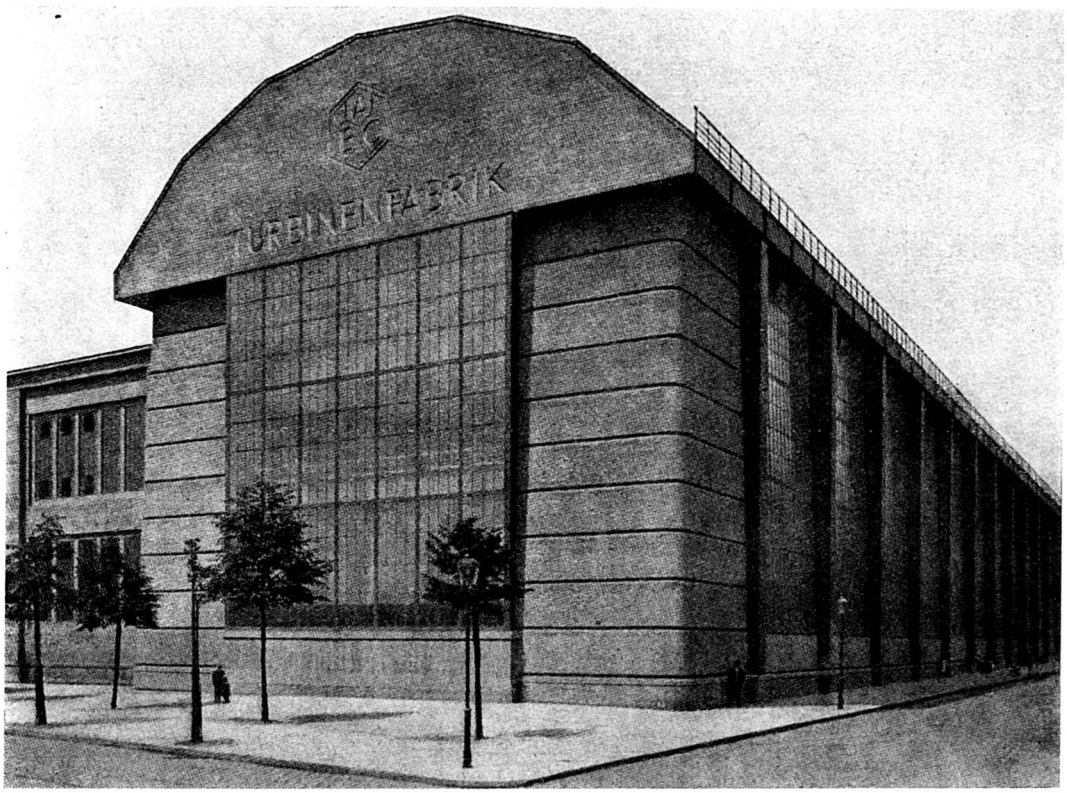

PETER BEHRENS: Allgemeine Elektricitäts Gesellschafts Fabrik i Berlin. Turbinehallen.

Peter Behrens siger: Die Kunst soll nicht mehr als Privatsache aufgefasst werden, der man sich nach Belieben bedient. Wir wollen keine Ästhetik, die in romantischer Träumerei ihre Regeln selbst sucht, sondern die in der vollen Gesetzlichkeit des rauschenden Lebens steht. Aber wir wollen auch keine Technik, die ihren Weg für sich geht, sondern die für das Kunstwollen der Zeit offenen Sinn hat«.

»Kunsten gaar sine egne Veje som Udtryk for Kunstvilliens gradvise Udvikling uden at give efter for formelle Paavirkninger. Formen gør ikke Kunstværket uden at hele Tilblivelsen staar bag de færdige Former. Tilblivelsen giver Kunstværket dets Præg af ægte eller uægte, stort eller lille, djærvt eller fejgt, den er Aanden i Kunstværket. Den er hos den individualistiske Skulptur og hos Maleriet det sublime

som kan rummes i Udtrykket Skabelsens Logik. Hos den tekniske Kunst er den det substantielle Underlag og er betinget af den strenge Samhørighed i de produktive Faktorer — at Værket ikke er gjort af to Halvdele, en teknisk og en kunstnerisk, men udfra samme Aand. Først gennem denne Forening kan vi opnaa den almene Smag paa hvilket det til syvende og sidst kommer an, definitivt blive fri for den dræbende Aande af Renaissance og Epigoneri, faa Architekturen til at ophøre som *art decoratif* og blive en homogen Tidskunst. —

Det Anarki som nu raader er kun Manglen paa Samarbejde. Men dette maa skabes. Da faar vi maaske et Forhold, der svarer til Gotikkens Værksteder og faste Tradition. Kunsten er saavel som alt andet afhængigt af det Samfund, i hvilket den lever. Lad os tænke paa dette og organisere os. Lad os uden smaaligt Kævl arbejde sammen, vi har ikke Raad til at staa i Harnisk mod hverandre, saalænge der findes andre virkelige Fjender, Stilarkitekterne, de kulturløse Plagiatorer blandt Kunsthaandværkerne, et Publikum, som maa opagiteres, Uforstand, Ukyndighed. Lad i Stedet for den enes Kræfter hjælpe den andens, lad foran Bagatellerne gaa den stærke nye Vilje, giv den Tid vi lever i, en Tid fuld af store og mægtige Ting, som dens Forgængere ikke havde Magen til, giv denne Tid den Kunst den fortjener, en Tidsstil«.

Kay Fisker.

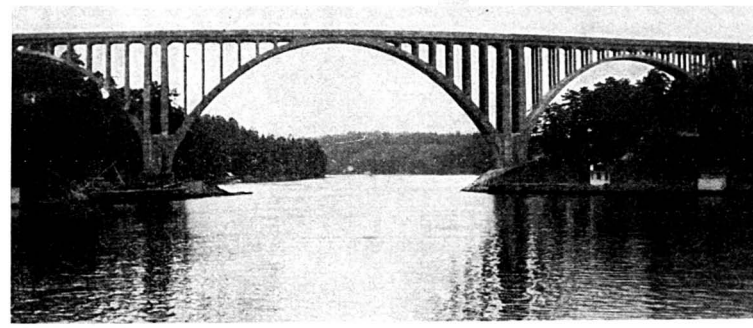

Ingeniorfirmaet ARCUS: Skurubroen ved Stockholm.

PRÆMIEKONKURRENCE OM INDMELDELSE AF NYE MEDLEMMER

Som tidligere meddelt vil vi ogsaa iaar foranstalte en Fordeling af Kunstværker m. v. blandt Foreningens Medlemmer i Forhold til det Antal nye Medlemmer, de skaffer os. Efter Opfordring har vi udskudt Fristen til samme Tidspunkt som ifjor: 30. April, og det bliver altsaa blandt de Medlemmer, som i Tidsrummet $^{1}/_{5}$ 1920—$^{30}/_{4}$ 1921 har indmeldt nye Medlemmer, at Fordelingen finder Sted. Foruden en lang Række af Kongstads Originaltegninger til den af Foreningen i 1914 udgivne Bog »København — som den er — og som den burde være« udsætter vi 2 Ekspl. af nævnte Bog, der nu er en bibliofil Sjældenhed, 2 Ekspl. af det i 1912 ligeledes af Foreningen udgivne Billedværk »Gravminder« samt et Antal af tidligere Aargange af »Forskønnelsen«. Endvidere to Tegninger til Bogejermærker, som Tegneren HAKON SPLIID har vist Foreningen den Opmærksomhed at tilbyde at fremstille efter nærmere Aftale med de respektive Vindere.

Fordelingen af Præmierne foregaar efter de samme Principer som ifjor, saaledes at det Medlem, der i det ovenanforte Tidsrum har indmeldt det hojeste Antal nye Medlemmer, vælger først blandt de til Raadighed værende Genstande, dernæst vælger det Medlem, der har indmeldt det næsthøjeste Antal og saa fremdeles. I Tilfælde af, at flere Medlemmer skulde have indmeldt det samme Antal nye Medlemmer, afgøres ved Lodtrækning (der foretages af Bestyrelsen), i hvilken Rækkefølge de paagældende skal vælge Præmie.

De Medlemmer, der har indmeldt 3 nye Medlemmer eller derunder, vælger blandt Tillægspræmierne det Kunstblad, de maatte ønske. Tillægspræmien bestaar i Fotolitografier og Træsnit efter Tegninger af Kongstad.

NYE MEDLEMMER FAAR GRATIS »FORSKØNNELSEN« Aargangene 1917*, 1918*, 1919* og 1920 (* saa langt Oplaget strækker til).

FORENINGENS GENERALFORSAMLING afholdes inden Udgangen af Marts Maaned. Det nærmere Tidspunkt vil blive meddelt i næste Nummer af Tidsskriftet, der udkommer om kort Tid.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN

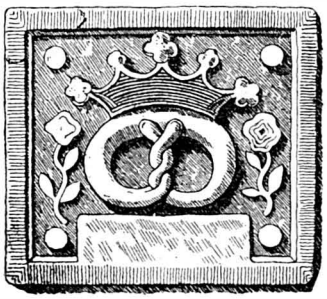

Bagerskilt fra Hestemøllestræde 8. Findes i Bymuseet.

Brændevinsbrænderskilt fra Adelgade 78.

Brændevinsbrænderskilt fra Sofiegade 14.

GAMLE KØBENHAVNSKE SKILTE OG BOMÆRKER

»Som en Ariadnetraad, glitrende af Farver og Forgyldning, førte Skilte — før Husnumrene trængte igennem — rundt i de gamle Byers Virvar af Gyder og Krinkelkroge, og dette Vejvisersystem var saa intimt sammengroet med Bylivets Aand, saa naivt og fornøjeligt i sin fantasifulde Rigdom, at Aarhundred efter Aarhundred gik hen, uden man — selv i kraftigt voksende Storstæder — vovede at bryde dermed for rationelt at gennemtvinge Brugen af de tørre Tal, som prosaisk, men praktisk, bestemmer Beliggenheden for hvert enkelt Hus i Gaden.

De stadigt stigende Krav om Butiksudstyr og Vinduspynt har lidt efter lidt slaaet Størstedelen af Professionsskiltene ihjel, og et mærkeligt Stykke Fortid gik stilfærdigt og upaaagtet i Graven, med de rustædte Skiltearme, som havnede hos Jærnkræmmerne, og de beskedne smaa Billeder, som forvitrede og formalede delte Skæbne med de Bygninger, de trofast havde fulgt gennem onde og gode Dage«.

Saaledes skriver Museumsinspektør Magister HUGO MATTHIESSEN i den Afhandling om Skiltenes Kulturhistorie, der indleder Bibliofilværket »Gamle københavnske Skilte og Bomærker«, hvorfra hostaaende Eksempler paa AAGE JØRGENSENS paalideligt gjorte Tegninger er hentet. Det er som en Gravskrift over alle disse smaa morsomme Tavler og et bypatriotisk Bonskrift om Naade for de altfor faa efterladte.

Bymuseet har vel haft Held til i sidste Øjeblik at redde et lille Udvalg fra Undergangen, og endnu pryder rundt om i vore gamle Kvarterer en Bjørn, en Hjort, en Elefant og Svane eller et Lam de beskedne Façader.

Men hver Gang en Nybygning rejser sig paa Ruinen af et saadant Hus, forsvinder Skiltetavlen i Bymuseet, hengemt som nummereret Museumsgenstand, opstillet uden Tilknytning til sin oprindelige Baggrund, uden den rette Indramning, den rette Afstand for Betragtning i fri Luft.

I »Forskønnelsen« VII. Aarg. 1917, Nr. 3—4, omtales det prisværdige i, at man i Paris ikke blot har en overdaadig Samling af gamle Skilte i Carnavalet-Museet, saaledes som vor Naboby, Stockholm, har det i Nordiska Museet, men tillige har stræbt at bevare de gamle Tavler og Udhængsskilte in situ, anbragt paa deres oprindelige, aarhundredgamle Plads. eller overført i den originale Skikkelse til Nybygninger paa samme Grund eller — hvis Originalen er gaaet tabt — i en naturtro Kopi.

Paa denne Maade bevares de gamle Bomærker og Skilte bedre end paa Bymuseets mørke og desværre ikke altfor ofte hjemsøgte Loftsrum. Fra Murene i vore Gader vil de kunne tale deres fornøjelige Billedsprog til alle, der har Øje for sligt, her vil de kunne udøve hele deres Virkning under de naturligste Forhold, give en betydningsfuld Inspiration, Eksempler til Efterfølgelse for alle dem, der ikke finder paa at søge den paa et Museum og hvis Vej falder betydeligt oftere gennem de gamle Gader end over Raadhusets Loft.

Hvor smukke de gamle Skilte virker paa deres gamle Plads, vil man f. Eks. se af Billedet i »Forskønnelsen«s VI. Aargang, Nr. 7, Side 89, der viser Magstræde med den gamle Skiltearm med Svanen, der nu er gemt hen paa Bymuseet, og en Vandring gennem Nyhavn

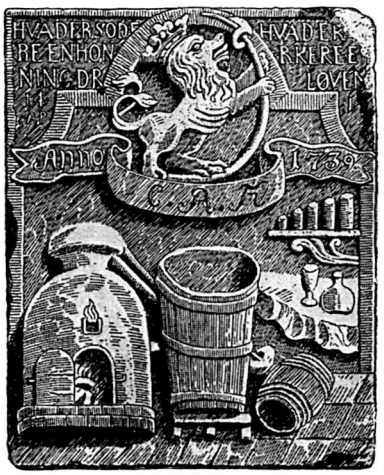

Brændevinsbrænderskilt, Landemærket 30.

Kattuntrykkerskilt fra Blegdamsvei 32. Findes i Bymuseet.

Bagerskilt fra Østergade 36.

eller Kvarteret omkring Rigensgade, Fredericiagade, Borgergade vil understrege dette Indtryk.

Og det viser sig erfaringsmæssigt, at Aarhundreders Aldersforskel og deraf følgende Stilforskelligheder kan adskille Bygning og Skilt uden at skade nogen af Parterne — Källaren Drufvans 300aarige Skilt paa en moderne Nybygning i Götgatan i Stockholm er et frapperende Eksempel — ligesom de smaa decente Skiltetavler med meget Held tager Konkurrencen op med selv de frækkeste og mest støjende Reklamebrøl. — Og hvad sluttelig angaar det heldige i en direkte Kopiering eller friere Efterligning, viser Tavlerne i »Kristelig Forening for unge Mænd«s Gaard, paa Façaden Løvstræde Nr. 6. Bøssemager Poulsens Skilt, St. Kongensgade Nr. 33, der er afbildet i »Forskønnelsen«s VI. Aargang Nr, 7 Side 93, (en moderne Form af det gamle Lavsskilt, som findes i Ny Vestergade) og flere andre, at de gamle Smaaskiltes inspirerende Betydning ikke er helt ringe.

SØER

For godt og vel et Aar siden beskæftigede vi os her i Tidsskriftet med Kjøbenhavns tre Søer, med deres Fortid, deres Nutid og deres Fremtid og da, hvad den sidste angaar, navnlig med de forskellige Projekter om at raade Bod paa de Ulykker, som manglende Forstaaelse af disse Vandfladers Skønhedsværdier i tidligere Tider har voldet. Vi mente og mener endnu, at der ikke er synderligt, om overhovedet noget at gøre i Retning af ved Udfyldninger langs Bredderne at give Søerne et mere »naturligt« Udseende med jævnt skraanende Bredder og Beplantning og tog bestemt Afstand fra et Projekt om en Opfyldning, der reducerede Søernes Vandareal ganske betydeligt og anbragte en Villaby i Stedet. Vi paapegede endvidere, at det, der skæmmede Søerne mest, var de talrige smaa Skure og Sandkister, som Magistraten har anbragt langs Bredden, og at Baadebroerne med deres Overbygninger, der i mangt og meget minder om visse smaa nødvendige men ikke dekorative Appartements i ældre københavnske Gaarde, just heller ikke brød Breddernes Ensformighed paa nogen behagelig Maade. Vi henstillede til Magistraten at fjerne de omtalte Skure og Kister og at drage Omsorg for, at det blev paalagt Baadebroernes Ejere at give dem et mere tiltalende Ydre, hvis man ikke kunde og turde gaa saa vidt at forbyde al Baadfart paa Søerne, hvorved Broerne med tilhørende »Lysthuse« efterhaanden vilde forsvinde.

Det kan kun glæde os at bemærke, at disse Anskuelser i alt Fald i nogen Grad deles af Magistrat og Borgerrepræsentation, idet den første har foreslaaet og den sidste vedtaget, at de private Baadebroer senest fra 1. Januar 1923 skal være fjernede fra Søerne. Magistratens egne Dekorationsgenstande har tilsyneladende endnu ikke været paa Tapetet; men det kan maaske komme; vi skal ikke blive trætte af at henlede Opmærksomheden paa dem.

Den direkte Foranledning til Forslagets Fremkomst er det Fugleliv, som i Løbet af ca. 30 Aar har udviklet sig paa Søerne. Det begyndte i den strenge Vinter 1892—93, da Sundet frøs til, imens St. Jørgens Sø, der modtog varmt Vand fra Vandværket, var isfri. Dette blev bemærket af en Flok Maager, som slog sig ned der, og siden da er Maagerne bleven faste og kærkomne Gæster i Kjøbenhavn, enten Vinteren er streng eller mild. Navnlig Sortedam imellem Fredensbro og Østerbrogade er et yndet Standkvarter for de vilde Fugle, idet Spildevandet fra Elektricitetsværket holder denne Del af Søen isfri. Men Maagernes Exempel er bleven fulgt af en Del andre Svømmefugle, saa det Dyreliv der nu udfolder sig paa denne Del af Søen allerede er ganske broget. Svanerne hørte til i Forvejen, men nu dominerer foruden de forskellige Maagearter (Svartbag, stor Havmaage, Hættemaage) Graaænderne Vandfladen. Ved Siden af dem er ikke faa Exemplarer af den smukke og store Spidsand, desuden Krikænder, Gravænder og Vandhøns. At bevare og videre udvikle dette naturlige Fugleliv er det bedste Middel til at give Søen Liv, og allerede i Fjor gjorde vi opmærksom paa, at Betingelsen for at bevare det var at forbyde eller stærkt begrænse Baadfærdselen. Borgerrepræsentationen har nu vedtaget at forbyde Baadfart paa Sortedams nordøstlige Bassin, at fjerne Baadebroerne ved baade Peblingeso og Sortedam og at indrette en Fællesbro, hvis der melder sig tilstrækkelig mange private Baadeejere som Pladslejere. Til en Begyndelse er dette saare godt, og det danner et Grundlag, paa hvilket der kan bygges videre. Det bliver sikkert nodvendigt, hvis man rigtig vil begunstige det frie Fuglelivs videre Udvikling, at sørge for talrige bevoksede Rugepladser; der findes allerede nogle, dels paa Pæle hvilende Bræddegulve, dels opfyldte Holme; det er indlysende, at det navnlig er den sidste Art, man bør lægge Vind paa. Dels giver de Fuglene naturligere Forhold, dels vil de bevoksede med Rør, Pil og El ikke skæmme Søen, men give den noget af det Naturpræg, som de stensatte Bredder jo unægtelig berøver den.

Det staar os i alle Tilfælde klart, at Bystyret har indslaaet den rette Vej; Baadfartens Banlysning vil give Svømmefuglene næsten ideelle Levevilkaar, og flere og flere Arter vil søge Tilflugt i Søen, ligesom det vel heller ikke er udelukket, at man vilkaarlig kan forøge Bestanden. Men herudover bør Menneskers Indgreb undgaas. De bør under intet Paaskud og under ingen Form holdes Jagt; nødvendige Reguleringer sørger Naturen for.

DET GAMLE BANEGAARDSTERRÆN frembyder for Tiden og vist for en længere Tid et Billede paa Kaos. Paabegyndte Bebyggelser hist og her venter paa den Afslutning, der skal dække de mange grinende Gavle — af hvilke den, der støder op til Cirkusbygningen, vel aldrig vil kunne blive anderledes, saalænge Cirkus bestaar, mens Badeanstaltens Bygning kan faa sin naturlige Fortsættelse, naar engang et af Københavns grimmeste »Bygning sværker« — Kafeen paa Hjornet af Studiestræde og Vesterfarimagsgade — forsvinder. Det ske snarest! Naar engang det egentlige Banegaardsterræn skal bebygges — Planerne er jo vedtagne —, maa det oprigtig haabes, at Bebyggelsen sker nogenlunde samtidig paa hele Terrænet, at Hovedstaden kan blive forskaanet for en Gentagelse af Tilfældene Grønningen og Gefion—Gylfe.

TRÆFÆLDNING

I Dagbladet »København« drager Tegneren AXEL THIESS til Felts imod Vejvæsenet, fordi dette Væsen har fundet det nødvendigt at fælde de gamle Kastanietræer, som stod ved Gl. Kongevej langs St. Jørgens Søs Sydside. Det er slemt, naar gamle Træer bliver fældede, og vi forstaar tilfulde Kunstner
Voldsdaad, ligesom det er al Paaskønnelse værd, at en Mand med et kendt Navn aabent træder frem og paataler Vandalisme, hvor han bliver den var. Men — der gives Tilfælde, hvor de æstetiske Hensyn maa tilsidesættes for det praktiske Livs Krav, og vi tror, at vi her staar overfor et saadant.

Gl. Kongevej var for blot 30 Aar siden en Landevej, hvor Villabebyggelsen eller i alt Fald den lave, spredte Bebyggelse var fremherskende, og hvis Fæ
den Tid. Man kan beklage, at Udviklingen har medført, at Frederiksberg for en stor Del har tilsat sin Karakter af Villaby, men Kendsgerningen kommer man ikke udenom, og Gl. Kongevej og Frederiksberg Allé er bleven Hovedfærdselsaarer. Frederiksberg Allé er bred, og hvor stærk Færdselen end maatte blive der, kan og bør dens Karakter som Allé altid bevares, og i Forbigaaende bemærket bør Frederiksberg Kommunalbestyrelse vist snart begynde at tage under alvorlig Overvejelse, hvad der i saa Henseende bør foretages; thi statelig kan Alleen ikke mere kaldes. Det er allerede mange Aar siden, Træerne langs den Frederiksbergske Del af Gl. Kongevej faldt, skønt Nødvendigheden af denne Foranstaltning ikke var umiddelbart indlysende, idet Vejen hverken kunde eller skulde gøres bredere; men hvad det københavnske Stykke af Vejen angaar, er Forholdet vist lidt anderledes nu. Siden det gamle Banegaardsterræn blev udlagt til Bebyggelse, munder en Hovedfærdselslinie fra den indre By direkte ud i Gl. Kongevej, Færdselen er i de sidste Aar tiltaget meget stærkt, og det er at forudse, at den, naar Banegaardsgrundene er helt bebyggede, vil tiltage endnu stærkere. Det vilde være daarlig Konduite af et Vejvæsen at lade, som om det ikke var fremsynet nok til at indse dette, og der er vist ingen Tvivl om, at det er blevet nødvendigt at gøre Kørebanen bredere. Det drejer sig nok om en halv Meter eller saa, og det er beklageligt, at denne halve Meter bliver skæbnesvanger for Træerne; men der er næppe andet at gøre, saa vi maa, skønt ogsaa vi er Venner af gamle Tider, i dette Tilfælde tage Vejvæsenets Parti saa vidt. Men paa den anden Side maa vi indrømme Hr. Axel Thiess, at Træer langs Gader og Veje har en æstetisk Værdi, som — navnlig i store Byer — vanskelig kan sættes højt nok, og vi vil henstille til de paagældende Myndigheder, at der snarest muligt plantes nye Træer til Erstatning for de borttagne. Bliver Fortovet for smalt derved, ligger det formentlig indenfor Mulighedernes Grænse ogsaa at lægge en halv Meter til det, og vælger man de rette Træer, bliver de forbavsende hurtigt til Pynt.

DEN AARLIGE GENERALFORSAMLING

afholdes Onsdag den 30. Marts Kl. 7½ Em. i K. F. U. M.'s Festsal, Rosenborggade 15, med følgende Dagsorden:

1. Bestyrelsen aflægger Aarsberetning og fremlægger det reviderede Regnskab.
2. Valg af 3 Bestyrelsesmedlemmer. (Efter Tur fratræder d'Hrr. Ingeniør, cand. polyt. SVEND KOCH, Forfatter, cand. mag. SOPHUS MICHAËLIS og Arkitekt K. VARMING).
3. Valg af det raadgivende Udvalg.
4. Valg af Revisorer og Revisorsuppleanter.

Efter Generalforsamlingen:

Foredrag med Lysbilleder af Museumsinspektør, Slotsforvalter BERING LIISBERG: »Lidt om Københavns Volde — før og nu«.

Medlemskort skal forevises.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN

FORENINGENS AARSMEDAILLE

Som tidligere meddelt har Bestyrelsen vedtaget hvert Aar at uddele et Eksemplar af den af Foreningen indstiftede Medaille, der skal gives for fortjenstfulde Handlinger, som Foreningen kunde have Grund til at paaskønne. Det første Eksemplar af Medaillen, der er udført i Bronce efter Udkast af Billedhugger L. Brandstrup, blev paa Generalforsamlingen den 30. Marts d. A. overrakt Foreningens Formand, Grosserer Christian Holm, for det fortjenstfulde Arbejde han i sin Egenskab af Formand for Voldkomitéen har udført for Bevaringen af Christianshavns Vold.

Samtidig med Medaillen overraktes en af Tegneren Poul Sæbye udførte Adresse af følgende Ordlyd:

Hr. Grossserer CHRISTIAN HOLM
Ridder af Dannebrog
Medlem af Folketinget.

FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE har ladet fremstille en Medaille til Løn for Løsning af Opgaver, der paa fremtrædende Maade tjener eller gavner det Formaal, Foreningen udtrykker i sit Navn.

Naar Bestyrelsen ønsker at tildele Dem som den første denne Medaille, er det, fordi De ved Deres utrættelige, hidtil med Held kronede Arbejde for Bevaringen af Christianshavns Vold har givet Deres Medborgere et saare smukt og følgeværdigt Eksempel paa By-Patriotisme og By-Pietet. Hvad en kinesisk Vismand har sagt om gammel Kultur, at den trænger mindre til noget helt nyt end til at faa det glemte genopfrisket, gælder nemlig ogsaa en gammel minderig Stad. De har ved at frede og forskønne den gamle Vold ikke blot reddet et Stykke Fortid fra truende Undergang, men ogsaa omskabt det efter Udviklingens Krav ved at stille en uvurderlig Skønhedsværdi i Sundhedens Tjeneste som Folkepark. Derfor kan Foreningens Medaille ikke faa nogen bedre og værdigere Indvielse end ved at gives til Dem.

Kjøbenhavn, den 30. Marts 1921.

L. BRANDSTRUP. BERTHA DORPH. STEFAN HETSCH
SVEND KOCH. VILH. MARSTRAND.
SOPHUS MICHAËLIS. AAGE RAFN. K. VARMING.

Otto Asmussen.

GENERALFORSAMLINGEN DEN 30. MARTS 1921

Efter at Dirigenten, Overretssagfører Johannes Werner, havde konstateret Generalforsamlingens lovlige Varsel, gav han Ordet til Formanden, Grosserer Christian Holm, der aflagde den andetsteds i Uddrag gengivne Beretning om Foreningens Virksomhed i 1920. Beretningen, der af Formanden indledede med Henvisning til de vanskelige økonomiske Kaar, som vor Forening ligesom saa mange andre Foreninger af tilsvarende Karakter for Tiden fristede, gav Anledning til Fremsættelsen af Bemærkninger af Overretssagfører H. F. Ulrichsen, Proprietær Rahlff og Malermester Jessen, der alle gav Udtryk for Ønsket om, at Bestyrelsen vilde sammenkalde Foreningens Medlemmer til Foredrag og Diskussionsmøder nogle Gange i Aarets Løb. Efter at Formanden havde repliceret, og efter at Kassereren, kgl. Fuldmægtig Otto Asmussen, havde fremlagt det reviderede Regnskab, for hvilket gaves Decharge, foretoges

Stedet for de efter Tur fratrædende, d'Hrr. Ingeniør Svend Koch, Forfatter Sophus Michaëlis og Arkitekt K. Varming, af hvilke d'Hrr. Koch og Varming ikke ønskede Genvalg. Til at indtræde i Bestyrelsen i Stedet for disse valgtes d'Hrr. Arkitekt Holger Jacobsen og Direktør, Brygger Vagn Jacobsen, medens Forfatter Sophus Michaëlis genvalgtes. Som Medlemmer af det raadgivende Udvalg nyvalgtes Frk. Vilhelmine Rerup samt d'Hrr. Docent ved Kunstakademiet P. Johansen, Ingeniør Svend Koch og Arkitekt K. Varming, medens de øvrige Medlemmer genvalgtes. Det raadgivende Udvalg bestaar nu af 29 Medlemmer.

Sluttelig genvalgtes Revisorerne, d'Hrr. Fuldmægtig i Byretten, cand. jur. Emil Bissen og Grosserer, Papirhandler R. Wasmann, samt Revisorsuppleanterne d'Hrr. Docent N. Bjerre og Overretssagfører H. F. Ulrichsen.

Efter Generalforsamlingen glædede Museumsinspektør H. C. Bering Liisberg Forsamlingen med et Lysbilled-Foredrag om »Københavns Volde — før og nu«.

Paa Bestyrelsens Vegne tog nu Arkitekt Varming Ordet og gav Meddelelse om, at Bestyrelsen havde besluttet at tildele Foreningens Formand i hans Egenskab af Formand for Voldkomiteen det første Eksemplar af Foreningens Aarsmedaille. Arkitekt Varming overrakte Grosserer Holm Medaillen tilligemed det denne ledsagende, af Bestyrelsens øvrige Medlemmer underskrevne Diplom. En Gengivelse af Medaillen og Ordlyden af Diplomet findes omstaaende.

EKSTRAKT AF AARSBERETNINGEN FOR 1920

Rosenborg Have. Den største af de Opgaver, hvormed Bestyrelsen i det forløbne Aar har været beskæftiget, er Konkurrencen om Forslag til Regulering af Rosenborg Have. Som det erindres, nedsattes i 1919 paa Foreningens Initiativ og efter forudgaaende Brevveksling med Indenrigsministeriet et Udvalg med daværende Kontorchef i nævnte Ministerium Aage Schlichtkrull som Formand. Udvalget afholdt i Efteraaret 1919 og Vinteren 1919—20 en Række Møder, dels i Rosenborg Have, dels andetsteds. Der udarbejdedes en Situationsplan over Haven, bl. a. indeholdende Angivelse af den i Haven værende værdifulde Træbestand, og i Februar 1920 offentliggjordes Programmet for den fri Konkurrence, som Udvalget var enedes om at udskrive for at søge tilvejebragt Forslag til Løsning af den stillede Opgave. Der indkom 30 Forslag, blandt hvilke en Del allerede ifølge deres Dispositioner var udelukkede fra Præmiering, medens andre Forslag, der paa enkelte Punkter indeholdt Fortrin, paa den anden Side besad væsentlige Svagheder, som f. Eks. uklare Færdselslinjer, Sønderdeling af Haven, Mangel paa Hensyntagen til Havens nuværende Værdier, havetekniske Fejl, upraktisk og uharmonisk Placering af Nybygninger. Udvalget kom til det Resultat, at intet af Forslagene indeholdt en fuldtud lykkelig Løsning af Opgaven, og at intet af Forslagene derfor i dets foreliggende Skikkelse var egnet til Udførelse, og mellem de efter Udvalgets Mening bedste Løsninger var der dernæst ikke en saa afgjort Kvalitetsforskel, at denne motiverede Uddelingen af de af Foreningen udsatte Præmier (I 3000 Kr., II 2000 Kr., III 1000 Kr.). Udvalget mente derfor at burde fordele Præmiebeløbene i 3 lige store Parter à 2000 Kr., der tildeltes 3 Projekter, som efter Navnekuverternes Aabning viste sig at være forfattede af d'Hrr. Havearkitekt Birger Errboe, Arkitekt V. Lauritzen og Havebrugskandidat Jens Østergaard. Endvidere indkøbtes for 1000 Kr. det af Arkitekt Fritz Schlegel indsendte Projekt. Samtlige til Konkurrencen indsendte Forslag var udstillede i 14 Dage i Kunstindustrimuseet, og de tre præmierede og det indkøbte Forslag har været offentliggjort i »Forskønnelsen«.

Der er som Følge af de bestaaende vanskelige økonomiske Forhold indenfor Stat og Kommune f. T. ingen Udsigt til, at denne Sag kan komme videre.

Fældning af Træer. Foreningens Opmærksomhed er blevet henledet paa den formentlig uheldige Maade, hvorpaa der fældes Træer paa Kastelsvolden. At der maa foretages Udhugning blandt

Træbestanden — for Træernes egen Skyld — er indlysende, men det er antydet overfor Foreningen, at der ved Udhugningen ikke tages tilbørligt Hensyn til Helheden, men kun ses paa at skaffe 1ste Klasses Brænde. Det skal være gode og sunde Træer der fældes, medens vantrevne og delvis udgaaede Træer faar Lov at blive staaende. Foreningen, der ikke har taget endelig Stilling til denne Sag, forhandler om den med Københavns Kommandant, under hvem Kastelsvolden sorterer.

Paa Gammel Kongevej har man fældet en Række Træer, der stod langs St. Jørgens Sø. Straks da Fældningen kom til Foreningens Kundskab, rettedes der Henvendelse herfra til Magistraten, hvor det oplystes, at Fældningen var en uundgaaelig Nødvendighed, eftersom den stærke og stadig tiltagende Færdsel paa nævnte Strækning tvang Magistraten til at foretage en Udvidelse af Kørebanen. Foreningen deler fuldtud den Beklagelse, der er kommen til Orde i Anledning af denne Sag, men maa erkende, at Fældningen i nærværende Tilfælde har været paakrævet: Hensynet til Færdslen, ɔ: til Menneskers Liv og Lemmer, maatte her nødvendigvis gaa forud for Hensynet til Skønheden. Men vi haaber, at der plantes nye Træer langs Fortovet til Erstatning for de fældede: I Løbet af faa Aar vil de nye Træer være vokset store og kraftige.

Der er til Foreningen rettet Henvendelse om at virke hen til at faa fjernet Træerne i Rosenborg Have langs Kronprinsessegade og faa dem erstattet med en lav Hæk. Bestyrelsen har indgaaende behandlet denne Sag, men har ikke kunnet yde sin Støtte til disse Træers Fjernelse.

Børsrampen. Bestyrelsen har behandlet Spørgsmaalet om Fældning af Træerne foran Børsgavlen i Forbindelse med en Flytning af Tietgen-Statuen. De paagældende Træer har i Aarenes Løb naaet en Højde, som det sikkert aldrig har været Hensigten at de skulde have haft, og de skjuler nu fuldstændig den smukke Gavl paa Børsbygningen. Bestyrelsen har dog næret visse Betænkeligheder ved at foreslaa Træernes Fjernelse, men Sagen er fremdeles Genstand for Bestyrelsens Overvejelser.

Altankonkurrencen. Bestyrelsen har ligesom i tidligere Aar udsat en Ærespræmie — et Sølvbæger — i den af Dagbladet »Politiken« foranstaltede Konkurrence om smukt beplantede Altaner.

Opførelse af en Barakke ved Østervoldgade. Bestyrelsen har overfor Magistraten gjort Forestillinger i Anledning af Opførelsen af en Barakke vis-à-vis Den frie Udstillings Bygning ved Østbanegaarden. Oprindelig hed det sig, at den skulde tjene som Sailors Home for Marinerne fra de paa Rheden stationerede engelske Skibe. Barakken skal dog vist tjene som Klublokale og vil næppe give Anledning til den frygtede Uro i Kvarteret. Magistraten har svaret, at Tilladelsen til Opførelsen af nævnte Barakke er givet rent midlertidig.

Dragebrønden paa Raadhuspladsen. Professor JOAKIM SKOVGAARD har nu fuldført Modelleringen af Midterfiguren — Lindormen og Tyren — til nævnte Brønd, hvilken Models Fremstilling bekostes af Foreningen.

Støbningen i Bronce maatte det da overlades til Kommunalbestyrelsen at bekoste. Om dennes Stilling til Sagen har Bestyrelsen intet Kendskab, men det kan forudses, at Sagen paa Grund af den økonomiske Situation vil blive stillet i Bero et Par Aar.

Hegn om offentlige Parker og Anlæg. Paa given Foranledning har dette Spørgsmaal paany været drøftet, saavel indenfor Bestyrelsen som mellem denne og det raadgivende Udvalg. Meningerne om Nødvendigheden af at bibeholde Hegnene om Parkerne var stærkt delte, men Bestyrelsen har dog som Helhed ment at burde fastholde sit Standpunkt: at det vilde være en ikke helt ufarlig Sag at medvirke til disse Hegns Fjernelse.

Billige Udhængsskilte. De Udhængsskilte, hvortil Bestyrelsen har ladet fremstille Udkast som Typer for billig Skiltning, er nu fremstillet i naturligt Materiale, Jærn og Træ, og er ophængt i Teknologisk Institut's Gaard. De vil senere blive reproducerede i et lille Hæfte og enten gratis eller mod et ringe Vederlag udleveret til lysthavende. Om Sagens Ordning i Praksis forhandles nu med Magistraten (Stadsarkitekten).

Kirkegaardskapellerne. Bestyrelsen har paabegyndt Drøftelsen af, hvad der kunde gøres for at afhjælpe den Mangel paa stemningsfuld Hygge, som raader paa en stor Del af de københavnske Kirkegaardes Kapeller. Sagen staar endnu paa Overvejelsernes Standpunkt.

Børnehjælpsdagen. Bestyrelsen har ved sin Formand deltaget i en Bedømmelse af indkomne Forslag til en festligere Ramme om Børnehjælpsdagen, navnlig i Henseende til nye og smukke Boder.

Blandt Sager, der i indeværende Aar vil beskæftige Bestyrelsen, skal bemærkes følgende:

Vandspring. Bestyrelsen vil gærne prøve paa at formaa Magistraten til atter at lade Vandet springe i de Springvand, som nu i en Aarrække har henstaaet tørre. Springvand uden Vand er en Selvmodsigelse, og de dalende Kulpriser maatte vel nu kunne medføre, at der aabnes for Vandet. At Springvand koster Penge ved vi godt, men Byen kan vel nok faa Raad til at ofre lidt her under Hensyn til, at et virkeligt Springvand betyder en uimodsigelig Skønhed i Gadebilledet.

Byens Renlighed. Det har længe staaet Bestyrelsen klart, at Renholdelsen af Gaderne og navnlig af Byens Pladser lod meget tilbage at ønske. Bestyrelsen agter nu at tage dette Spørgsmaal op til Drøftelse, eventuelt ved Afholdelsen af et offentligt Møde. Under denne Sag vil Bestyrelsen ogsaa optage Drøftelsen af Renholdelsen af Husfaçaderne og Nødvendigheden af, at der af Politimyndighederne føres et effektivt Tilsyn med, at de herhen hørende Bestemmelser i Politivedtægten uvægerlig overholdes.

Plantning af Træer. Bestyrelsen vil optage til Drøftelse Spørgsmaalet om, hvorvidt der paa forskellige Steder i Byen, hvor Forholdene motiverer det, kunde plantes Træer.

BLADE AF BYENS BILLEDBOG

Skilt for Restaurant »Stjernen«, Gammel Strand Nr. 44.
Tegnet af Arkitekt HELWEG-MØLLER.
Udført af Kunstsmedefirmaet CHR. CHRISTENSEN & CO.
Malerarbejdet af Malermester JØRGEN LAURSEN.

MEDLEMSMØDER

PAA Generalforsamlingen rettedes der til Bestyrelsen Henvendelse fra flere Medlemmers Side om at foranledige Afholdelse af nogle Medlemsmøder i Aarets Løb. Bestyrelsen har paa et i den Anledning afholdt Bestyrelsesmøde vedtaget at imødekomme dette Ønske.

Paa Grund af den forestaaende Sommertid — i hvilken det kan forudses at blive vanskeligt at samle Medlemmerne til Møde — vil det første af disse Møder først blive afholdt til Efteraaret. Vinder disse Møder Tilslutning, hvad Bestyrelsen efter de paa Generalforsamlingen faldne Udtalelser maa gaa ud fra, er det Tanken i Løbet af Vinteren at holde et Antal Sammenkomster med Medlemmerne til Drøftelse af foreliggende Emner af Interesse for Byens Forskønnelse.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN

MARTIN NYROP

11. NOVEMBER 1859—18. MAJ 1921

NAAR disse Linier læses, har der allerede i Aviser og Tidsskrifter været skrevet talrige Artikler om den afdøde Mester og sagt en Mængde gode og træffende Ord om ham og hans Virksomhed. Men det vilde dog være fattigt, om der ikke ogsaa her i vort Tidsskrift bragtes ham en sidste Hyldest. Thi blandt de utallige Hverv, han i sit lange, arbejdsfyldte Liv følte sig forpligtet til at paatage sig, var ogsaa det at virke for vor Forening. I 6 Aar, fra 1896 til 1902 var han Foreningens Formand (ɔ: dens kunstneriske Leder, idet Overretssagfører Fritz Hartmann havde den administrative Ledelse) og i 15 Aar var han Medlem af det raadgivende Udvalg. Det blev ikke Foreningen givet i hans Formandstid at gennemføre store eller mærkelige Sager; den smukke lille Brønd der nu staar ved Nicolaj Kirkebygning, en Del Træer, plantede paa forskellige af Byens Pladser, Lygtearmene paa Regensen, Forslaget til Regensbuegangen (af Martin Borch), Fjærnelsen af »Bethelskibet« og Ordning af Pladsen mellem Kongens Nytorv og Nyhavn, Forarbejder til Regulering og delvis Bebyggelse af Pladsen ved Nicolaj Taarn, var de væsentligste af de Sager, der beskæftigede Foreningen i de Aar; endelig kan nævnes, at Foreningen bidrog med 2000 Kr. til Forgyldningen af Frelsers Kirkes Taarn.

Faa Mænd har dog som Nyrop medvirket til Hovedstadens Forskønnelse, og man kan sige, at denne laa ham meget stærkt paa Sinde. Denne Vestjyde elskede København; dets Historie og dets Mænd var i en sjælden Grad levende for ham, som det saa tydeligt kan spores mangfoldige Steder i Raadhuset, og en Skikkelse som Absalon beskæftigede hans Tanker tidligt og sent, medens han byggede det, ligesom hans Billede har faaet en Hædersplads i Hovedfaçaden.

For Tiden er det Skik, særlig blandt yngre Arkitekter, at kritisere Raadhuset sønder og sammen og finde utallige Fejl ved det. Man forstaar godt, at den nyeste Moderetnings Tilhængere, der sværger til C. F. Hansen og søger at efterligne denne gamle Me-

ster, hvorved de kun, da de mangler hans Talent, opnaar at blive endnu mere tørre i deres Udtryksmaade, end han undertiden kunde være det,*) at de maa forholde sig fuldkommen uforstaaende overfor de Idealer, der ledede Nyrop og hans Samtidige: Ønsket om at skabe en nationalt præget Bygningskunst, Begejstring for Materialernes rette Anvendelse, Sammenstilling og smukke Farver, kort sagt: en vis festlig Virkning af Arkitekturen, — alt sammen noget, der nu synes fortrængt af en vis barsk og snusfornuftig Synsmaade. Dog Tiden gaar og Moderne skifter: Raadhuset skal nok til sin Tid opleve en Renæssance!

Desværre kendes Nyrops Hovedværk ikke af den yngre Slægt. Den Udstillingsbygning (jeg tænker særligt paa Hovedbygningen) som han i 1888 digtede af Fyrretræ og Tagpap var i Virkeligheden et genialt Stykke Arkitektur, konstrueret med et Mesterskab, Snildhed og Elegance, som var forbavsende hos en da saa uerfaren Arkitekt, og formet over et Basilikamotiv af bysantinsk Art, men indpasset i nordisk Aand med en saadan Overlegenhed, at det Hele virkede ganske roligt og selvfølgeligt og ved sine smukke Farver overordentlig harmonisk. Da den russiske Arkitekt, der forestod Opførelsen af den russiske Pavillon, første Gang saa Udstillingsbygningen, blev han saa begejstret, at han faldt Nyrop om Halsen og kyssede ham! Saaledes virkede den paa Fagfæller: en overraskende ny og frisk Fremtoning i en arkitektonisk set ganske død Periode.

Pladsen tillader ikke at gaa ind paa en videre Udvikling af Nyrops Virksomhed som Bygmester; det han har bygget i København er jo forøvrigt kendt nok; Kirken paa Vesterbros Torv er vel nok det mest ejendommelige af hans Arbejder fra de senere Aar; den har hævet det lille kedelige Torv til at være en helt monumental Plads, yderligere forskønnet ved det, paa vor Forenings Initiativ rejste, nydelige Springvand (af Harboe) som Nyrop ogsaa var ivrig for; han udformede en Plan for Torvets Regulering, som dog ikke helt blev fulgt.

I Martin Nyrop har vi mistet vor Tids betydeligste Arkitekt, en Mester, der forbandt et barnligt Sind og en frodig Fantasi med en skarp Forstand og en stærk Vilje til at føre Opgaverne igennem, en Mand med et varmt Hjertelag for sit Folk og Land og for hvem Kunsten var et helligt Kald og ikke en Forretning.

K. VARMING.

*) Se saaledes Gengivelsen i Forskønnelsens Nr. 1 1921 af det græsselige Tugthus-lignende Projekt til Bebyggelsen ved St. Jørgens So.

I ANLEDNING AF BYPLANMØDET OG -UDSTILLINGEN

Dansk Ingeniørforening har i Vinterens Løb indbudt de fire Foreninger: Akademisk Architektforening, Landinspektørforeningen, Landsforeningen Bedre Byggeskik og Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse til et Samarbejde for Byplansagen, bl. a. gennem Afholdelse af en Foredragsrække over Byplansemner, en Serie, der særlig tager Sigte paa de Repræsentanter for Købstæder og Landkommuner med bymæssig Bebyggelse, der er delagtige i Byernes Udvidelsesanlæg (Stadsingeniører, Bygningsinspektører, etc.).

Det nævnte Byplanmøde finder Sted i København d. 3. og 4. Juni 1921 med følgende Program: 8 Foredrag fordeles paa to Dage, to om Formiddagen (10—12), to om Eftermiddagen (3—5). Den ene Dag afsluttes Foredragene med Forevisning af Lysbilleder fra forrige Aars Byplankonkurrence vedrørende en Udvidelse af Paris samt med levende Billeder fra engelske

Havebyer. Den anden Dag efterfølges Forhandlingerne med en Diskussion, der giver Mødedeltagerne Lejlighed til at fremsætte deres Anskuelser eller Forespørgsler.

De Emner, der vil komme til Behandling er følgende: »Om Byplaners Historie«, »Om Udstykning«, »Hygiejniske Fordringer til moderne Byanlæg«, »Færdselshensyn«, »Hensyn til Havne, Jernbaner og andre Trafikmidler«, »Beboelseskvartererne«, »Pladser og offentlige Bygninger« samt »Sociale Hensyn«. Adgangen til Mødet staar aaben for alle mod Adgangskort, der løses paa Dansk Ingeniørforenings Kontor, Amaliegade 38, til en Pris af 10 Kr., idet dog studerende ved Kunstakademiet, Landbohøjskolen og polyteknisk Læreanstalt kun betaler 5 Kr.

I Forbindelse med Byplanmødet arrangeres der ydermere i Raadhusets overdækkede Gaard en Udstilling af Byplantegninger, indsamlet af Komitéens Medlemmer, Professor A. Rosen og Ingeniør M. Frandsen, og omfattende de seneste Aars større Konkurrenceprojekter: Banegaardsterrænet i København og Aarhus, Bispetorvet etc. i Aarhus, samlede nye Byplaner for Aalborg, Randers, Odense, Ringsted, Rønne og Hirtshals, og desuden en retrospektiv Samling af danske Byplaner, belyst gennem gamle Bykort og -billeder.

Trangen til den Oplysning, der genem en saadan Udstilling med tilsluttende Foredrag kan gives alle rette Vedkommende — hvortil ikke blot hører Myndighedsindehavende med og uden Kompetance samt de vidt forskellige Grupper af udøvende eller raadgivende Fagmænd, men ogsaa enhver af de interesserede, der i givne Tilfælde rejser eller støtter en vis Opinion — er uomtvistelig meget stor netop i Øjeblikket, og Øjeblikket for den paatænkte Demonstration (i Ordets dobbelte Betydning) derfor ogsaa saare velvalgt. Thi det kan ikke skjules, at den Planløshed, der har givet sig Udslag i de Udparcelleringer, som i stor Stil har fundet Sted i vore større og mindre Byer, har skabt skæbnesvangre og højst beskæmmende Resultater, idet man af de sociale, hygiejniske, tekniske og æstetiske Hensyn, som Byplanproblemet kræver, i en iøjnefaldende Grad har efterkommet de første paa Bekostning af det sidste.

Ved en saadan retrospektiv Udstilling vil ogsaa den interesserede Menigmand — uden at lade sig kede af de tørre Byplaner, idet de levendegøres af de gamle sirlige og pittoreske Byvuer — kunne konstatere, hvorledes der ofte og mangensteds skabtes, rationelt som malerisk, bedre Byggeplaner før Byplanproblemet blev Specialfag. Og man vil gennem Foredragene blive oplyst om de vekslende Tiders forskellige stadig mere komplicerede Fordringer, Følgerne og Ulempen ved deres Tilsidesættelse og Midlerne til deres Tilfredsstillelse.

Som rimeligt er vil adskillige af disse Problemer interessere det store Publikum, der støtter og følger »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« i dens Arbejde, idet adskillige af dem falder inden for Foreningens Operationsomraade og for fleres Vedkommende allerede er eller i Fremtiden vil blive taget under Behandling i dens Publikationer. Af saadanne Emner kan eksempelpis nævnes: de større Byers vansirende Bælte af Fabriks- og Beboelseskvarterer, Udlægning af oprindeligt perifere Veje, hvis Smalhed, naar Byen senere udvides, forhindrer Muligheden for at optage den forøgede Trafik, Paabegyndelse af nye Kvarterer, der blev staaende ufuldendte med skæmmende Brandgavle, eller savner Samhørighed og Stilenhed, hvad enten det gælder Beboelses- eller Villakvarterer, Hævning af Gadeniveauet uden Hensyn til de Bygninger hvis Fortovslinie forsvinder flere Meter under Kørebanen, Bebyggelsernes fejlgrebne eller manglende Udnyttelse af Niveauforskelligheder, mislykket Placering af Monumentalbygninger, aandløs Udformning af Gadebilleder, manglende Sluttethed i Torve og Pladsers Husomgivelser, bristende Pietet over for historisk eller arkitektonisk værdifulde Bygningsværker, o.s.v. i forstemmende Uendelighed — kort sagt alle de store og smaa Emner, der henhører under Byplansproblemet og de dermed sammenhørende om Bygningsbeskyttelse, Monument- og Bygningscensur, etc.

Til Orientering for dem, der maatte interessere sig for at skaffe sig visse elementære eller fragmentariske Forudsætninger paa disse Felter, skal her henvises til Trebinds Værket »Die schöne deutsche Stadt« og Schultze Naumburgs »Kulturarbeiten«, 4. Bind (»Städtebau«), der er rigt illustrerede, meget instruktive og let tilgængelige. Endvidere vil man i den nylig udkomne danske Udgave af Gregor Paulssons »Den ny Arkitektur« finde samme Emner behandlede og illustrerede, f. Eks. i Kapitlet »Byens Skønhed«. Sluttelig vil man i »København som den er og som den burde være« finde følgende Artikler: Arkitekt Egil Fischer: »Byanlægningens Love«, Redaktør H. Boesgaard: »Naar Storbyen udvikler sig« og Havearkitekt E. Erstad Jørgensen: »Træer og Blomster i Byen«, og i de forskellige Aargange af Forskønnelsen bl. a. følgende: Egil Fischer: »Det ny Bycentrum« og »Byggelov contra Byggekunst«, cand. mag. Vilh Lorenzen: »Engelske Havebyer« (alle i Aargangen 1911), E. Erstad Jørgensen: »Træerne i Byen«, og Docent P. Johansen: »Skønhedsværdi« (i Aargangen 1912), P. Johansen: »Naar Storbyen omdannes og udvikler sig« (i Aargangen 1914), Slotsforvalter Beering Liisberg: »Kastellets Omdannelse« (Aargang 1917), P. Johansen: »Et og andet om Gader, Parker og Monumenter« (Aargang 1919) og Henning Brøchner: »Et Par Eksempler paa stockholmsk Bygningscensur« (Aargang 1920), hvortil kommer talrige redaktionelle Artikler om Byggelov, Bygningsfredning, Bygnings- og Monumentcensur, Havebyer, Københavnske Gavle, Broarkitektur, omdannede Fæstningsværker, Frederiksberg Have og Søndermarken samt Konkurrenceprojekterne vedrørende Banegaardsterrænets Bebyggelse, Kastellets Omdannelse og — fornylig — Rosenborg Haves Regulering.

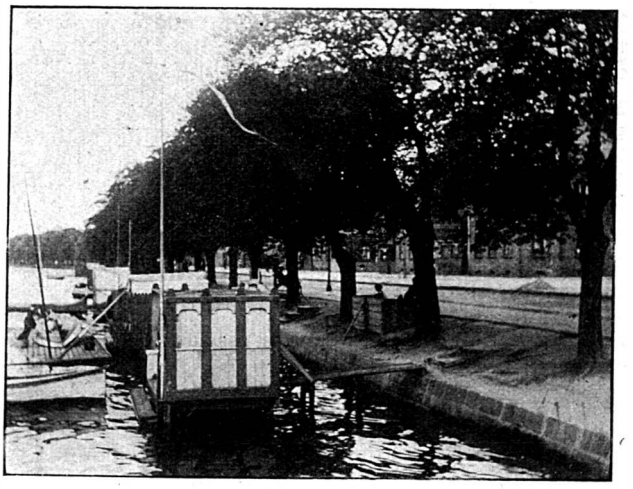

ET HJERTESUK

SKULDE man tro det? Under Overskriften »Søernes Udseende« beklager Tidsskriftet »Architekten«, at Baadfarten paa Søerne efterhaanden skal afskaffes, »og at de smaa private Baadebroer, der kranser Bredderne skal nedlægges«. Anvendelsen af Ordet »kranser« i denne Sammenhæng er fortræffelig, det, der kranser noget, er altid forlenet med Poesi, og det er just den Poesi, der hviler over disse »provinsielle«, »kolonihaveagtige«, »banale« og »almindelige« Broer med tilhørende Smaaskure, som »Architekten« her ønsker at lægge et godt Ord ind for. De er — siger »Architekten« »saa menneskelige og dejlig fri for Forskønnelsesbestræbelser. Sammen med Kastanieallen danner de et Billede med en yndig Købkestemning.« (!!)

Vi kan give »Architekten« Ret i alt, hvad den siger om de Realiteter, der knytter sig til Baadebroerne; men Købkestemning er det os umuligt at finde ved Søernes Bredder, der bl. a. slet ikke mere er Bredder i dette Ords egentlige Betydning, og at Broerne er fri for Forskønnelsesbestræbelser er en uholdbar Paastand. — At disse Bestræbelser har faaet et saare ynkeligt Udfald, er en helt anden Sag.

Den Stemning, som har hvilet over Søerne for tre Menneskealdre siden, og som Købke har fastholdt i nogle henrivende Smaabilleder, er uigenkaldelig gaaet tabt, den nytter det ikke at græde over, og endnu mindre nytter det at forsøge at bilde sig ind, at de »menneskelige« Foranstaltninger, der siden er trufne, har det aller mindste til fælles med det, der fandtes i Købkes Tid. Man sammenligne hosstaaende Fotografi med Købkes Billede i Kunstmuseet, og al Tvivl om Sagens rigtige Sammenhæng vil forsvinde. Man behøver slet ikke »Architektens« mange Ord for at karakterisere disse Skure, de er kort og godt grimme og slet ikke andet. De mispryder Søerne, og alene deres Fjernelse vil gengive Søerne noget af den Stemning, som uvægerlig er knyttet til den brede Vandflade, og som forhøjes, naar Vandfladen kranses af Skove eller frodige Haver, og de naturligt skraanende Bredder er dækkede af en frodig og tilfældig Plantevækst.

At gengive Søerne denne deres oprindelige Natur (som nogle har tænkt paa) er sikkert umuligt, men at fjerne det Menneskeværk, der mispryder dem, er en delvis overkommelig Opgave, og at det, som »Architekten« ikke uden Ironi paapeger, er Borgerrepræsentationen, der »højtidelig« (?) har taget Stilling til Sagen, forekommer os ret naturligt, da Søerne tilhører Staden Kjøbenhavn, saa ingen uden Borgerrepræsentationen kan tage effektiv Stilling her. At Borgerrepræsentationens Stilling ikke behager »Architekten« er en Sag for sig, den har Lov til at finde Baadebroerne »yndige«; men vi tror, at den store Almenhed i dette Tilfælde vil give Stadens Myndigheder Ret.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN

LIDT OM NEDLØBSRØR

Skønt Nedløbsrørene — ligesom Skorstenene — indtager en saa inferiør Stilling i Bygningens Organisme — som Udførselskanal for overflødige eller Affaldsprodukter, har de dog deres egen Historie, der baade er gammel og rig paa kunstneriske Værdier.

Den ældste og primitiveste Nedløbsrende, vi kender, stammer fra ca. 4000 f. K. og findes paa en ægyptisk Grav i Nærheden af Gizeh, de store Pyramiders Land. Paa Denderah-Templerne fra 600—100 f. K. har de allerede antaget en mere udformet Skikkelse af Løver i Sfinxstilling.

I den græske og romerske Arkitekturs antifixes optræder de ogsaa — paa Æginatemplet i Form af Løvehoveder langs Gesimslisten. Ogsaa egentlige Nedløbsrør findes hos Romerne i Form af vertikale Gennemboringer, anbragt paa deres Monumenter og Amfiteatre for at aflede Regnvandet.

De romanske Bygmestre brugte dem af Træ eller Sten, f. Eks. ved Klostre eller Slotte i vandfattige Egne til Opsamling af Drikkevand. Paa Kirkerne var ofte en Del af Rørene dækket af fremspringende, taarnprydede Smaakonsoller, ja, undertiden var de fuldkommen maskeret som Søjler og Buer, som f. Eks. paa Koret af Domkirken i Amiens.

Disse enkelte Eksempler forsvinder dog næsten i den romanske Bygningsepokes overvældende Mængde af skulpterede Stenrender, der gav Vandet Afløb fra Tagliniens ofte meget betydelige Højde. Følgelig maatte de gøres stærkt fremspringende, altsaa ogsaa meget iøjnefaldende, hvorfor de da ogsaa blev Genstand for en særlig, ofte meget fantasifuld Behandling.

Skønt ogsaa andre Landes Arkitektur fra denne Periode kan fremvise ejendommelige Eksempler — Tyskland f. Eks. mangen en »Wasserspeier«, hvoraf de paa Domkirken i Magdeburg sikkert er de interessanteste — er det de franske *gargouilles*, der staar som Typen paa denne arkitektoniske Skulpturform.

De ældste fra det 13. Aarhundrede er meget sobre i Dekorationen; dog finder man allerede paa Domkirken i Laon et fremstrakt vandspyende Uhyre, hvis langstrakte Legeme ved Udspringet bæres oppe af et Dyrehoved.

Og senere gennem Tiden myldrer det frem paa de gotiske Kirkers Tage med allehaande Menneskefigurer, Engle, Dæmoner og Dyr, mere og mere bisarre og ofte fulde af en egen uhyggelig Mystik.

Efterhaanden fjerner disse Figurer sig mere og mere fra den konstruktive Form; ofte synes de med Baglemmerne at klamre sig til et ganske lille Fremspring og styrte sig med Overkroppen vandret ud i Rummet eller synes at at stige skraat til Vejrs op i Luften.

Særlig berømte af disse Figurer er dem paa Katedralen i Amiens med de mærkelige Nonneskikkelser, de naive og robuste Øgler og de lange slanke Ravne paa Notre Dame i Paris og paa Saint Eustache-Kirken, hvor den aabne Afløbsrende bæres af vandret liggende Karyatider.

Atter andre Steder finder vi Uhyrer, der bortfører Mennesker, Kvinder, der øser Vand ud af en Kande o. s. v., o. s. v. med uendelig, middelalderlig Opfindsomhed.

Hvor vigtigt et Led i Bygningens samlede Skulptering disse Vandspyere kunde være, ser man bedst af de 32 paa Saint Denis-Klosterkirkens fire ottekantede Taarne, hvor de viser en Benediktinermunks Liv fra tidlig Ungdom til sen Alderdom.

Ogsaa i Bly kendes flere middelalderlige Eksemplarer — i Form af Figurer, der synes at springe frit ud i Luften, som den vingede Hund paa Hôtel Hardy i Vitré. Desværre har Nutiden ofte handlet ilde med disse Afløbsfigurer. Paa Reimskatedralen har en moderne og praktisk Eftertid forsynet de hulryggede Uhyrer med en beskæmmende tragtformet Mundkurv, der fortsættes i et lige saa tamt og uskønt Nedløbsrør af allerværste Art.

Og paa Saint Cécile-Katedralen i Tarn har man suppleret de pragtfulde skulpterede, taarnhøjt anbragte Afløbsrender med vældige lange Zinknedløbsrør, der trækker deres hæslige stilødelæggende Striber ned over den barske fæstningslignende Façade.

Allerede under Renæssancen bliver Afløbsrenderne mindre fantasifulde og mindre ornamenterede og antager oftest Form af et Menneskehoved; og ved Nedløbsrørenes Fremkomst forsvinder de saa godt som fuldstændigt.

De Arkitekturskoler, der i Enkeltheder søger at reproducere middelalderlige Former indfører dem vel paany, f. Eks. i de neogotiske Kirkebygninger, men de fremtræder da oftest udelukkende som dekorative Elementer.

Et Undtagelsestilfælde har vi i Abodies moderne Sacré Cæur-Kirke paa Montmartre, hvor den er anvendt som Afløb ved Vandoverflod under stærk Regn.

Ligesom den franske Sten-*gargouilles* præ-

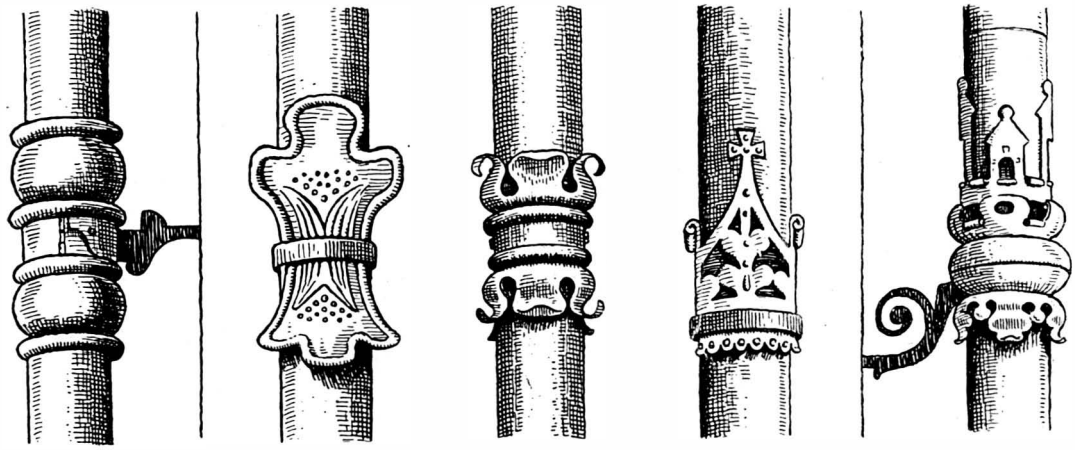

Hj. af Palægade og Bredgade — Hj. af Nygade og Gammeltorv — Studenterforeningen — Bispegaarden — Raadhuset
Tegninger af Aage Jorgensen.

ger Perioden før Nedløbsrendernes endelige Sejr, er det det engelske head of water pipe, der præger i al Fald den første Tid — fra ca. 1550—1750 — efter disses Indførelse.

De prægtigste Eksempler findes paa Haddon Hall og paa St. Johns Kollegiet i Oxford og paa Knole Park, rigt varierende og saa godt som altid af enten stilhistorisk eller æstetisk Interesse.

Gennem alle Stilepoker bevæger disse sig: fra gotiske Former, gennem Tudortidens Roser og Blade indtil det 18. Aarhundredes store Vaseformer.

Og Stofbehandlingen varierer i Overensstemmelse hermed. Snart er Fladerne smykket med Menneskemasker og Ornamenter, snart med Vaaben og Initialer, snart er de i gennembrudt, snart i ophøjet Arbejde, og undertiden farverigt bemalet og forgyldt.

Da Støbejernet i Slutningen af det 18. Aarhundrede kom i første Række paa Blyets Bekostning, fik disse Vandbeholdere deres Dekadencetid, indtil man konstaterede, at Støbejernet har sin egen specielle Karakter vidt forskellig fra Blyet, og at det ikke lader sig gøre at applicere de gamle Former paa det nye Materiale.

Samtidig har man dog i England til de seneste Tider arbejdet videre i Bly og de sidste Frembringelser viser meget smukke Eksempler bl. a. udført af BANKART, saaledes en hel allegorisk Serie paa Manchester Domkirke.

Samtidig har man eksperimenteret med forskellige Former af »Svanehalsen«, den problematiske Forbindelse mellem Tagrenden og Nedløbsrøret, og ogsaa her fundet fortræffelige Løsninger.

Betragter vi sluttelig de moderne Nedløbsrør og vælger vore Eksempler blandt de hjemlige, vil vi i Hovedtrækkene finde tre Fremgangsmaader i Behandlingen af disse — en, der gaar ud paa helt at skjule Rørene, en anden, der bestræber sig paa at camouflere dem, samt endelig en tredie, der er Nedløbsrørene bekendt og søger at faa deres Virkning saa tiltalende som muligt.

Bygninger med Nedløbsrørene skjulte enten omme paa Gaardfaçaden eller ved Indmuring er — ikke mindst i den nymodens Arkitekturet ret hyppigt Fænomen. Vi behøver saaledes blot at nævne i Flæng: Christiansborg, Paladshotellet, Andelsbanken etc. Hvad angaar Bestræbelserne for at gøre de udvendige Nedløbsrør saa lidt fremtrædende som muligt, kan man dels anbringe dem i de Vinkler, der fremkommer, hvor Façaden udviser Fremspring som Balkoner, Karnaper eller paa anden Maade formes i forskellige Planer, dels i særlige dertil bestemte fordybede Render i Muren eller i Gabet mellem to Nabohuse. En anden Fremgangsmaade er den at anvende Forsvindingsfarver, idet man ved Bemaling af Nedløbsrørene giver dem samme Farve som den bagved liggende Mur. Saaledes vil et og samme Nedløbsrør undertiden kunne skifte Farve adskillige Gange efterhaanden som det passerer over Husets Sokkel, højere Etager, Façadeskilte, Lister etc.

Det betimelige i en saadan Maskering ligger bl. a. i disse Nedløbsrørs lidet flatterende Udseende: det livløse Zink — et af de koldeste og dødeste Materialer, der eksisterer — der med Tiden hvidner i Vejr og Vind for undertiden at blive repareret med Rørstykker af en anden Farve, er et temmeligt kedsommeligt Syn, naar det præsenteres i Alenvis med tydelige Sammenføjningssteder op og ned ad en i Forvejen maaske ikke altfor livfuld Façade.

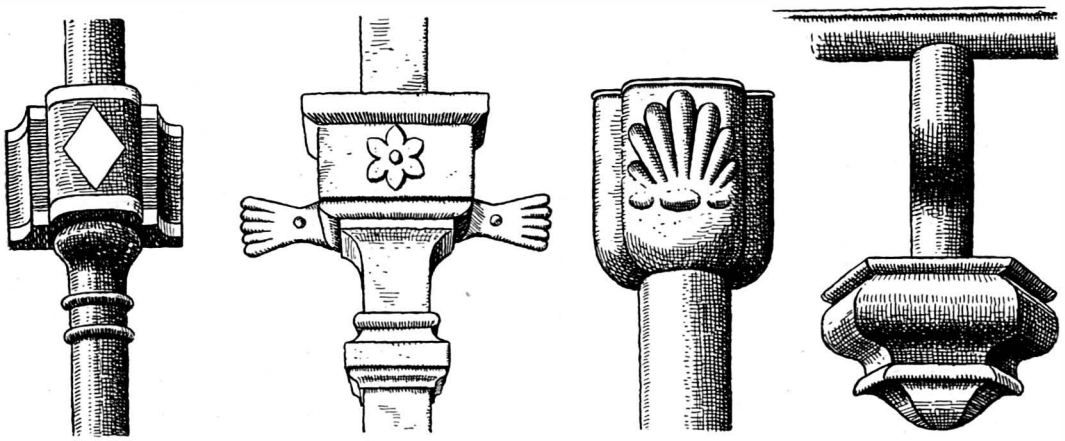

Jesper Brokmannsgade — Magstræde — Hj. af Nygade og Gammeltorv — Østifternes Kreditforening.
Tegninger af Aage Jørgensen.

Og dog kan selv det almindeligste Nedløbsrør uden Hundekunster i Bemaling eller skjult Anbringelse glide ind i Helheden, naar de er placeret paa rette Maade og er saa heldige at kunne underordne sig Omgivelserne i Stof og Farve og fælles Patina — som de graa Rør paa de gamle Kaserners smudsiggule Façader, de mørkere paa Regensens røde Mure og de sorte paa Heerings gule Gaard.

Men kun en sjælden Gang giver Materialet Anledning til en saa klædelig irgrøn Patina som f. Eks. enkelte Steder paa det ny Raadhus.

Det naturligste — og det ærligste — er det dog vel nok at vedkende sig Nedløbsrørene og ikke negligere de Krav paa Opmærksomhed, som ogsaa dette Element blandt Façadernes mange stiller til Arkitekten.

Paa adskillige Bygninger fra forrige Aarhundrede finder man Problemet løst ved en Genoptagelse enten af Vandspyere eller Cisternerne.

Som Eksempel paa det første har vi Universitetsbiblioteket, hvor en ornamenteret Konsol skjuler Rørets Udspring fra Vandrenden, indtil det forsvinder bag Pillen for atter at fremtræde som et Bjørnehoved, der udspyr Vandet i et trefliget Bassin øverst paa det med renæssancemønstrede Ringe forsynede Nedløbsrør.

Paa Bagsiden mod Zoologisk Museum finder man en lignende Ordning; blot er Bjørnehovederne her erstattet af en stærkt fliget Afløbstud af almindelig Zink, men ikke uden en vis pyntelig Virkning.

Blandt ældre Eksempler paa den anden Løsning finder vi det smukke lille Hus, Magstræde 5, der bærer to Sæt Cisterner over hinanden, dekoreret med Stjerne- og Blomstermotiver, og Reminiscenser har vi i senere Eksempler som paa Hjørneejendommen Købmagergade 62-64, hvor Nedløbsrøret viser en lille kugleformet Udvidelse paa Overgangen fra Tagrende, eller á Portas Hjørnehus paa Gammeltorv, den viser en pyntelig lille Cisterne med Muslingeornament. Undertiden kan Bestræbelserne dog ogsaa virke lidt affekteret som paa Hjørneejendommene Thorvaldsensvej 22 og 24, hvor en diminutiv Vandsamler er omslynget af et filigranspinkelt Virvar af Zinkstrimler.

Som et sidste Eksempel kan endelig nævnes en helt moderne Behandling af Nedløbsrøret, f. Eks. i Karréerne mellem Rantzausgade og Hans Tavsensgade.

Her er man paany vendt tilbage til Cisternerne, der meget behageligt bryder den lange lige Linie og her er sortlakerede med en rhombeformet Figur og et Par Kantninger i Forgyldning. Ogsaa selve Røret er sortlakeret, hvorved det træder meget tydeligt frem mod den røde Facade, bidrager til den øvrige kraftige Farveanvendelse af Umbra, Rødt, Sort, Gult, Blaat, Grønt og Graat og endelig bidrager i Façadens Plan med en leddelende Virkning.

Men ogsaa i de Tilfælde, hvor man opererer alene med de moderne utaknemlige Nedløbsrør, kan der — ofte ved smaa Midler — skabes en Forbedring, som oftest ved at tildække de misklædende Sammenføjninger med en mere eller mindre diskret Ring.

Blandt et Mylder af Eksempler kan nævnes Overformynderiets Bygninger med de blomster- og skjoldformede Forsiringer, Ejendommen Nørregade 7, hvor store Margoritmønstre dækker Rørenes Drejning foroven og deres Forsvinden ind i Muren over Stueetagen, eller Bristols Bygning, hvor Overgangen mellem Vandrende og Nedløbsrør maskeres med et dekorativt Skjold.

Paa Barokhuset paa Højbro finder vi paa

denne Overgang et kruset Blad under en Vaseform, og paa Dyvekes Gaard baade foroven og forneden et helt Udstyr af Øglevinger og -finner over rigt garnerede Bassiner af fjerbusklignende Ringe.

Andetsteds finder Ringene i Form af et op- og nedvendt Kronemotiv, som fingerede Bladmotiver o. s. v. rig Afveksling.

Paa Aarhundredskiftets Overgangsarkitektur er man gaaet et stort Skridt videre, idet man ikke blot har indskrænket sig til denne beskedne Garnering, der meget praktisk paa en Gang dækkede og markerede Rørets Konstruktion, men direkte har benyttet Nedløbsrørene, som endog ret fremtrædende Led i den almindelige Overflod af Façadedekorering.

Eksempelvis kan nævnes det ny Raadhus, hvor Nedløbsrørene foroven prydes med store Bladornamenter og forneden med Byvaabnet, paa Hovedfaçaden endog i større Format og iøjnefaldende forgyldt.

Endvidere den restaurerede Bispegaard, hvis Rørsammensætninger forneden skjules af et Kronemotiv og foroven af et sirligt gennembrudt Blomsterornament, altsammen i stærk Forgyldning.

I de Tilfælde, hvor Tagets Fremspring er betydeligt, saa den problematiske Forbindelse mellem Tagrende og Nedløbsrør bliver særlig tydelig og kan ses frit imod Luften, udstafferes den ofte med mere eller mindre sindrige bladlignende Zinkflige, som f. Eks. paa Kommuneskolen ved Korskirken.

Eller man lader et kort Rør forløbe vinkelret ned fra Tagrenden og i dennes Plan, forsyner det i den nederste Ende med en Spids, en Kugle eller lignende Forsiring og lader fra dets Bagside en Stikledning forløbe ind til Nedløbsrørets bagved liggende Plan, som Tilfældet er med Hjørnehuset Højbroplads 21, Christianshavns Fængsel og flere andre lidt ældre Bygninger.

Endelig viser flere nyere Bygninger Interesse for de Kramper, der fastgør Røret langs Muren, og forsyner disse med forskellige spiralformede Ornamenter — som Tilfældet er med Privatbanken, Overformynderiet og Raadhuset — hvortil Rigsarkivet tilføjer en forgyldt Krone.

Desuden kan undertiden Rørenes nederste Afløb ved Fortovet være dannet som et mere eller mindre udformet Gab af et Menneske, Dyr eller Uhyre — en Udsmykning, der er saa gammel som fra det 14. Aarhundrede, og som ogsaa paa hjemlig Grund hist og her har faaet en fantasifuld Behandling.

Som man vil se allerede af denne — baade i Længden og Bredden højst fragmentariske — Udsigt over Nedløbsrørenes Historie og Former, er der et overdaadigt rigt og afvekslende Materiale at tage i Betragtning baade for det godes og det ondes Skyld.

Muligvis vil Fremtiden koncentrere den Opmærksomhed, som enkelte af den nyeste Arkitekturs Udøvere viser dette en Tid lang saa negligerede Led i Façadens Fysiognomi, dette inferiøre Organ, der i sine heldigste Øjeblikke, hvilket vil sige under stærkt Regnskyl, endog er i Besiddelse af en lydlig Stemning, som nærmer det en Smule til sine langt fornemmere Slægtninge, Springvandene — denne Klukken og Rislen, som har affødt det Onomatopoietikon, der er dets franske Navn — *gargouille*.

H. Br.

»FORSKØNNELSEN«

Paa Grund af de stadig høje Priser paa Papir, Trykning etc. og for at tilvejebringe den fornødne økonomiske Ligevægt i Foreningens Regnskab, har vi set os nødsaget til ogsaa i indeværende Aar at lade »Forskønnelsen« udkomme med Hæfter à 4 Sider, en Udgivelsesform, der sikkert er lige utilfredsstillende for Medlemmerne, som den er det for Bestyrelse og Redaktion. Men vi maa nødvendigvis ud af den Gæld, som de vanskelige Krigsaar og Efterkrigsaar har bragt os i, og vi gør derfor sikker Regning paa Medlemmernes Forstaaelse, naar vi beder dem om lidt Taalmodighed og Overbærenhed. En Ting vil vi dog især gærne fremhæve, den nemlig, at Medlemskontingentet ikke kan betragtes som Abonnementsbetaling for Tidsskriftet. Vor Inkassator beretter, at det hænder, at der nægtes at betale Kontingent under Henvisning til, at Tidsskriftet ikke i Øjeblikket har sin tidligere Standard. Overfor denne Opfattelse tvinges vi til at gøre opmærksom paa, at Tidsskriftet leveres Medlemmerne uden Vederlag, og at der for Medlemskontingentet — der kun er det dobbelte af, hvad det var før Krigen — ikke f. T. kan leveres et Tidsskrift af den Størrelse (Hæfter à 16 Sider), som det var os muligt tidligere. Forhaabentlig er det Tidspunkt ikke fjærnt, da vi atter kan udvide Tidsskriftet, men vi haaber, at Medlemmerne ikke misforstaar os, naar vi siger, at Udmeldelse af Foreningen af den anførte Grund ikke fremskynder dette Tidspunkts Indtræden.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN

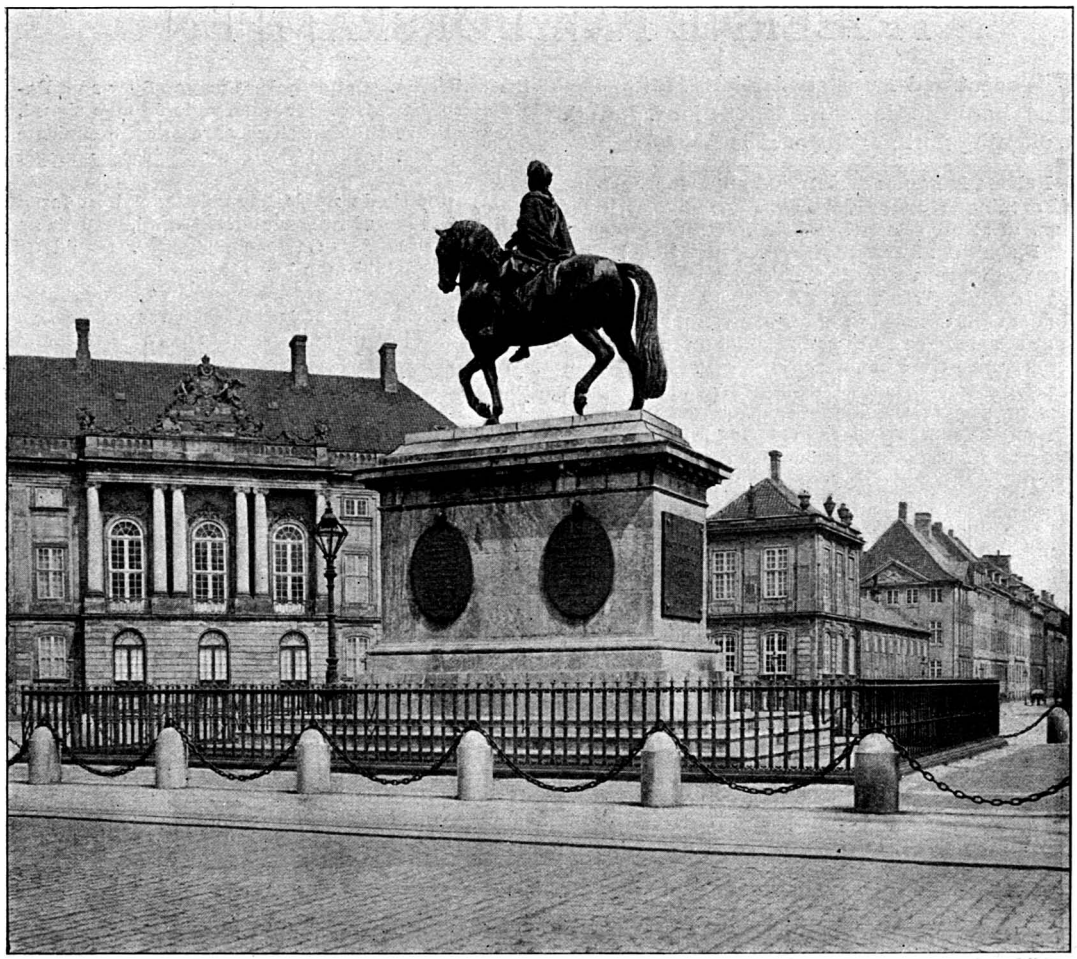

FREDERIK V'S RYTTERSTATUE PAA AMALIENBORG PLADS

1771 — 1. AUGUST — 1921

Den 1. August var der forløbet 150 Aar, siden dette vor Hovedstads smukkeste offentlige Mindesmærke afsløredes. Det er ikke Stedet her at give en Redegørelse for Statuens Tilblivelseshistorie, omendskønt denne indeholder en Rigdom af interessante og underholdende Enkeltheder. Rytterstatuen er som bekendt modelleret af den franske Billedhugger Jacques François Saly. Paa 150-Aarsdagen henlagde Bestyrelsen paa Monumentets Fod en Laurbærkrans med Baand i de danske og franske Farver som et naturligt Udtryk for »FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE«s Hyldest og Tak til den Kunstner, der med denne Statue har givet Hovedstaden en af dens skønneste Prydelser.

TRÆERNE PAA BØRSRAMPEN

Docent ved Kunstakademiet P. JOHANSEN har i »Berlingske Tidende« for 7. Juni d. A. offentliggjort nedenstaaende Artikel:

I sidste Nummer af det Tidsskrift, som udgives af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, læser man, at »Bestyrelsen har behandlet Spørgsmaalet om Fældning af Træerne foran Børsgavlen i Forbindelse med en Flytning af Tietgen-Statuen. De paagældende Træer har i Aarenes Løb naaet en Højde, som det sikkert aldrig har været Hensigten, at de skulde have haft, og de skjuler nu fuldstændig den smukke Gavl paa Børsbygningen. Bestyrelsen har dog næret visse Betænkeligheder ved at foreslaa Træernes Fjernelse, men Sagen er dog fremdeles Genstand for Bestyrelsens Overvejelser.«

Man studser ved Læsningen og bliver urolig. Begynder Krigen mod Træerne nu igen?

Det synes ganske vist, at der — foruden de sædvanlige »praktiske« Vandaler — ogsaa findes en Del blandt de yngre Arkitekter, som er i den Grad ensidige i deres Fag, at de helst vil udrydde alt grønt af Byen og gøre den til bare Brosten og Mursten. Paa en Generalforsamling i Forskønnelsesforeningen for et Par Aar siden udtalte en af disse yngre Arkitekter sin Forargelse over, at det gamle Træ ved Kirken i Rigensgade havde faaet Lov at blive staaende. Han var aabenbart ganske uden Blik for, hvor udmærket dette Træ netop virker i Gadebilledet. Mon han og hans Meningsfæller heller ikke kan se, hvor ypperligt Træerne ved reformert Kirke virker i Gothersgade eller Holbergs Træ i Fiolstræde? Vil de maaske ogsaa have dem bort, for at Stenene kan herske alene? Ved Planerne til Bebyggelse af Banegaardsterrænet saa man desværre ogsaa ganske bort fra den Ret og den Betydning, som en Udvidelse af det landskabelige ved den smukke St. Jørgens Sø burde have baade i Henseende til Skønhed, Byens Sundhedsforhold og Trangen til Opholdssteder i fri Luft for den brede Befolkning. En saa ensidig Betoning af Bygninger og Gader, uden Hensyn til alle de andre Faktorer i en Storstad, er ikke af det gode, og den er ingenlunde nogen nødvendig Følge af Bestræbelserne for at udvikle Bygningskunsten efter strengere og renere Principer end hidtil.

Hvad særlig Børsrampens Træer angaar, da burde det være unødvendigt at fremhæve, hvor meget de betyder for Helhedsindtrykket af Slotspladsen — men det synes jo, som selv Bestyrelsen for en Forskønnelsesforening kan blive usikker under Indflydelse af visse Doktriner. Man vil erindre, at der endogsaa var dem, som vilde have samtlige Træer paa Slotspladsen bort, for at de ikke skulde skjule Skønhederne i Slottets Façade! En Del har man jo faaet ryddet, og til Erstatning giver man os en sirlig Brolægning, som maaske i en Tegning kan tage sig meget pæn ud — men hvormeget vil disse Fliser i Praksis betyde for Synet?

Fælder man Træerne paa Børsrampen, vil Virkningen blive en »Skaldethed«, som er en Forringelse af Synsindtrykket, fordi man mister et Element deraf, som baade opliver Rumindtrykket ved at inddele Afstandsfornemmelsen, gøre Linierytmen rigere, udvider Farvespillet ved at sætte det grønne mod Stenenes graa og røde, og endelig giver et livligere Element af Lys og Skygge. Andre Steder forstaar man meget godt, hvad slige Synsværdier har at betyde. Det er nok at nævne Byer som Paris eller Amsterdam. Hvordan vilde de tage sig ud, om man raserede deres Træer? Særlig i den sidste er Samvirket mellem Træer og Bygninger meget intimt.

Hvorfor vil da nogle have Træerne bort foran Børsen? Ikke af nogen anden Grund, end at de formentlig »skjuler« Gavlens Arkitektur. Men dette er ikke sandt, thi man kan meget godt se Gavlens arkitektoniske Former, om man blot gaar en Smule til Siden. Og dernæst er Børsgavlen med dens Spil af ret smaa Enkeltheder beregnet paa at ses temmelig nærved og ikke paa stor Afstand, dertil mangler den de kraftige Linier og stærkt markerede Masser. Dens Stil er skabt i de hollandske Byers snævre Grachter, netop i Samvirke med Træerne, hvor Husene skal ses nærved og Stykke for Stykke, just deri bestaar deres særlige Ynde. Stiller man Børsgavlen »nøgen« for Synet i saa stor Afstand, som Slotspladsen frembyder, vil Resultatet ganske sikkert blive, at den virker smaalig for Øjet, og at Børsen synes mindre. Det er saamænd galt nok, at de høje Huse bag Børsens anden Gavl har ødelagt Virkningen af dens Sidefaçade, saa den nu synes lav som en Kælderbygning, istedetfor at ligge frit og let paa sin Havnemole, som den laa fra først af.

Man vil altsaa berøve Slotspladsen et malerisk Element og skade Børsens Afstandsvirkning. Træerne er den en Støtte og ikke et Skjul. Træer skjuler overhovedet aldrig en Bygning. Derfor vær varlig. Bagefter er det for sent at fortryde.

Endnu en Ting. Tidsskriftet meddeler, at Foreningens Bestyrelse har behandlet det Spørgsmaal, men dog endnu ikke har villet foreslaa Træernes Fjernelse. Man bliver igen urolig. Har denne Bestyrelse saadanne kunstneriske og andre Kvalifikationer, at den ganske alene tør tiltage sig Autoritet til at handle og foreslaa i en Sag som denne? Den offentlige Mening har ikke givet den nogen Bemyndigelse i denne Sag, og der siges heller intet om, at Foreningens Medlemmer har vidst noget derom eller haft Lejlighed til at udtale sig; end ikke det raadgivende Udvalg synes at være hørt. Børskomitéen har maaske en formel Ret til at træffe Afgørelse, men den har ogsaa en reel Forpligtelse overfor Byen og dens Borgere. Forskønnelsesforeningen bebuder Diskussionsmøder i Aarets Løb. Lad da Sagen i det mindste komme frem dèr, før videre foretages.

Docent JOHANSEN gør sig her skyldig i det Fejlsyn, som saa ofte giver sig Udslag, naar der foreslaas Forandringer her i Byen af mere eller mindre gennemgribende Art, Forandringer som af mere eller mindre vægtige Grunde ikke vinder énstemmig Tilslutning — nemlig at udstyre Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse og dens Bestyrelse med en Myndighed, som den ikke har, og ifølge Forholdenes Natur ej heller kan have, og saa udfra denne selvlavede Forudsætning udgyde sin Vredes Skaaler over Bestyrelsen, fordi denne ikke sporenstrengs ordner Forholdene, som den eller de paagældende misfornøjede ønsker dem ordnede. Det forekommer os endvidere, at Do-

Udsigt mod Børsrampen og Kancellibygningen fra Slotspladsen.

cent JOHANSEN — der paa sidste Generalforsamling valgtes til Medlem af Foreningens raadgivende Udvalg — fremfor i et Dagblad at rette bitre Bebrejdelser mod Bestyrelsen, der endnu ikke har taget endeligt Standpunkt til heromhandlede Sag, kunde have fremsat sit i mange Henseender velbegrundede Syn i privat Brev til Bestyrelsen i tryg Forvisning om, at hans Betragtninger vilde blive gjort til Genstand for de omhyggeligste Overvejelser og rimeligvis ikke undlade at sætte Spor i Forhandlingerne.

Spørgsmaalet i sig selv er saare vanskeligt at tage Stilling til. Der er formentlig ingen Tvivl om, at det fra først af aldrig har været Meningen, at der skulde plantes Træer paa Børsrampen, men at Gavlfaçaden netop skulde ses frit. Naar Docent JOHANSEN hævder, at Træer overhovedet aldrig skjuler en Bygning, da er det en Paradox, der som alle Paradoxer kun indeholder en vis Grad af Sandhed og derfor kun med Varsomhed kan benyttes i en Argumentation. Fra visse Standpunkter set skjuler Slotspladsens Trægrupper i Forbindelse med Børsrampens Træer virkelig Børsen helt, men det er naturligvis rigtigt, at man kan gaa foran de skjulende Træer og derved faa et mere eller mindre frit Syn paa Bygningen.

Hvad særlig Børsgavlen angaar, da er vi tilbøjelige til at give Docenten Ret i, at den er beregnet paa at ses temmelig nær ved; dens Nabo var oprindelig Københavns Slot, der gav Slotspladsen en helt anden Karakter end Christiansborg har givet den og bl. a. rimeligvis har bevirket, at Børsen selv paa Afstand tog sig mindre miniaturagtig ud, end den nu under Trykket af Christiansborgs vældige Murmasser vilde, hvis ikke Slotspladsen var leddelt af de forhaandenværende Trægrupper, som vel nu heller ingen tænker paa at fjerne; de giver i Virkeligheden Slotspladsen en Skønhedsvirkning, som en nok saa sirlig Brolægning alene ikke vilde kunne erstatte. Selve Børsrampens Træer gaar fuldstændig ind i den skønne Helhedsvirkning, og dette er utvivlsomt et meget stærkt Argument for deres Bibeholdelse, selv om de — hvad de faktisk gør — skjuler Børsgavlen mere, end dens Arkitekt vist vilde synes om, selv om han har været ganske klar over, at dens Skønhedsvirkning beroede paa Nærsyn.

I alle disse Momenter ligger Vanskeligheden ved at tage bestemt Stilling til Sagen, og Docent JOHANSEN har Ret i, at »selv Bestyrelsen for en Forskønnelsesforening kan blive usikker« — ikke under Indflydelse af visse Doktriner, men under Indtrykket af, at paa den ene Side har et arkitektonisk Værk af Børsens

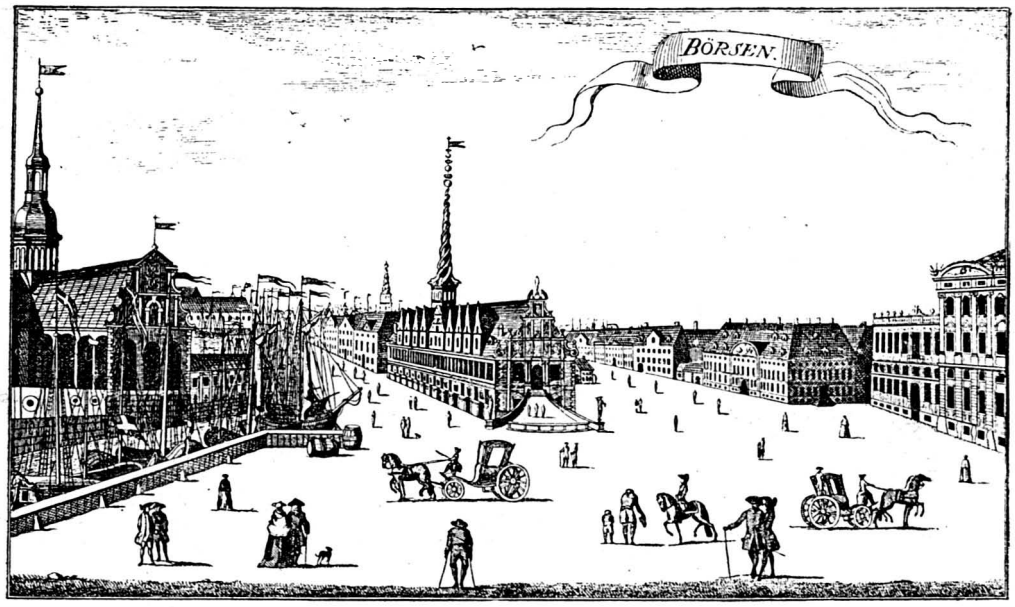

Børsen ca. 1760. Efter en Radering.

Betydning et vist Krav paa at kunne gøre sig selvstændigt gældende, paa den anden Side er de nuværende Forhold prægede af en malerisk kraftig Virkning, som man — deri giver vi Hr. JOHANSEN Ret — skal være varsom med at gribe for stærkt ind i. At der indenfor Bestyrelsen — og for den Sags Skyld ogsaa indenfor det raadgivende Udvalg, med hvilket Spørgsmaalet i sin Tid har været drøftet — kan være afvigende Meninger om, hvad der i denne Sag bør tilraades, er der jo intet underligt i, og naar Docent JOHANSEN bliver »urolig« i Anledning af, at Bestyrelsen har behandlet Spørgsmaalet, men endnu ikke har villet foreslaa Træernes Fjernelse, saa maa vi bekende, at vi ikke forstaar den Uro.

Naar han dernæst udslynger det Spørgsmaal: »Har denne Bestyrelse saadanne kunstneriske og andre Kvalifikationer, at den ganske alene*) tør tiltage*) sig Autoritet til at handle*) og foreslaa i en Sag som denne?« — saa kan vi ikke tilbageholde en stilfærdig Bemærkning om, at han her er lovlig langt ude i Mistænkeliggørelsens Vildnis.

Bestyrelsen, der bestaar af flere Medlemmer, der hver for sig har samme Ret til at danne sig en Mening som f. Ex. Hr. Docent JOHANSEN, og til at gøre denne Mening gældende, har ikke nogen Autoritet til at handle; men den har en til Pligt grænsende Ret til at tage Stilling og give Raad (foreslaa) netop i en Sag som denne. Den Autoritet, i hvis Hænder den endelige Afgørelse ligger, kan da tage Raadet eller Forslaget til Følge eller ignorere det.

Docent JOHANSEN siger, at den offentlige Mening ikke har givet Bestyrelsen nogen Bemyndigelse i denne Sag, og deri har han saavist Ret. Men hvorledes faas en saadan Bemyndigelse? Den offentlige Mening er en Proteus, som det er overordentlig vanskeligt at fange, holde fast, spørge og faa Svar af, og vi tvivler stærkt om, at Hr. JOHANSEN for sit Vedkommende taler paa nogen offentlig Menings Vegne end sige med anden Bemyndigelse end den, der ligger i hans velbegrundede og forstandige Udreden af hans eget Syn paa Sagen, det eneste han behøver at tage Hensyn til. I en Bestyrelse er Sagen ikke saa lige til; men hvis det kan være Hr. JOHANSEN og den Del af den offentlige Mening, som han repræsenterer, en Beroligelse at vide det, kan vi oplyse, at der er overvejende Sandsynlighed for, at Bestyrelsens Raad, Forslag eller Henstilling vil gaa ud paa at bevare Træerne paa Børsrampen.

*) Udhævet af os.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN

„SKØN BY SKABER RY —"

LIDT OM BYKULTUR, BYPLANER OG BYFORSKØNNELSE

I. BYPLANMØDET

Den 3. og 4. Juni afholdtes efter Indbydelse af »Akademisk Architektforening«, »Landinspektørforeningen«, »Dansk Ingeniørforening«, »Bedre Byggeskik« og »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« et talrigt besøgt Møde, hvis Hensigt var at orientere de forskellige Faktorer, som har direkte og indirekte Interesse i og Indflydelse paa, hvorledes Byer under Hensyn til alle kommercielle, sundhedsmæssige og æstetiske Krav bør anlægges og udvides. Den Opgave at bygge en By, som tidligere Tider — dels rent instinktmæssigt, dels efter forstaaende og kyndige Mænds Plan — har løst paa saa tilfredsstillende Maade, er i de Aar da de alt forhaandenværende Byer har taget saa mægtigt et Opsving samtidig med, at en Mængde nye — som oftest ganske vist meget smaa — Byer er opstaaede, bleven sørgelig slet løst, idet man helt og holdent har overladt til den enkelte at bygge sit Hus der, hvor det efter hans løselige Skøn laa bedst og saaledes, som hans Smag eller Vansmag fandt for godt, og Resultatet er blevet de berygtede Stationsbyer, hvis Hæslighed virker tyngende paa enhver, der gør sig den Ulejlighed at se paa dem, og næppe kan undlade at paavirke selv deres Beboere, selv om disse netop ikke ser dem. Men ogsaa de gamle Købstæders og desværre ikke mindst Hovedstadens Tilvækst i de sidste 50 Aar bærer Præget af Ligegyldighed overfor ethvert Krav udover det at faa det mest mulige ud af Grunden til den billigst mulige Pris, og det maa derfor siges at være paa høje Tid, at Folk med Forstand paa Tingene kommer sammen for at tale om, hvad der ad Frivillighedens og Lovgivningens Vej kan gøres for at komme Ondet til Livs, inden det har bredet sig altfor stærkt. Den slette Smag og den totale Mangel paa Hensyn til Samfundet har altfor længe haft frit Raaderum.

Det er indlysende, at dette det første Byplanmøde ikke straks kan drage nævneværdige, haandgribelige Resultater efter sig; dets Betydning maatte ligge i, at det blev orienterende, at de paagældende indbudte Autoriteters Opmærksomhed blev vakt for, hvad der er syndet under det Hastværk, hvormed Byer er bleven anlagte — sit venia verbo — og udvidede og for, hvorledes nogen Forudseenhed og Omtanke fremtidig — i Længden uden større Omkostninger — kan forebygge Udskejelsernes videre Vækst.

Mødets Indleder Professor P. O. Pedersen paapegede Opgavens Mangesidighed, der nødvendiggjorde et Samarbejde imellem de sagkyndige og socialt og kommunalt interesserede Mænd og fremhævede Vigtigheden af, at man arbejdede med Fremtiden for Øje under Hensyn til Vanskeligheden ved at lave om.

Cand. mag. Vilh. Lorenzen talte om Byplaner fra et historisk Synspunkt, nævnte hvorledes Byer oprindelig opstod saa at sige af sig selv, groede naturligt frem af det Jordsmon, hvor Mennesker af en eller anden Grund hobede sig sammen, og paapegede, hvorledes saadanne Byer ofte blev smukke, fordi der bag den tilsyneladende Planløshed laa en Omtanke og en Overvejelse, som tog længere Sigte, og disse Byers Karakter kunde betegnes som malerisk. Af saadanne Byer nævntes Randers og Slagelse. Den af bevidst Plan opstaaede By træffes i nyere Tid først i Sydfrankrig, hvor Torvet, der i de selvgroede Byer var præget af Tilfældighed, blev det bevidste Centrum, en ubebygget Karré, i hvilken Gaderne udmunder; men den bevidste Byplanlægning naar først sin fulde Udvikling i Renaissancen, hvor de æstetiske Synspunkter bliver det afgørende og Symmetrien overholdes strengt. Barokken udvikler Renaissancens Dygtighed og Storladenhed og indføjer et nyt Led i de symmetriske Parallelgader med Diagonalgaden. Det ganske skematiske Parallelgadesystem overførtes til Amerika, hvor det har udviklet sig ganske ensidig, tørt og uden kunstnerisk Følelse. Det 19. Aarhundredes tekniske Udvikling har bragt Byerne til at vokse vildt, og har givet vore Byer deres forvirrede Præg af Planløshed og Smagløshed. I 80-erne fik man omsider Øjnene op for de forfærdende Resultater; i Tyskland henledede Sitte Opmærksomheden paa de gamle Byers maleriske Gadebilleder, og i England opfordrede Ebenezer Howard til Spredning af Storbyernes Huse med rigelig Beplantning og Have til hvert Hus. Engelske Storfabrikanter har flere Steder i Praxis gennemført Howards Idé med et i enhver Henseende tilfredsstillende Resultat.

Kontorchef, Landinspektør Kai Hendriksen talte om Udstykning og paapegede den Plan-

løshed, hvormed denne i Regelen foretages uden fjerneste Hensyn til Fremtidsudvikling eller Samfundets Tarv. Det hændte saaledes, at en Ejendom blev udstykket til sidste Stump, medens Vejarealerne vedblev at tilhøre den oprindelige Ejer, saa der ved hans Død raadede den største Uvished m. H. t. hvem Vejenes Vedligeholdelse paahvilede. Hensynet til den enkelte Grundejers økonomiske Fordel var her eneraadende og Resultatet var den brogede Uro, som nødvendigvis maa opstaa, hvor Enkeltpersoner kan forfølge deres bestemte egoistiske Maal. Tidligere kunde en enkelt Magthaver bestemme, hvorledes en By skulde bygges*), fremtidig maatte Samfundet gennem en Byplanlov tage Bestemmelse i saa Henseende; men Taleren pointerede dog skarpt, at med en saadan Lov er det ikke gjort, nok saa vigtigt er det, at Borgerne lærer at forstaa, at Samfundets Vel i denne Sammenhæng er ensbetydende med den enkeltes Vel. Det attende Aarhundredes Byudvikling var præget af Stabilitet, det nittendes af Forvirring; i det tyvende gjaldt det om at stille paa Plads.

Professor A. R. Christensen talte om Færdselsgader. En By har i Regelen et Trafikcentrum, fra hvilket de vigtigste Færdselsgader udstraaler, Ringgaderne forbinder disse Hovedfærdselsaarer. Færdselsgaderne maatte være brede, og da de derved blev kostbare, maatte der ikke anlægges flere end nødvendigt, og disse maatte anlægges med Hensyntagen til alle moderne Samfærdselsmidler, især Sporvognene, som i gamle Bydele maatte lægges udenom de alt for smalle Hovedstrøg. Han anbefalede særlig en Gadetype, hvor Træerne var plantede i to Rader midt ad Gaden, saa de aldrig kunde komme til at tage Lyset fra de lavere Etager, hvor Cyklesti var anbragt i Midten og Sporvognslinierne paa begge Sider af denne i et særligt Sporareal, der kan være græsbesaaet, hvilket har adskillige baade æstetiske og praktiske Fordele. Fortove og almindelige Kørebaner placeres nærmest Husrækkerne. —

Det forekommer os, at Prof. Christensen her rører ved et Problem, hvis rette Løsning er af den mest vidtrækkende Betydning. Det er nemlig indlysende, at en af Københavns Hovedfærdselslinier, Strandvejen, er belemret med Ulemper, som, i Fald man i Tide havde haft Forstaaelse af Udviklingen og dens Følger, kunde været undgaaede eller i hvert Tilfælde i høj Grad mildnede. De Færdselslinier, som det i nærmere og fjernere Fremtid bliver nødvendigt at anlægge mod Vest, Sydvest og Syd, bør anlægges med yderligere Udvikling for Øje, og det bør i Tide paases, at Bebyggelsen langs ad de Veje, som skal optage Færdselen, ikke, som Tilfældet er ved Strandvejen, lægger det endelige Anlæg Hindringer i Vejen. —

Stadsingeniør Rygner (Odense) talte om Havnebaner, Jernbaner og andre Trafikmidler og paaviste de Vanskeligheder af forskellig Art, som opstod, hvor en By skulde have Sporforbindelse mellem Havn og Jernbane, Vanskeligheder, der varierede efter Byens Beliggenhed ved jævn Kyst, i en Fjordbund, paa begge Sider af Flod eller Sund og paa et Næs. Disse forskellige Forhold krævede stor Forudseenhed og rettidig Forhandling med Jernbaneautoriteterne. Niveauskæringer burde altid undgaas, og Taleren var utilfreds med Statsbanernes Løsning af Problemet. Han konkluderede i den indlysende rigtige Betragtning, at den moderne Bys egentlige Indgang er Stationspladsen, som det derfor er af Vigtighed at gøre saa tiltalende som muligt, ligesom de offentlige og halvoffentlige Bygninger, som maa antages at have mest praktisk Interesse for de rejsende, saavidt muligt burde samles om den. Ogsaa det nyeste Trafikmiddel, Flyvemaskinen, maatte der ved nye Byplaner tages Hensyn til.

Professor J. T. Lundbye talte om hygieiniske Fordringer til moderne Byanlæg og meddelte, hvorledes Romerne, hvor de tænkte paa at anlægge en Lejr, slagtede Dyr, der havde levet paa Stedet, for af Indvoldene at slutte sig til Vandets Beskaffenhed.

Lave, fugtige Steder er ikke egnede til Byanlæg, og de gamle danske Landsbyer ligger alle højt, medens der ved Anlæget af Stationsbyer har maattet tages andre Hensyn, saa Kloakeringen ofte bliver vanskelig. Lys og Luft maa der ogsaa sørges for, og en Gadebredde af 2 Gange Hushøjden er under danske Forhold det mest passende, ligesom der bør være aabne Pladser og Parker. Mange mindre Parker er at foretrække for faa større. Kileformede ubebyggede Arealer, hvis Spids er vendte ind mod Byens Centrum, var at anbefale. Industrielle Bygninger, der giver ilde Lugt (Gasværker), maa helst ligge i den østlige Side af Byen, da Vestenvinden er den hyppigste Vind i Danmark. Ved Havneanlæg maa det tilstræbes, at Byens Beboere ikke afskæres fra Havet.

Arkitekt Ivar Bentsen holdt et Foredrag om Beboelseskvarterer, i hvilket han hævdede, at Enfamiliehuse i Rækkefølge var Idealet, idet de i Forhold til Villabebyggelse havde store

*) Frederik den Store: Berlin og Postdam. Christian IV: Glückstadt, Nyboder. Frederik III: Fredericia.

økonomiske Fordele, og vi maa bort fra den arkitektoniske Maskerade, Smaavillabyggeriet med sine forlorne Karnapper og Herregaardsgavle er. Det provinsielle Rækkehus skulde til Ære og Værdighed igen.

Arkitekt SVEN RISOM indledede sit Foredrag om Pladser og offentlige Bygninger med en historisk Oversigt. Det er uvist, om Pladserne er det oprindelige, hvor man saa har fundet det rettest at anbringe de offentlige Bygninger, eller om man med Vilje har ladet en Plads aaben foran de offentlige Bygninger. Færdselslinier over aabne Pladser bør holdes langs Udkanterne, mens Midten maa holdes fri og reserveres til Opstilling af Monumenter, Brønde o. desl. Fritliggende Bygninger bør ikke opføres paa en aaben Plads; Nikolai Kirke nævnedes som afskrækkende Exempel. —

At det skulde være helt forkasteligt at lade en monumental Bygning ligge frit, er dog vel næppe saa afgjort. Der er flere Kirker baade i København og Provinsbyerne, der ligger frit — uden at være sammenbyggede med andre Bygninger. St. Johannes Kirke ligger frit, Helligaandskirken, St. Jakob paa Østerbro, St. Knud i Odense o. fl. a., uden at dette skader deres monumentale Virkning. Men den Plads disse Kirker ligger paa, er ligesom reserveret for dem, idet den ved Gitter er skilt fra de almindelige Færdselsveje og beplantede som Haver. Men iøvrigt maa der gives Foredragsholderen Ret i — hvis det er det, han mener — at man ikke bør være alt for ivrig efter at rydde Plads om monumentale Bygninger, for at bringe dem til at ligge frit. Resultatet bliver kun alt for ofte, at den monumentale Bygning ligesom skrumper ind. —

Ingeniør AAGE BJERRE holdt et stærkt agitatorisk Foredrag om Sociale Hensyn ved Byanlæg, hvori han anbefalede at ændre Forsvarskrigen imod de sociale Onder til en Angrebskrig, og pegede paa Skoler, gode Adspredelser og Sans for Skønhed som Vaaben i denne Krig. Han lagde især et godt Ord ind for Sportspladser til de voksne, Legepladser for Børn, men slog ogsaa til Lyd for rigelige Arealer til Parkanlæg og især for Haver; hvor disse ikke kunde knyttes til Husene, burde der udlægges Arealer til Kolonihaver. —

Vi synes, at denne Side af Sagen ad Frivillighedens Vej allerede er kommen i en fortrinlig Gænge baade i København og i mange Provinsbyer. —

Mødet sluttedes med en Diskussion, hvor forskellige Talere gav saavel Opposition som Tilslutning til Foredragsholdernes Idéer til kende, og en Resolution, hvori der med Kraft forlangtes hurtig Fremsættelse af en Byplanlov, vedtoges enstemmigt.

En saadan er uden Tvivl paakrævet, men Byplanmødernes største Betydning vil dog ligge i de Impulser, de kan give, de Idéer, de kan klargøre og i den Interesse, de kan vække hos offentlige Myndigheder, og hos private, saa Planløsheden bliver banlyst og det bliver en Æressag for enhver Bygherre at bygge ikke alene for sig selv og sit eget selviske Maal, men for og med Samfundet, han lever i.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har, som vore Medlemmer vil vide det, i mange Aar beskæftiget sig med de Spørgsmaal, der var under Debat paa Byplanmødet — dette gælder baade Spørgsmaalene om Byplaner og Byggelovgivning, Monumentcensur, Gavle, Pladser, Træer og Parker, Havebyer osv. osv. — og i de snart 11 Aar, Tidsskriftet »Forskønnelsen« har bestaaet, har vi i Tilslutning hertil bragt talrige Indlæg om alle disse Forhold, jfr. den kortfattede »Bibliografi« i indeværende Aargangs Hæfte 4, Side 15.

Tiden turde nu anses at være inde til en fornyet, samlet Behandling af disse for vor Bys Udseende saa vigtige Problemer, og vi skal i de følgende Hæfter beskæftige os med de forskellige herhenhørende Forhold.

ST. JØRGENS SØ

Vi har modtaget følgende Indlæg:

FOR nogen Tid siden læste jeg i en Avis en Artikel vedrørende ovenstaaende Sø og den herlige frie Udsigt, man har ind over Byen langs Svineryggen, saa at sige hele Vejen fra Gl. Kongevej til Gyldenløvesgade. Indsenderen havde søgt hos rette Vedkommende at lægge et godt Ord ind for Bevarelsen af denne Udsigt under Planlæggelsen af Bebyggelsen af det gl. Jernbaneterrain. — Hertil blev der, saavidt jeg erindrer, svaret, at Byggeplanen var vedtaget, og at der intet kunde ændres ved den. — Dette vil altsaa sige, at et af de smukkeste Partier (om ikke det smukkeste) i vor By for evig skal ødelægges ved, at der rejses en Række høje Bygninger langs Søen, saaledes at den omtalte Udsigt lukkes! Desværre har min Tid ikke tilladt mig at følge med i denne Sags hele

Udvikling. — Det forekommer mig dog, at de konkurrerende Planer om Bebyggelsen af Jernbaneterrainet har været offentlig udstillet, og jeg synes at erindre, at jeg fik Indtryk af, at det Projekt, der fik 1. Præmie, langt fra at ville virke forskønnende, langt snarere vilde virke uhyggeligt og skummelt, og lede Tanken hen paa om ikke et Tugthus saa i hvert Fald paa en Fabrik. — Efter min Mening bør et saadant Bygningskompleks svare nogenlunde ind i Omgivelserne, hvilket absolut ikke kan siges om det præmierede Projekt — i hvert Fald ikke paa Papiret — og at det sikkert vilde være langt bedre paa sin Plads, om det kom til Udførelse i Udkanten af Byen, hvor en helt ny Bydel skulde planlægges og bygges op i moderne Fabriksstil. —

Jeg er kun Lægmand, men ogsaa Borger af og født her i Byen og har tidligere i flere Aar boet ved Svineryggen og glædet mig over den enestaaende smukke og herlige Udsigt, man havde langs St. Jørgenssø, og fra det Øjeblik, den første store Bygning ved Søens sydøstlige Hjørne blev rejst og borttog noget af Udsigten fra mine Vinduer ind over Byen, tænkte jeg med Rædsel paa det Øjeblik, da hele det øvrige Terrain blev givet fri til privat Bebyggelse. Jeg beroligede mig imidlertid med, at en saadan Vandalisme, som at ville lukke for denne pragtfulde Udsigt, sikkert aldrig vilde blive taalt af Byens Borgere — og vi havde jo »Forskønnelsen«! Hvorfor har ikke en dygtigere og sagligere Pen end min rejst Borgerskabet til Kamp mod dette Angreb paa Byen! Hvorfor har ikke f. Eks. »Forskønnelsen« inviteret de paagældende Kommissioner, der har med Afgørelsen af denne Sag at gøre, ud til en Spadseretur langs St. Jørgens Sø en af disse herlige Eftermiddage eller Aftener; de vilde da sikkert alle som en nægte at være med til denne Plans Realisation. — Eller hvorfor er der ikke samlet Underskrifter til Protest hos alle Beboerne langs St. Jørgens Sø, eller fremlagt Protestlister til Underskrift rundt omkring i Byen?

Jeg ved ikke, hvem der er Mester eller Mestrene for det præmierede Projekt, men efter Afbildningerne i »Forskønnelsen« er jeg nærmest tilbøjelig til at tro, at en Amerikaner eller Tysker har haft en Finger med i Spillet, i hvert Fald indfødt København vægrer jeg mig ved at tro, at han er.

Som sagt, jeg er kun Lægmand, og véd derfor ikke, hvilken Anvendelse af det gl. Jernbaneterrain, der vil betale sig bedst, — for det er vel nok derom, at det hele drejer sig. — Min Tanke har imidlertid stadig været den, at selvom ikke hele Terrainet kunde lægges ud til Villabebyggelse, saa kunde der vel nok her i Byen findes 8 à 10 Rigmænd, der gerne vilde have og ogsaa kunde betale for en Grund langs Søen fra Gl. Kongevej til Gyldenløvesgade. — Og den Forbindelsesgade, som ovennævnte Autoritet gjorde gældende skulde føres langs Søen, kan da ligesaa godt gaa langs en Villahave som langs en Bygning og kan ogsaa godt være hævet over Villagrundens Niveau. — Samme Autoritet nævnte ogsaa — som formildende? — at den paatænkte Bygning vilde spejle sig i Vandet! Der kan jo være delte Meninger om at se et uskønt Billede fordoblet!

V. v. SCHWANENFLÜGEL.

I »Forskønnelsen« Nr. 2 for 1920 har vi gjort Rede for Resultatet af den om Bebyggelsen af det gl Banegaardsterræn senest afholdte Konkurrence, ved hvilken saavel Magistraten som Borgerrepræsentationen sluttede sig til det af Professor ved Kunstakademiet, Arkitekt EDVARD THOMSEN udarbejdede Projekt, der for de vigtigste Afsnits Vedkommende var afbildet i nævnte Nummer af »Forskønnelsen«. *De gustibus non est disputandum* lyder en gammel Talemaade, der vel i Praksis nærmest maa oversættes ved, at om Smagen kan der altid disputeres. Vi forstaar i og for sig godt de Følelser, hvormed en gammel Københavner ser den ene Idyl efter den anden forsvinde for at give Plads for høje Etagehuse, men kan man ret beset vente andet i en Storstad? Vi kan ikke gøre Regning paa at beholde de lave Huse med Haverne foran. Vi kan ejheller gøre Regning paa at et i sig selv saa smukt Parti som Partiet ved St. Jørgen Sø skulde kunne bevares ved, at der paa det til sin Tid evakuerede Terræn, hvor den gamle Banegaard og Vandværksfiltrene laa, opførtes Villaer. At kæmpe for Opnaaelse af sligt midt i en Storbys Hjærte er nytteløst. Men hvad det gælder om — og derpaa har ogsaa vor Forenings Kraft været sat ind lige siden vi i 1911 rejste Spørgsmaalet om Reguleringen af Frihedsstøttens Omgivelser og det dermed i Forbindelse staaende Spørgsmaal om den fremtidige Anvendelse af Banegaardsterrænet — er at der ved dette Terræns Bebyggelse kommer noget *smukt* til Erstatning for det, der maa forsvinde, og at alle Kræfter sættes i Bevægelse for at skabe et Stykke Byarkitektur, der er Udtryk for det bedste, vor Tid kan skabe. Der har været afholdt flere Konkurrencer om denne Bebyggelse, inden man samlede sig om Professor Thomsens Projekt. Kan hænde, at en ny Konkurrence nu eller senere vilde give et andet Resultat, men alting skal jo dog have en Ende, og ét er i hvert Fald givet, at den udvalgte Plan, der er Resultatet af mange forudgaaende Planer, mange Kampe, mange Overvejelser og megen Kritik, ejer Muligheden for at give en kunstnerisk set fuldstøbt Løsning af et af de vanskeligste arkitektoniske Problemer i mange Aar i vor Bys Historie.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN

„SKØN BY SKABER RY —“

LIDT OM BYKULTUR, BYPLANER OG BYFORSKØNNELSE

II. BYPLANER.

Yderst sjeldent er i den gamle Verden Byer opstaaede ifølge en forud tagen Beslutning. Her i Danmark er af ældre Byer kun Fredericia anlagt paa denne Maade og efter en forud udstukket Plan, som er bleven fulgt i alt væsentligt, saa længe Byen har staaet. Man sværmede i hine Tider for den ganske regelmæssige Byplan, hvilket vel havde sin Aarsag i, at man havde bemærket, at de krumme og knækkede Gadelinier, der fulgte de Stier, der var traadt siden Arilds Tid, medførte visse hygiejniske Ulemper, som Tidens øvrige tekniske Hjælpemidler havde ondt ved at afhjælpe. Christian IV anlagde og opførte Nyboder efter det strengest mulige Skema med Gader trukne efter en Lineal og med Huse af ensartet Udseende og ens Højde. Da han førte Befæstningen helt udenom Nyboder og Rosenborg og derved inddrog et helt nyt Areal under selve Kjøbenhavn, var Planen for denne Bydels Bebyggelse med det samme given: Snorlige forholdsvis brede Gader, der skar hinanden under rette Vinkler, og saa vidt muligt udslettede alt, hvad der i Forvejen fandtes af Færdselsveje paa Terrænet. Kun en Rest af den gamle Landevej til Helsingør findes i Helsingørsgade, og St. Strandstrædes skraa Retning mod St. Annæ Plads vidner om, at der paa dette Terræn har været en Bebyggelse, som den skematiske Byggeplan har maattet respektere. Christianshavn er anlagt efter tilsvarende Principer, og efter de store Brande samt efter Bombardementet beflittede man sig paa saa vidt muligt at regulere den gamle By paa samme Maade, f. Eks. ved at stikke Frederiksberggade ud i en ret Linie fra Gammel Torv til Vestervold; men en fuldstændig Regulering maatte der af nærliggende Grunde ses bort fra, og man maatte nøjes med at gøre Gaderne bredere, saa der blev bedre Plads til voksende Færdsel. Bebyggelsen udenfor Voldene regulerede sig selv, idet de forhaandenværende Landeveje til Roskilde, Hillerød og Helsingør blev bestemmende for, hvor der skulde bygges, mens Glaciet imellem de saaledes opstaaede »Broer« og Kjøbenhavns Vold af militære Aarsager holdtes ubebygget. Da Broernes Bebyggelse tiltog med rivende Fart, var det naturligt, at man rent skematisk lod Sidegaderne munde ud i Hovedfærdselsvejene og saa meget som muligt undgik spidse Vinkler og knækkede Gadelinier; men man begik en Fejl ved ikke at knytte den Betingelse til Bebyggelse ved disse Sidegader, at Husenes Højde intet Steds maatte overstige Gadens Bredde, samtidig med at man selvfølgelig maatte have fastsat et bestemt Minimum for de enkelte Etagers Højde. Ved denne Fremgangsmaade havde man undgaaet de triste, mørke Gader, som Vesterbro, Nørrebro og — sært at sige — ogsaa den nyeste Forstad Østerbro har saa mange af. Man vilde være sluppet for at se Femetages Huse rejse sig paa Veje, der oprindelig kun var tænkt som Villaveje, d. v. s. Veje, hvor Husene aldrig havde mere end to Etager og desuden i de fleste Tilfælde havde en Have foran.

Kjøbenhavns Forstæder er byggede efter en Plan, men desværre efter en Plan, der kun synes at være lagt paa Papiret uden synderligt Fremsyn og uden Tanke om, hvad høj Bebyggelse — d. v. s. den yderste Udbytning af Grunden — kunde medføre af Ulemper i hygiejnisk og økonomisk Henseende i en ikke helt fjern Fremtid, den Fremtid, der er Nutid for os.

Betragter man et Kort over det ældste Kjøbenhavn, er det iøjnefaldende, at denne By var opstaaet uden nogensomhelst Plan, men af de reneste Tilfældigheder, der har faaet fast Grund under Fødderne ved Borgens Opførelse som Værn imod Venderne. Trygheden ved at bo under Borgens Beskyttelse har fremmet Bosættelsen, den tættere Bosættelse har lokket Handelsskibe til, Havnen, som oprindelig har været begrænset til Slotsholmskanalen, er bleven udvidet, Holmene efterhaanden voksede sammen til een Holm, hele Byen er bleven omgivet med en Ringmur eller pallisaderet Jordvold med murede Taarne paa de mest udsatte Steder; men alt er født af Øjeblikkets Behov uden nogen Tanke om, at Byen havde en stor Fremtid. Ikke en eneste Gade er anlagt med et bestemt og bevidst Maal for Øje, Husene er opførte langs de forhaandenværende Stier, der saaledes umærkeligt er gaaet over til at blive Gader, og saaledes er de fleste Byer voksede op af den Jord, paa hvilke de staar, efter at først en Betingelse for deres fremtidige Vækst rent tilfældig er kommen til at foreligge. En Havn, oprindelig et af Naturforholdene dannet Tilflugtssted for Skibe, er her i Danmark den hyppigste Betingelse for en Købstads Opstaa-

en, men ikke sjeldent er det andre Faktorer, der giver Vækst til en By. Odense er saaledes vokset op omkring Odins Vi (ɔ: Helligdom), hvis Plads endnu er betegnet ved den saakaldte Jomfrusten i Nærheden af St. Knuds Kirke. Ligesom man i det ældste Kjøbenhavn tydeligt kan se, hvorledes Hovedfærdselslinierne Vimmelskaftet med Amagertorv, Købmagergade og Østergade, alle straaler ud fra eller munder ud i det Terræn, som fra først af var Landingssted for Fiskerbaade, Handelsskibe og Hærskibe, ser man i Odense Hovedfærdselslinien igennem Fyen gaa tæt forbi den Plads (Flakhaven), hvor Odins Vi laa. Det henstaar i det uvisse, om Viet blev lagt her, fordi Hovedlandevejen gik her, eller om denne er dannet, fordi Viet laa her — i Nærheden af den for mindre Fartøjer farbare Kalvaa. Men man ser tydeligt, at det ældste Odenses Stræder alle er Børn af Flakhaven, der i sin Egenskab af Viets Forgaard er bleven Markedspladsen, og maaske endnu tydeligere ses Forholdet i Slagelse, hvor alle den gamle Bys Gader straaler ud fra Torvet mod alle Verdenshjørner til alle Midtsjællands Egne og med Krumninger og Knæk, der ligefrem anskueliggør de Veje, Mennesker i en fjern Fortid har traadt for at komme den nemmeste, ikke den nærmeste Vej til et bestemt Maal. Hvorledes der fra først af har set ud i et saadant Terræn, hvor en Købstad groede frem, giver hosstaaende Luftfotografi af Eremitagesletten et ganske godt Begreb om. Man ser her, hvorledes Vejene alle søger det samme Maal — Eremitagen, men aldrig i snorlige Retning. Tænker man sig dette Terræn bebygget lidt efter lidt og uden bevidst Plan, er man straks paa det rene med, hvor denne (tænkte) Købstads Hovedgade vilde komme til at ligge, og man er ikke i Tvivl om, at Torvets Plads er lige foran Erimitagens Hovedfaçade. Alle Vegne, hvor en aaben Plads ligger til fri Færdsel, danner Vejene sig paa lignende Maade, man fristes til at sige efter samme System, og er der paa eller ved Pladsen en Bygning el. lign. til hvilken alle, der færdes over Pladsen har Ærinde, danner der sig om dette Punkt en Plads, som naturnødvendigt bliver et Torv. Paa den Maade er Kongens Nytorv opstaaet, og netop fordi det er blevet til ved at alle, der fra den Kant skulde til Byen, havde Østerport som fælles Maal, har dette faaet den uregelmæssige Form, som giver det dets eget Fysiognomi og gør det malerisk. Som straks bemærket, begyndte man netop ved den Tid, da Hallandsaas blev inddraget under Kjøbenhavn, at blive opmærksom paa, hvad de krumme og tillige alt for snævre Gader i hygiejnisk Henseende betød, og Planen for det nye Kjøbenhavn imellem Gotersgade og Verner Klaumanns Have blev lagt rent skematisk. Cand. mag. Vilh. Lorenzen kaldte i sit fortræffelige Foredrag saadanne bevidste Byplaner monumentale, og Tanken med det nye Kjøbenhavn var sikkert, at dets Bebyggelse skulde være monumental, hvilket den ogsaa til dels er bleven. Naar saadanne lange, snorlige Gader randes af smukke og statelige Huse, kan de virke pragtfuldt, og naar de som Nyboder har en ensartet lav Bebyggelse, er de ikke blottede for en vis Ynde. Overhovedet er det af Betydning, at det er Huse, Bygninger med hver sit individuelle Præg, der danner Gaden, saa bliver det nemlig til en vis Grad en underordnet Ting, om Gaden er krum eller lige. Skønt det til Eksempel ingenlunde er Palæer, der ligger langs Adelgade og Borgergade, og skønt disse Gader paa ingen Maader kan kaldes ideelle, er de dog paa ingen Maade nær saa deprimerende som Vesterbros Sidegader. Det er ikke alene den skinbarlige Fattigdom (der utvivlsomt præger Husene hist som her), der gør de nyere Kvarterer saa trøstesløse, men det, at Gaderne dannes af Façader, der intet har med hverandre at skaffe og alligevel er saa idé- og fantasiforladte og saa ensartede, uden at være ens. Man har til en vis Grad ikke uden Held — ved Opførelse af Arbejderboliger — efterlignet Nybodersystemet. I alt Fald har Byggeselskabets Husrækker imellem Farimagsgade og Øster Søgade det Fortrin, at de er lave. Man har ogsaa forsøgt at oprette Arbejderkvarterer med en Art Villabebyggelse; men der, hvor Husene, som Tilfældet er enkelte Steder, alle er byggede efter een Skabelon (vi vægrer os uvilkaarlig ved at sige Tegning) er Resultatet, hvad det æstetiske angaar, egentlig ikke opmuntrende. Hvor saadanne Kvarterer opføres, bør man sikkert, som man sine Steder i Tyskland har gjort, have mindst fem forskellige Tegninger at rette sig efter, og det enten man stræber efter Villabebyggelse eller foretrækker Rækkehuse.

Hvor man paa en mere eller mindre tilfældig valgt Plads vil anlægge en helt ny By eller Bydel, maa man saavidt muligt tage Hensyn til de allerede forhaandenværende Forhold. Man bør ikke, som det f. Eks. er sket i Hellerup, begrænse sig til at respektere Hovedlandevejene og saa forøvrigt stikke Gaderne ud tværs paa disse som Tænderne paa en Redekam. Til Trods for Villabebyggelse og talrige velplejede Haver er Hellerup, der havde saa uhyre mange Betingelser for at blive en Møn-

sterforstad, bleven et rigtig banalt Kvarter, saa lidet malerisk som vel muligt, og hvad det monumentale angaar, beder vi blot enhver betragte den højt bebyggede Del af Hellerup Strandvej. Hvor en Kommune udlægger et Areal til Bebyggelse, vilde det maaske vise sig at have en heldig Virkning, om man lod dette henligge som Fælled to eller tre Aar med fri Færdsel fra alle Sider. Der vilde da blive traadt Stier, som med usvigelig Sikkerhed vilde angive de for Stedet naturlige Færdselslinier, ganske som Tilfældet er med Eremitagesletten, og som det var paa Østerfælled. Efter disse Stier kunde Hovedplanen lægges; at Sidegaderne derefter anlagdes med Passer og Lineal, vilde ikke foraarsage større Ulykker.

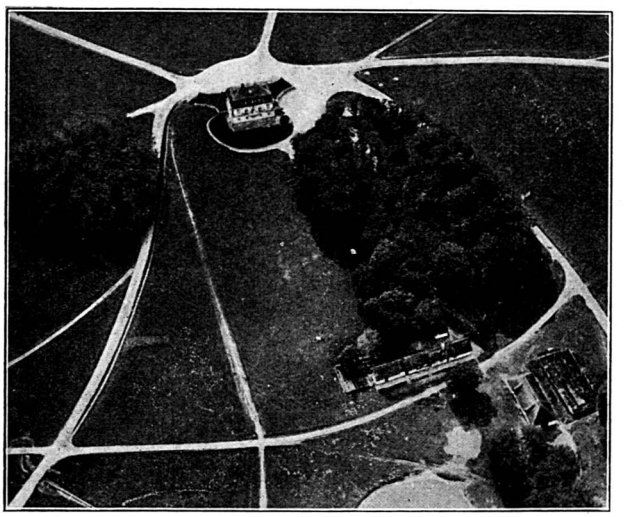

Luftfotografi af Erimitageslottet og nærmeste Omgivelser.

Det bliver ikke Fremtidens Sag at anlægge monumentale Byer, men at skaffe Befolkningen — og her tænkes nærmest paa Arbejderbefolkningen — sunde og for Sindet opmuntrende Boligforhold. Det gælder om saavidt muligt at hindre, i hvert Fald at hæmme Dannelsen af et Proletariat i dette Ords rædselsfuldeste Betydning, og et af Midlerne hertil er at skaffe gode Boliger, Boliger i hvilke der kan dannes Hjem, som man føler sig knyttet til af andet end Nødvendigheden af at have et Sted, hvor man kan sove ud efter Slidet og efter Fornøjelserne.

Havebysagen, som vi nogle Gange har slaaet til Lyd for, er en af Bestræbelserne i den Retning. Naar den ogsaa her hjemmetages op til rationel Løsning med Udelukkelse af den i sin dybeste Grund usunde og umoralske Spekulation i Grundens automatiske Prisstigning, som ikke er ensbetydende med Værdistigning, er vi paa en af de Veje, som fører til Maalet: at enhver Samfundsborger har noget, han ønsker at bevare for sig selv og sine nærmeste. Af dette Ønske opstaar Respekten for det, andre ønsker at bevare, og det modvirker den skjulte Lyst til Ødelæggelse, som af og til især i urolige Tider kommer frem af sit Skjul og viser Samfundet sit rædselsfulde Fjæs.

TRÆERNE PAA BØRSRAMPEN

I »Forskønnelsen«s Nr. 6 har man gjort mig den Ære at aftrykke mit Indlæg i Berlingske Tidende angaaende ovennævnte Emne, men har ogsaa dertil føjet en Række Bemærkninger, som giver Luft for en vis Misfornøjelse med min Fremgangsmaade. Jeg foranlediges derved til yderligere at fremsætte en liden Redegørelse.

Naar jeg ikke skrev privat til Bestyrelsen om denne Sag, men i et af vore største Dagblade, saa var det fordi jeg netop ikke vilde behandle Sagen som blot et Foreningsanliggende, men ønskede at henvende mig til videre Kredse for at vække eller anspore den offentlige Mening. Det har ingenlunde været min Hensigt, at »udstyre Bestyrelsen med en Myndighed, den ikke har«, men Bestyrelsens egen Redegørelse i Foreningens eget Tidsskrift lød i mine Øren virkelig af Bevidstheden om en vis Autoritet — »Bestyrelsen har behandlet Spørgsmaalet..... Bestyrelsen har dog næret visse Betænkeligheder.. Sagen er dog Genstand for Bestyrelsens Overvejelser« — og der siges intet om, at Bestyrelsen har forhandlet med det raadgivende Udvalg. Tværtimod omtales i Redegørelsen en længere Række Sager, hvoriblandt denne, i hvilke Bestyrelsen har handlet eller taget Beslutninger, og kun for en enkelt, mindre vigtig, af disse Sagers Vedkommende bemærkes det, at det raadgivende Udvalg har været spurgt. Deraf maatte jeg logisk slutte, at det ikke har været spurgt i de andre Sager, skønt man skulde tro, at dette Udvalg var til netop for at drøfte de mest betydningsfulde Spørgsmaal.

Det indrømmes mig, at Bestyrelsen ikke har nogen Bemyndigelse af den offentlige Mening, men der tilføjes, at det har jeg jo heller ikke. Meget rigtigt. Derfor er jeg ogsaa saa langt som muligt fra at ville pukke paa noget Slags Autoritet og vil kun virke for, hvad der synes mig det rette, ved efter Evne at give Grunde derfor. Jeg har derimod ikke set, at Bestyrelsen har meddelt Offentligheden eller blot Foreningens Medlemmer noget om sine Grunde.

Hvad angaar de »visse Doktriner« — Miskendelsen af Træernes æstetiske og sanitære Betydning i en By — da har jeg udtrykkelig henvist til, at de har været fremsatte paa en af Foreningens Generalforsamlinger uden at Bestyrelsen fandt sig foranlediget til at tage Afstand fra dem.

Imidlertid glæder jeg mig ved det Haab, der gives om, at Træerne faar Lov at blive staaende. Har mine Grunde bidraget blot en lille Smule dertil, saa er jeg tilfreds med at have gjort min moralske Pligt; det gælder for mig altid Sagen, ikke Personerne — heller ikke min egen. P. JOHANSEN.

BYENS TRÆER

ET PAR AVISINDLÆG

I »Politiken« for 18. Sept. omtaler Hr. Arkitekt POUL HENNINGSEN den Bekymring, som det maa vække blandt Arkitekterne at se den Enstemmighed, hvormed den paatænkte Ordning af Pladsen foran Christiansborg fordømmes af den offentlige Mening. — Vi har i adskillige Artikler her i Tidsskriftet ved given Lejlighed tilkendegivet vore Anskuelserm. H. t., hvor paa en stor Bys Gader og Torve, der skal anbringes Træbeplantning og hvor ikke; det er ikke nemt, men næsten umuligt her at generalisere, og uden paa nogen Maade at undervurdere den æstetiske og hygiejniske Betydning af Træbeplantninger kan vi dog i den store Almindelighed tiltræde Hr. Henningsens Misfornøjelse med Publikums og Dagspressens Jammerraab hver Gang et Træ fældes af Hensyn til en Bygning, hvis Ydre er beregnet paa at ses og paa at virke ved sine egne Midler uden at skulle betragtes som Appendiks til en Stump Haveanlæg. — Hr. P. H. vender sig saaledes med uomstødelig Ret imod det Dogme, som — bevidst eller ubevidst — danner Grundlaget for de fleste af de Jammerklager, som i Anledning af enhver nok saa lidet indgribende og nok saa nødvendig Træfældning, lyder i Dagspressen: ethvert Træ er smukt ethvert Sted! Han anerkender Træernes og Græssets Berettigelse som Led i et arkitektonisk Hele og minder i denne Sammenhæng om den Skønhed, der hvilede over de store Fælleder, en Skønhed, som Fælledparken delvis har forødt, idet der ikke er taget Hensyn til Alléanlæggets oprindelige Idé. Hvor en Gade er arkitektonisk fast formet mener han, at Træbeplantning er til direkte Skade for Helheden, medens en saadan, hvor Gaden er opstaaet uden fast Plan, kan binde det hele sammen saa det trods Planløsheden faar en vis Skønhedsværdi (Stockholmsgade). Træerne omkring Hesten paa Kongens Nytorv havde en vis poetisk Værdi, Pladsens arkitektoniske Mangler vilde træde tydeligere frem, om disse Træer blev fældede; men den Marstrandske »Krinds« gør kun Fortræd. Han nævner Amalienborg Plads og opstiller indirekte det Spørgsmaal, om ikke »Stenørkenen« er at foretrække for Beplantning. Slotspladsens Størrelse og Form er daarlig; Slottets Hovedfaçade vendte oprindelig ud til Ridebanen, men C. F. Hansens Christiansborg fik Façade til den anden Side, og ved dette er man bleven staaende; men saa kan man ikke lade den vældige Granitmasse vokse op af et lille venligt Anlæg. — Vi maa af Pladshensyn indskrænke os til dette ufuldstændige Referat af Hr. Arkitekt Henningsens Artikel. Det er som før berørt næsten en Umulighed at behandle dette Spørgsmaal ud fra almindelige, det hele omfattende Synspunkter: men det er netop dette, Dagspressen altid prøver paa og det, der gør Debatten saa vanskelig — og saa trættende; thi Oldermanden har Ret, men hans Kontrapart har min Tro ogsaa Ret.

Hr. Raadmand Gustav Philipsen søger i »Politiken«s Kronik 1. Oktober at dømme de stridende Parter imellem. Han er enig med Arkitekt Henningsen i dennes Betragtninger om Slotspladsen, der maa ordnes efter strenge arkitektoniske Linier, og dertil kommer et Forhold, som de doktrinære Træbevarere ikke er klare over. Færdselsforholdene kræver stadig mere og mere Regulering; man kan ikke i det uendelige øge Antallet af faste Politiposter, en saadan koster kapitaliseret 300 000 Kr., medens en Helle koster 3000, og derfor maa den sidste foretrækkes »selv om den æstetisk ikke er nogen Prydelse«. Han nævner Pladsen foran Thorvaldsens Musæum, og henstiller, om ikke en »Stenørken«, naar alt kommer til alt havde været at foretrække, og vi kan her ganske slutte os til ham. Ogsaa han har Forstaaelsen af de vide Fælleders ejendommelige Skønhed, men gør dog — med Rette — opmærksom paa, at, som de var, kunde de ikke bevares, og at det maa anses for en stor Gevinst at Planerne om deres Bebyggelse, efter rent skematiske Papirsplaner, er bleven forpurrede. Saadanne har været fremme; man gyser ved Tanken. Han finder endda, at der er vundet mere ved Fælledparken, end der er tabt ved Fælledernes Forsvinden. Og han synes ikke at have noget principielt imod smaa, mindre vel motiverede Haveanlæg hist og her, hvor der er Plads til dem; i alt Fald vil Befolkningen »ikke lade sig disse Goder berøve under Paaberaabelse af en barsk Arkitekturretning, der kun er en Modestrømning, som saa mange forud«. Og »man skal vogte sig for at tage Løftelsen fra en vaagnende Kunstsans hos de brede Befolkningslag« paa et Omraade, hvor Forstaaelsen af det skønne er lettere at tilegne end paa noget andet Omraade. —

Og heri kan vi give Raadmand Philipsen Ret; det er igennem Glæden over Naturen, Menneskene er naaet til at udøve og glæde sig over Kunsten; kun maa Kunst og Natur ikke træde i organisk Forbindelse; hvor noget saadant forsøges, skurrer det som oftest f. Eks. naar man sætter en lille Havfrue direkte paa en Natursten, der ligger i Havet. Man mindes uvilkaarlig om de skrækkelige naturalistiske Raadyr, som man har prøvet at indføre som Pynt i Villahaver. En Statue skal have et Fodstykke, en Bygning et Fundament.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN

KASTELLET

»Forskønnelsen« har tidligere (1917, S. 14) drøftet Planerne om at skaffe Nationalmusæet en ny, mindre brandfarlig og rummeligere Bygning end Prinsens Palæ. Vi har ligeledes tidligere (1918, S. 100) omtalt de Forslag til Musæets Anbringelse i Kastellet, som blev fremført af Arkitekt *Mogens Clemmensen*. Da det vedblivende er vor Overbevisning, at der maa skaffes Musæet en ny Bygning, ydede vi vor Tilslutning til den Clemmensenske Plan i samme Maal som denne samtidigt evnede at bevare de mest karakteristiske Bygninger i Kastellet og sikrede hele Kastellets Bevarelse med Volde og Grave.

Nu foreligger de nævnte Planer i et af Arkitekterne A. og M. Clemmensen fuldt udarbejdet Forslag. Mod dette er der rejst en Del Kritik i »Architekten«, og vi kan for saa vidt slutte os til denne Kritik, som disse Planer i noget højere Grad end efter vor Formening nødvendigt bryder den indre Harmoni i hele Kastelsanlæget.

Alligevel bør denne Kritik næppe komme Hovedtanken til Skade. Vi er vedblivende af den Formening, at Musæumsplanerne bør løses i den allernærmeste Fremtid, og at Kastelsplanen er den bedste af de hidtil fremsatte Forslag. Udfra det dobbelte Ønske, at skaffe de enestaaende og uerstattelige danske Samlinger bedre Forhold, og at faa det omend noget ødelagte, saa dog stadig yderst værdifulde Fæstningsanlæg Kastellet sikret bedst muligt, kan Bestyrelsen for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse i alt væsentlig slutte sig til nedenstaaende, allerede delvis i »Architekten« 1921 S. 262—64 offentliggjorte Betragtninger.

Det er efterhaanden mange Udtalelser, der i Løbet af de senere Aar er fremkommet angaaende Kastellets Omdannelse til *Nationalmusæum*. Af dem alle fremgaar paa den mest glædelige Maade, hvor varm en Interesse, for ikke lige ud at sige Kærlighed der findes i de forskelligste Kredse for Bevarelsen af Kastellets arkitektoniske og historiske Værdier.

Men det fremgaar ogsaa, at langt de fleste er villige til at bringe betydelige Ofre, naar det gælder om at skaffe et bedre og sikrere Opbevaringssted for de uvurderlige nationale Skatte, som nu gemmes i det skønne, men altfor lille og ovenud brandfarlige Prinsens Palæ.

En Flytning af Nationalmusæet til Kastellet er i mange Retninger en fortrinlig Tanke. Stedet er i næsten alle Henseender ideelt, stort nok, godt beliggende og godt beskyttet mod Ildebrand og Tyveri, ogsaa mod Luftbombardement — man kan ihvertfald vanskeligt af en Fejltagelse dryppe Bomber ned over et saa tydeligt fremtrædende Terræn — kun maaske mindre godt overfor et muligt Flaadebombardement. Men denne sidste Usikkerhed rammer praktisk talt næsten alle de Steder, der overhovedet kan være Tale om at lægge Bygningerne. Og Planen vinder i Sympati ved, at man føler, at netop Nationalmusæets Anbringelse i Kastellet vil afgive den størst mulige Sikkerhed for, at ihvertfald det væsenlige af dette Anlæg, Grave, Volde og Porte, urørt vil blive bevaret for de kommende Slægter. Medens man omvendt aldeles instinktivt føler, at Militærets Forbliven ikke, som Generalløjtnant *Ellis Wolff*[1]) udtaler det, vil yde nogen betryggende Garanti i saa Henseende. Hvad det ydre angaar, da har Militæret ikke kunnet forhindre Frihavnsbanens eller Grønningens Anlæg, vil næppe heller kunne forhindre den jævnligt opdukkende Plan at udlægge Smedelinien til Villagrunde. Og hvad det Indre angaar, ja da staar de nyere Anlæg, Militæret har udført, Hovedvagten, Gymnastikhuset og ganske særligt de 2 store Depotbygninger i saa skærende Modsætning til det ældre Anlægs Arkitektur og til hele Plan- og Rumanlæget i Kastellet, at man ingen Tillid kan nære til, at de Fornyelser, som Tid efter anden maa kræves, ikke ødelægger det nuværende Helhedspræg. Navnlig da Stokkene kun i ringe Grad svarer til de sanitære Krav, man nu stiller og har tekniske Midler til at imødekomme, og som da ogsaa bør stilles af Hensyn til den Ungdom, som skal gøre Tjeneste i disse Bygninger. Og hvad endelig de mange militære Kontorer angaar, da maa det siges at være en meget daarlig Økonomi at sprede dem over et saa stort Areal og over saa mange Bygninger, som Tilfældet er.

Det er forstaaeligt, det er mere end forstaaeligt, at alle, der elsker Kastellet som det er, helst ser det bevaret som militært Anlæg. Men jeg tror, det er gavnligt at gøre sig klart, at man, hvis det lykkes at gennemføre dette Standpunkt, rent bortset fra de Vanskeligheder man derved volder Musæumsplanerne, i Virkeligheden fælder *Dødsdommen* over Kastellet. Man vilde skyde Afgørelsen ud en Menneskealder eller to, men saa vil i bedste Fald ny Kasernebygninger eller Administrationsbygninger have afløst de nuværende hygiejnisk uforsvarlige og mere end upraktiske til Kontorbrug. Og, ny det vil sige ganske anderledes store Bygninger. Af det nuværende Anlæg vil der højst være Portene, Kirken og Kommandantboligen tilbage. Altsaa endnu mindre end i den Clemmensenske Plan. Og man har ikke nogen som helst Garanti for, end ikke Sandsynlighed for, at dette Militæranlæg planmæssigt eller rummæssigt vil blive bedre end denne.

Paa den anden Side kan det ikke skjules, at den Clemmensenske Plan farer haardt frem mod det indre Anlæg. Den Massefordeling Planen indfører er saadan, at alt det der bevares indenfor Voldene faktisk kun bliver Musæumsgenstande, Snurrepiberier ved den mægtige Musæumsbygnings Fod. Og det vil ikke hjælpe, om man, som *Joakim Skovgaard, Emil Hannover* og *Vilhelm Lorenzen* foreslaar det, udskyder etnografisk Samling og de mindre Samlinger, for derved at faa Bygningerne mindre.

[1]) Architekten 1921, S. 234.

Denne og de i det følgende anførte Udtalelser findes i Architekten 1921, S. 233—43.

Det er, ligesom Planen om at bevare Anlæget som militært Anlæg, kun at stikke sig selv Blaar i Øjnene. Ethvert Musæum vokser, en

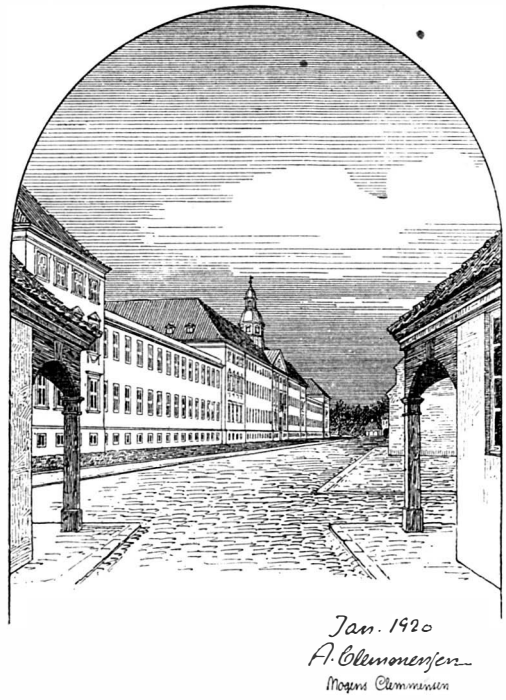

Dag bliver Kravene saa store, at de maa imødekommes. Derfor er det bedre straks at tage disse Samlinger med, ihvertfald i Planen. Skulde Kravene fra de danske Samlinger saa en Dag blive saa store, at de maa imødekommes, da har man den Udvej, at de øvrige Samlinger en efter en flyttes andetsteds hen. Det er en langt bedre Udvej end senere at skulle udvide. Enhver Udvidelse vil jo nemlig kun være en yderligere Forringelse af Planen.

Man forstaar derfor ogsaa *Leo Swanes* og *Charles Schous* Standpunkt, at skal Musæet derind, saa maa man hellere rydde det hele, og skabe et nyt helhedspræget Anlæg. Men det er jo netop Bevarelsen af det mest mulige af det gamle Anlæg, som har Sympatien. Grave, Volde og Porte vil man i alle Tilfælde bevare. Spørgsmaalet er derfor i Virkeligheden kun det ene, er der ingen Mulighed for en bedre Løsning af Planen om at flytte Nationalmusæet ned i Kastellet end den Clemmensenske.

Jeg tror der er det, jeg taler naturligvis her slet ikke om den indre Udformning af Rummene i Bygningen eller om dennes detaillerede Udførelse. Der kan Opgaven næppe være i bedre Hænder end dem den er i. Men jeg taler om den rent udvendige Rumfordeling af samtlige Bygningsmasser indenfor Kastellet. Arkitekt *Rafn* har allerede antydet, hvad der er at gøre. Det er *Kommandantboligen* og hele det forkludrede Anlæg øst for Hovedgaden der skal fjærnes, det er her Nationalmusæet skal bygges, ikke vest for Hovedgaden. Det kan synes smerteligt at skulle ofre Kommandantboligen, og det vil maaske volde mange Taarer og Overvejelser, inden man naar dertil, men det er vist alligevel det der skal gøres. For det er som allerede sagt kun højst uegenligt, at at man kan sige den er bevaret i den Clemmensenske Plan. Ja den ligger der, kan bruges som Bolig for Musæets Direktører, men det der giver den dens Charme, dens virkelige Skønhed, Anbringelsen for Enden af den store Plads, Samspillet med Pladsen, det vil efter denne Plan for stedse være forbi. Og Pladsen vil ødelægges, Kirken vil tabe sin Værdi, blot ligge som en Staldbygning i Baggaarden, og alt hvad der iøvrigt bliver bevaret, vil kun virke som Rester af noget der engang var, som tilfældigt anbragte Musæumsgenstande.

Og hele denne Forrykning af Størrelsesforholdene er dobbelt uheldig, fordi den føles straks man er kommet ind ad Portene. De peger begge lidt skraat mod vest, Musæets Hovedfaçade, der i sig selv er meget stor, vil derved virke endnu større. Den vil dominere hele Billedet, der vil overhovedet intet være tilbage af den Virkning man nu kender og holder af.

Helt anderledes vil Forholdet være, hvis man lægger Musæumsbygningen øst for Hovedgaden. Synet ind ad Portene vil da være uforandret, og selve Musæumsbygningens store Masse vil kun i ringe Grad gøre sig gældende, fordi Portenes Retning trækket Øjet fra den. Den kan yderligere svækkes ved at gøre Bygningen svagt buet i Længderetningen, og ved at lade Bygningsmasserne stige mod den Side der vender imod Frihavnsbanen. Og endelig vil Bygningens Anbringelse her, hvad der for mig staar som aldeles afgørende, rummæssigt blive en naturlig Basis for hele Anlæget, vil gøre godt igen, hvad der er forsyndet ved Frihavnsbaneanlæget, vil igen paa naturlig Maade lukke Anlæget mod Øst. Og udfor Bygningens Midtakse vil Pladsen udfolde sig akkurat som nu, kranset af lave Bygninger, med Kirken i Baggrunden, og den store Mølle øverst paa Volden. Men medens tidligere Pladsen kun udfoldede sig foran Kommandantboligen, saa vil

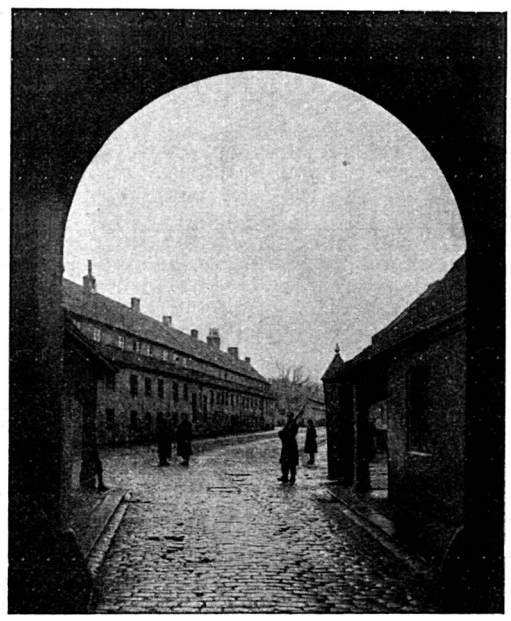

hele Anlæget vest for Hovedgaden da udfolde sig naturligt fra den eller de langt større Musæumsbygninger, vil set fra de øvre Etager fremtræde som et naturligt Parterre foran disse, et Blomsterbed af Bygninger og Tage.

Og et endnu, anbringes Musæumsbygningen her, saa vil der være Mulighed for kommende Udvidelser paa den anden Side Frihavnsbanen, en Mulighed, der vistnok i paakommende Tilfælde kan blive af stor Betydning for Bevarelsen af Kastelspræget, Der er øst for Hovedgaden god Plads til et Anlæg lige saa stort som det Clemmensenske, og i Hjørnerne mellem Pladsen og Hovedgaden mod vest og paa Gymnastikhusets Plads vil der være fortrinlig Plads til Anbringelse af Musæets Købstadhuse, og de vil her ganske anderledes naturligt end ved Siden af Kommandantboligen og i den store Musæumsbygnings Skygge indgaa i det samlede Anlæg, ligge i smaa Gader der alle naturligt grupperer sig omkring »Torvet«.

Forholdet er i det hele taget det, at vest for Hovedgaden vil en Bygning af den Størrelse som kræves slaa alle de nuværende Bygninger ud af Maal, medens der øst for Hovedgaden istedetfor med Bygningernes smaa Maal naturligt kan bygges med Voldenes store. Og det er ikke alene indefra, Virkningen vil forhøjes, ogsaa udefra. Tænk hvad det vil betyde at faa Frihavnsgitteret erstattet med en lukkende Bygning.

Hensynet til Kastellets Indre bør dog ikke stille sig i Vejen for en forsvarlig Løsning af Musæumsspørgsmaalet. *Francis Beckett* har Ret, naar han siger, at Nationalmusæets Samlinger — kunde de forresten ikke ved samme Lejlighed kort og godt komme til at hedde *Danske Samling* — nu og i Fremtiden er mere værd for Nationen i dens Helhed end Kastellet. Og det *er* saadan, hele Kastellets Indre maa hellere ryddes, end disse Samlinger brænde, det kan ikke siges tit nok, at der maa gøres noget. Brændte de, saa var Tabet uopretteligt. Skulde man nu ikke for en Gangs Skyld samle sig om den bedste Plan, der overhovedet har været fremme, og se snarest muligt at faa Musæet ned i Kastellet. Og hvad selve Planen angaar, da rammer *Joakim Skovgaard* det rette, naar han siger, at kan man ikke faa Katten, saa er det bedre at tage Musen end at lade dem begge løbe. Altsaa vi maa have Musen med, vi maa samtidigt med Musæets Flytning bevare det mest mulige af Kastellet, men det sker sikkert bedst ved at lægge Musæet derned og saa igen ved at lægge de ny Bygninger øst for Hovedgaden.

Men først og fremmest maa vi samle os om Kastelsplanen, og derigennem sikre baade Musæets og Kastellets Fremtid bedst muligt. Ved at lade Tiden gaa, risikerer vi ikke blot, at Samlingerne og Musæet brænder, men risikerer ogsaa, at Kastellets Indre taber sin Værdi ved Ombygning til andre militære Formaal, der endda bedre kunde ske Fyldest andetsteds.

VILHELM MARSTRAND.

BY OG TRÆR

DETTE Emne behandles saa at sige altid, som om det udelukkende var af æstetisk Natur, som det alene drejede sig om Berettigelsen af at anbringe Træerne som et oplivende Skønhedselement mellem Byens Stene. Men dette er kun delvis rigtigt. I sin Kærne er Spørgsmaalet af praktisk Natur, idet Træernes stærke Iltudstrømning om Dagen er af overmaade stor Betydning for »Luften« i Byen, for de hygiejniske Forhold, og dette desto mere, jo større Byen er. I gamle Dage, da der var Haver i alle Huskarréer, laa Spørgsmaalet ikke for, og dog ser man, at i Byer, hvor der næsten ingen Plads var til Haver, plantede man ogsaa dengang Trær paa Gaden, saaledes i Holland. Men efter at Haverne er forsvundne, er Trær og Parker en sanitær Nødvendighed; de kan slet ikke undværes i en større By. Det er det sunde ved Trær, som gør, at man finder dem »hyggelige« ved Husene. Den æstetiske Side findes ogsaa, men som det næste Spørgsmaal, hvilende paa en praktisk Fornødenhed (som det æstetiske i det hele saa ofte gør); det drejer sig om, hvorledes man i Byen anbringer Træerne paa den smukkeste og hensigtsmæssigste Maade, hvortil hører, at de forskellige Bydele alle faar godt af dem. Det logiske Resultat heraf turde være, at de tættest befolkede Bydele trænger mest til Træerne. Alene af den Grund lader det sig for de gamle Byers Vedkommende ikke gøre at henvise til Parkanlæg som tilstrækkelige. De trænger ikke ud i de tættest befolkede Kvarterer; men de løser ialtfald delvis Kravet til Opholdssteder i fri Luft for den brede Befolkning. Moderne Byplaner deler sig gerne i aabent og lavt bebyggede Kvarterer, hvor der er rigeligt med Haver, og i »Industrikvarterer«, hvor al Træplantning er banlyst, skønt Luften der netop trænger mest til at iltes.

I »Politiken« for 15. September har Hr. Arkitekt Paul Henningsen fremsat en Række Bemærkninger om Emnet By og Trær, hvori han søger at klare det ud fra Logik og Principper, og det skal indrømmes ham, at hans Artikel ikke mangler Logik og heller ikke rigtige Synspunkter. Men som Helhed lider den under, at han udelukkende behandler Spørgsmaalet som æstetisk og ganske overser det praktiske Behov, som ligger under. Og den æstetiske Trang til at se Trær i Byen er for ham noget »romantisk«, som vel her og der kan tiltale det maleriske Øje eller den poetiske Sans, som man derfor undtagelsesvis kan tilstede, men som i Grunden strider ganske mod de rette arkitektoniske Principer.

Hr. Henningsen demonstrerer disse Principer ved nogle Eksempler, men har der ikke vogtet sig for enkelte Misforstaaelser af det faktiske. Saaledes skriver han: »Sølvgadens Kaserne har løst den Opgave at danne Hjørne og taaler afgjort ingen Beplantning foran«. Her-

til er nu at bemærke, at Kasernens lange Sidefaçade ikke udelukkende er optagne af at danne Hjørne, og dernæst laa dog oprindelig Volden temmelig tæt ind paa Hjørnet. Hvem, som mindes Volden og dens gamle Træer, har næppe bevaret noget Indtryk af, at de skadede Kasernen. Tværtimod maaske! Det virkede meget godt med Voldens Skraaning tæt foran Kasernens lange Mur — og det har Jardin sikkert ogsaa regnet med. En Bygning som Sølvgadens Kaserne vil altid hævde sig ved sine egne fortrinlige Egenskaber. Men om den har vundet noget ved at faa den aabne Gade og Plads foran sig i Voldens Sted, synes ikke udenvidere givet. Naar Hr. Henningsen dernæst anker over Kunstmuseets ganske vist i alle Maader forkvaklede Placering, saa har han forsaavidt Ret i denne Anke; men han er muligvis ikke vidende om, at den ældste Brygger Jacobsens Forslag gik ud paa at lægge Museet oppe paa Bastionen, ovenfor dennes faste og plastiske Skraaflader ned mod Parken, ovenfor Voldens dengang skarpt afskaarne Brink mod Sølvgade, og med Volden og dens Allé af gamle Træer mellem sig og Kasernen. Saaledes vilde Bygningen have faaet en ypperlig Støtte i sine Omgivelsers plastiske Form og maleriske Skønhed. Ingen kunde dengang vide, at Jernbanebehovet siden vilde grave Volden væk: men et Blik paa den næste Bastion (som nu skæmmes af Danmarksmonumentet) viser, at endda kunde noget af den gode Virkning være bevaret. At de ualmindeligt gode Placeringsvilkaar blev forkvaklede, det skyldes — en Arkitekt, dengang højt anset, som ikke vilde have sit Mesterværk skjult af Træer.

Med Hensyn til Christiansborg Slotsplads, da har Hr. Henningsen Ret i, at et »lille venligt Anlæg« ved Slottets Fod passer ikke. Det bliver for smaaligt. Men Hr. Henningsen har ogsaa Ret i, at den trekantede Plads »egner sig slet, planmæssig set« til at virke som »Fundament for Slottet«. Dersom Pladsen laa nøgen, vilde det i høj Grad føles, hvor disharmonisk dens Skævhed virker imod Slottet. Skulde det rette Sammenspil naas, maatte Kanalen ligge parallel med Slottets Façadelinie og ikke nær saa langt fra denne, som den gør ved Holmens Bro. Laa Pladsen nøgen, vilde det ogsaa ubehageligt føles, hvor lidt den i sig selv saa smukke Børs med sin lave Rejsning og sine smaa Former, og Holmens Kirke staar i Harmoni med Slottets og Ministerialbygningens høje og tunge Masser. Man kan her kalde Træerne en Nødhjælp, om man har Lyst, men denne Nødhjælp kan endnu mindre undværes her end paa Kongens Nytorv, hvor Hr. Henningsen dog selv indrømmer, at »Pladsens arkitektoniske Brist vilde træde tydeligere frem, om Træerne blev fældede« (ɔ: den gamle Trægruppe i Midten). Det betydelige Skønhedsindtryk man faar af Kongens Nytorv, beror i meget væsentlig Grad paa denne Trægruppe. Og hvad Slotspladsen angaar, da tør det vel hævdes, at som Slottet nu er blevet, kan det ikke godt stille Fordringer i Bygningskunstens Navn.

Hvad angaar selve de arkitektoniske Principer, da vil det jo være meget godt, om Arkitekterne vil hævde dem i deres egne Bygninger med større Renhed end sket er i lange Tider. Men husk dog ogsaa paa, at der skal noget mere til end de bare Principer, noget som hverken lader sig udtrykke ved Regler eller Tal, forinden Arkitekturens Krav paa ubetinget at gaa forud for alt andet kan hævdes. By og Bygninger er dog ikke til for deres egen Skyld, men for deres Beboeres, og disses Trang til at have Træer mellem de mange haarde Mursten og Brosten er ikke blot romantisk Lyst til Farver og blødere (»udflydende« siger Hr. Henningsen) Rythmer, men bunder ogsaa i noget mere praktisk. Desuden er nu Byen engang bygget saaledes, med mange Tilfældigheder, at Arkitekturen foreløbig kan faa adskilligt at gøre med at feje for sin egen Dør. Selv overfor dens nyere Bestanddele kan der nu og da opstaa en lille Tvivl, om ikke ogsaa de kunde trænge til at prøve »Kærlighedens Kaabe«. Og selve det romantiske, eller skal vi sige det maleriske, har jo ogsaa sin Retlige saa godt som det arkitektoniske. Hr. Henningsen selv viser sig da heller ikke helt ufølsom derfor; han indrømmer f. Eks. at Træerne bag Amalienborgs Palæer »glæder det poetiske i os ... som levende Værdier.«

Og endelig tør det maaske lige antydes, at de strenge Principer ogsaa har deres Fare. Det kan ske, at de bliver Talentløshedens faste Borg, Doktrinarisme og Seminarisme istedetfor Kunst. Beviser herfor kan — for at lade det hjemlige ude af Betragtning — hentes i massevis i det logiske og metodiske moderne Tyskland.

Hvad Hr. Henningsen siger om Fælledparkens Negligering af sin udmærkede Indfatning af de gamle Alléer, om dens Krusedulleveje og karakterløse Busketter, kan jeg ganske give ham Ret i. Naar han derimod siger, at »hvad Pladser i Almindelighed angaar, hvor Talen er om en arkitektonisk Udformning af Husvæggen, da kan der sikkert aldrig være Tale om Beplantning af nogen Art, det være sig med Træer, Blomster eller Græs«, da kan jeg give ham Ret, ialtfald som almindelig Regel, med Hensyn til Blomsterne og Græsset; man skal ikke anlægge Haver paa Pladser og Gader. Men med Hensyn til Træerne, da afhænger det dog af de konkrete Forhold, om de er uforligelige med det arkitektoniske. Pladsens Størrelse og Indgangene til den spiller bl. a. en Rolle. En Plads som Kongens Nytorv vilde under alle Omstændigheder være stor nok til at bære en Beplantning i Midten; der bliver Afstand nok endda for Synet af Bygningerne. Men havde vi faaet Clemmensens lille fine Plads ved Nicolai Taarn i Stedet for Kirkepastichen, da havde der muligvis ikke været saa god Plads for Træer.

P. Johansen.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN

NATIONALMUSÆETS FLYTNING
OG
KASTELLETS BEVARELSE

DER er ingen delte Meninger om, at de Forhold, under hvilke Nationalmusæet er installeret i Prinsens Palæ, er i enhver Henseende uforsvarlige. I hvor høj Grad dette er Tilfældet, blev iøjnefaldende for syv og tredive Aar siden, da Christiansborg brændte; siden da er der talt og skrevet, skrevet og talt om, at Musæet burde flyttes; men derved er det blevet. Imidlertid maa dette Spørgsmaal ikke tages af Dagsordenen, før en forsvarlig Ordning er opnaaet; overfor den Ligegyldighed, hvormed Sagen behandles paa bestemmende Steder, maa den offentlige Mening sætte sit *Ceterum censeo:* »Nationalmusæet bør flyttes til en brandsikker Bygning«.

Under Finanslovsdebatten omtalte Undervisningsministeren en ny Plan, som han lod til at interessere sig noget for; ikke ret meget — han omtalte den kun for med det samme at meddele, at den finansielle Situation ikke tillod at tænke paa dens Realisation i denne Omgang. Da Planen efter dens Ophavsmands Mening er to Millioner Kroner billigere end den CLEMMENSENSKE Plan om Musæets Henlæggelse til Kastellet, fik Ministeren med det samme Tinget og Offentlighedengjort bekendt med, at interesserede den nye Plan ham kun lidet, interesserede den ældre ham aldeles ikke.

Vi vidste det i Forvejen. De 37 Aar, som er gaaet siden Slotsbranden, og som ikke allesammen har været Krigs- og Kriseaar, de 37 Aar i hvilke der fra de bestemmende Myndigheders Side intetsomhelst er foretaget med Hensyn til en betryggende Ordning af vore Musæumsforhold, er Vidnesbyrd nok om, at dette Spørgsmaal fra første Færd er set udfra den kortsynede »Sparsomheds« bekendte Synspunkt: »Har det varet saa længe, kan det vare Dyrehavstiden med«, og naar Undervisningsministeren nu, da den offentlige Mening efterhaanden er bleven vaagen, saa uforbeholdent udtrykker sin platoniske Glæde over et nyt Projekt, saa tager vi næppe fejl, naar vi formoder, at hans sande Glæde mere har sin Oprindelse fra, at dette nye Projekt kan bringe Splittelse, saa at nogle Aars Aviskævl om, hvorvidt den ene eller den anden Plads bør foretrækkes, kan give Regeringen og Bevillingsmyndighederne endnu nogen Respit. Vi har en Følelse af, at hvis den PETERSEN-KOCHSKE Plan, som her er Tale om, var den ældste Plan, og den CLEMMENSENSKE først var kommen nu, saa vilde Ministeren have været lige saa interesseret i den sidste, som han nu var i den første, thi den havde kunnet bruges paa samme Maade.

Om selve Planen: at bygge et Musæum langs Gothersgade paa det gamle Excerserhus' Grund skal vi ikke sige meget, den er saa udførlig refereret i Dagspressen, der med en sjælden Enighed er gaaet imod den, at en nærmere Redegørelse for dens Enkeltheder vilde være ganske overflødig her. Den er udarbejdet af to særdeles dygtige Mænd, og havde, hvis den var fremkommet for nogle Aar siden, fortjent en bedre Skæbne end den, Undervisningsministeren har beredt den. Bygningen er — efter de Gengivelser at dømme, vi har set — stilfuld og harmonisk i al sin strænge Prunkløshed, og der er ingen Tvivl om, at den vilde klæde Gothersgade, saa hvis der skulde bygges paa Excerserhusets og Brøndanstaltens Grunde, vilde vi med Begejstring lægge vort lille Ord i Vægtskaalen for den Bygning. Men vi er ganske vist af den Anskuelse, at der, naar de to Bygninger falder for Aldersgrænsen, intet bør bygges paa deres Tomt, idet Rosenborg Have tværtimod bør lægges aaben til den Side, somden allerede ligger modKronprinsessegade, med samtidig Inddragelse under Haven af den nuværende Excerserplads.

Vi har altsaa først og fremmest det at indvende imod den nylig publicerede Plan, at den, hvad end dens Ophavsmænd mener derom, griber forstyrrende ind i den højst paakrævede Foryngelse og Udvidelse af Rosenborg Have, som ogsaa Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har arbejdet for, og som stedse ligger os meget paa Hjerte. Dernæst er Spørgsmaalet om Musæets Flytning nu traadt ind i en Fase, der aabner nogen Udsigt til dets Løsning — ikke i nogen nær Fremtid, vi er med stadigt Henblik paa de forløbne 37 Aar alt andet end sangvinske — og enhver, selv nok saa vel gennemtænkt og tilrettelagt Plan, kan, som før antydet, kun virke forstyrrende paa denne Udsigt. Vi tror at turde hævde, at Tanken om at flytte Musæet ud i Kastellet efterhaanden er gaaet saaledes ind i den offentlige Bevidsthed, at den er den eneste, som kan gennemføres, og det, der nu er at gøre, er ganske simpelt at holde den saaledes indslaaede

Kurs, indtil Maalet er naaet. Gothersgadeplanens Ophavsmænd har som Argument fremført, at Opførelsen af en stor Musæumsbygning indenfor Kastellets Volde vilde skade selve Kastellet, der i sig selv er et historisk Mindesmærke, der bør fredes. Om dette sidste er vi ikke uenige med de to Herrer; men vi tror ganske vist, at selve Musæets Anbringelse her vil virke bevarende paa Kastellet, som det nu en Gang er — d. v. s. ikke helt uberørt af det 19. Aarhundredes geschäftsmæssige Vandalisme. Vi er ganske paa det rene med, at noget af den Stemning, som nu hviler over Pladsen imellem Kirken og Kommandantboligen, vil gaa tabt; man kan nu en Gang ikke lave Æggekage uden at slaa Æg itu; men vi er ganske overtydede om, at der indenfor den givne Ramme, hvor selvfølgelig alt af arkitektonisk og historisk Værdi bør bevares, kan opføres noget, der — naar Tiden har lagt sin Patina derover — kan frembringe om ikke den samme Stemning, saa dog en, der paa sin Vis er lige saa værdifuld. Dette afhænger i høj Grad af, hvorledes de Bygninger, Musæet kommer til at bestaa af, bliver afstemt efter Milieuet; hvad der er bygget derinde i en senere Tid — den nye Hovedvagt tæt inden for Sjællands Port og en Magasinbygning indenfor Norges Port, begge af de kedsommeligste gule Mursten og med Skifertag — er ikke henrivende; men den Slags Misgreb er vi vel kommen ud over; vi for vort Vedkommende nærer i alt Fald ingen overvældende Frygt for, at det CLEMMENSENSKE Projekt — ændret i Overstemmelse med Ingeniør VILH. MARSTRANDS Forslag (jf. Forskønnelsen Nr. 9) — i mindste Maade skal komme til at ligne disse to Misfostre. — Hvis Undervisningsministeren blot i mindste Maade havde antydet, at hans Interesse for det omtalte Projekt var af mere end ren akademisk Art, hvis han havde stillet i Udsigt, at det, fordi det var 2 Mill. Kr. billigere end Kastelsprojektet, i en ikke for fjærn Fremtid vilde blive taget under alvorlig Overvejelse at realisere det, saa kunde vi maaske have følt os fristet til at anbefale det. Kastelsprojektet er det bedste; men det bedste er det godes værste Fjende, og var der blot en Mulighed for, at Regeringen vilde arbejde for en god Løsning, kunde nogen Resignation vel være paa sin Plads, idet Musæets Flytning under alle Omstændigheder er en Sag af saa stor Vigtighed, at den overskygger enhver anden Betragtning, som Spørgsmaalet i sig selv giver Anledning til; men han nedslog straks med det samme enhver Mistanke om, at han vilde være med til at ofre Millioner paa denne Sag. De finansielle Grunde er for stærke.

Nuvel! ogsaa vi har et aabent og forstaaende Blik for finansielle Grundes Styrke, men havde den store Befolkning blot mere Forstaaelse af, hvor vigtig denne Sag er, hvor stor en kulturel Betydning den rummer, var de finansielle Grunde vel ikke stærkere end at de kunde overvindes om ikke straks saa i Løbet af nogle Aar. Man kunde maaske gaa den Vej at fastslaa Plads og Plan for det nye Musæum og saa paa hvert Aars Finanslov bevilge en Brøkdel af den fornødne Sum, som saa henlagdes til et særligt Fond, der efter en særlig bemyndiget Bygningskomités selvstændige Beslutning, naar det havde naaet et passende Størrelse, kunde anvendes til det bestemte Formaal. Det er jo saadan, at det ikke er tvingende nødvendigt at bygge hele Musæet i eet Tempo. Man kunde efterhaanden bygge til de enkelte Afdelinger og flytte dem en for en i Løbet af en halv eller en hel Snes Aar. Saa lidet ideel denne langsomme Løsning er, synes den os at maatte foretrækkes for den Eventualitet, at Sagen endnu i de næste 37 Aar henligger, uden at der røres ved den.

Andetsteds i dette Hæfte offentliggør vi en indsendt Artikel fra et Medlem, der i paaskønnelsesværdig Interesse for Muæumsspørgsmaalets forsvarlige og hurtige Løsning udkaster den Tanke at oprette en Nationalindsamling til Tilvejebringelse af Midler til Opførelse af en tidssvarende Musæumsbygning.

Vi henstiller denne Tanke til Overvejelse og vil ogsaa gærne modtage Bidrag til Videresendelse tll en eventuelt nedsat Indsamlingskomité. Det maa dog forekomme os, at som Nationalmusæet er hele Nationens og den danske Kulturs fælles Ejendom, er ogsaa det nu foreliggende Problem om Nationalmusæets Flytning til Kastellet i den Grad Nationens fælles Anliggende, at Regering og Rigsdag ikke bør kunne paatage sig det tunge Ansvar, der vilde komme til at hvile paa de to Faktorer, saafremt en Ildsvaade — hvad et naadigt Forsyn forbyde — skulde hærge Prinsens Palæ og tilintetgøre de uerstattelige Værdier, Samlingerne dér rummer.

Vil vil derfor principielt foretrække, at Regeringen fremsatte Forslag til og Rigsdagen vedtog de fornødne Bevillinger til Sagens Løsning nu. Det bliver jo alligevel os alle, der i det lange Løb kommer til at bære Tabet, hvis det gik galt, og da vilde komme til bittert at angre, at vi ikke kendte vor Besøgelsestid.

Fra Kastelsgraven.

EN NATIONALINDSAMLING
TIL TILVEJESKAFFELSE AF MIDLER
TIL LØSNING AF MUSÆUMSSPØRGSMAALET

Vi har modtaget følgende Indlæg:

Hr. Redaktør!

PLANEN om Nationalmusæets Henflytning til Gothersgade er i hele Dagspressen bleven modtaget med en saa afgjort Kulde, at den — dens gode Side til Trods — vel maa antages at være skrinlagt med det samme. Aarsagen hertil er vel nok nærmest dens sletteste Side, at den tænkes anbragt i — eller om man vil — ved Rosenborg Have, hvis æstetiske og hygieiniske Værdi for den indre By netop i de senere Aar med saa megen Vægt og saa god Grund er bleven fremhævet fra alle Sider. At Undervisningsministeren samtidig med, at han bragte Sagen frem i Folketinget understregede, at det aldeles ikke var hans Agt at foreslaa Planen virkeliggjort, har vel ogsaa haft sin Betydning, og de to Arkitekter, som har paataget sig det ikke ringe Arbejde at udarbejde Plan og Tegninger har i Sandhed al god Grund til i Anledning af denne Anbefaling at raabe: »Gud fri os for vore Venner!«

Faar denne Plan saaledes ingen direkte Betydning for selve den paagældende Sags Fuldbyrdelse, har den dog indirekte gjort sin Nytte ved at drage Sagen frem til offentlig Drøftelse, og en saadan kan dog maaske lidt efter lidt skaffe Udbredelse for den Anskuelse, at nu maa der af den danske Nation gøres noget til Bevaring af uerstattelige og uvurderlige Værdier. Selv Undervisningsminister Appel kan maaske vindes for Tanken ad denne Vej. At det vil tage Tid, er jeg ikke i Tvivl om, men selve denne Tid kunde benyttes af dem, hvem Sagen ligger paa Hjerte.

Kunde der ikke i Lighed med, hvad der fandt Sted efter Christiansborgs Brand, oprettes en Nationalindsamling til Tilvejebringelse af Midler til Opførelse af en tidssvarende Musæumsbygning. Hvis der i Gennemsnit af hvert Menneske i Danmark ydedes 10 Øre aarlig, vilde den fornødne Sum være tilvejebragt i 20 Aar, et lignende Tidsrum som det, der hengik, inden man fik begyndt paa Christiansborgs Genopførelse. Det er en lang Tid, for lang en Tid; men er der nogensomhelst Grund til at tro, al Regering og Rigsdag behøver kortere Tid til Overvejelserne? Kan disse Magter komme til en fornuftig Slutning forinden, saa meget bedre! I alle Tilfælde vilde en saadan Indsamling kun kunne virke stimulerende paa Iveren, der efter alt foreliggende at dømme er kølig, næsten dvask.

A. B.

Vi henviser til vor indledende Artikel.

Red.

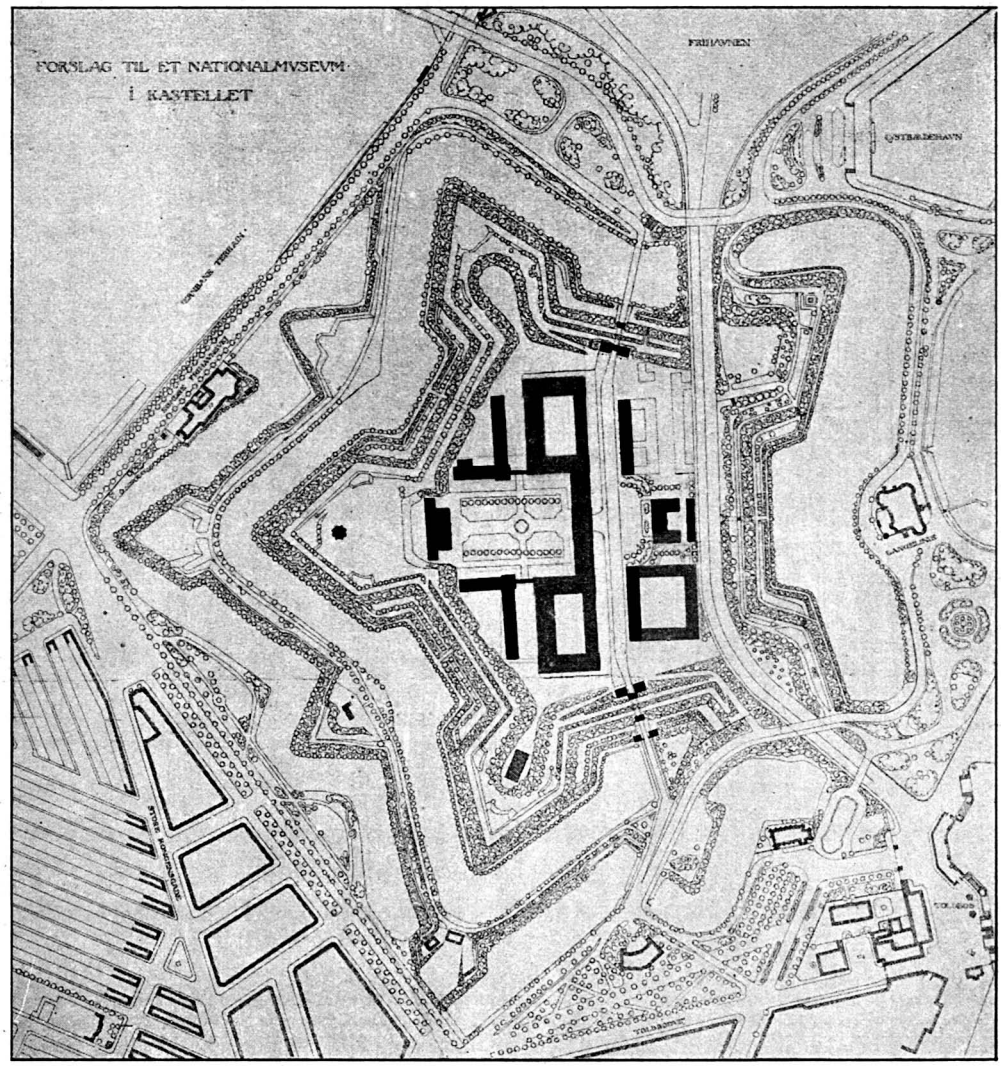

Grundplan af det CLEMMENSENSKE Kastelsprojekt.
(Smlgn. Ingeniør V. Marstrands Artikel i Forskønnelsen Nr. 9.)

MØDE

ANGAAENDE

KASTELLETS BEVARELSE OG NATIONALMUSÆETS FLYTNING.

FREDAG DEN 9. DECEMBER, KL. 8 EM. I ODD-FELLOW-PALÆETS STORE SAL

Talere: D'Hrr. Docent ved Kunstakademiet P. JOHANSEN, Ingeniør VILH. MARSTRAND og Folketingsmand A. C. MEYER. Derefter Diskussion.
Forevisning af *Lysbilleder* ved Hr. Hoffotograf ELFELT.

Adgangen aabnes Kl. 7½ Em. Samtlige Pladser paa Gulvet er reserveret Foreningens Medlemmer mod Forevisning af Medlemskort.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN

PLAKATREVY

Af Henning Bröchner.

Thor Bøgelund. Andreasen & Lachmann.

At holde Revy over Aarets danske Plakater er efterhaanden blevet som at manøvrere med Tordenskjolds Soldater. Det er de samme Kunstneres Produktion, som møder frem Aar efter Aar, blot magrere for hver Gang.

Flere af de lidt ældre Kræfter er helt forsvundet — Axel Nygaard har overhovedet ikke tegnet nogen Plakat i Aar, og Valdemar Andersen kun det delikate Vindusskilt for Heerings Cherry Brandy — og ingen af de nytilkomne er endnu tilnærmelsesvis komne op paa Højde med dem.

Ja, der mangler endda en af de sædvanlige Plakatkonkurrencer med deres gaadefulde Domme og totale Mangel paa Resultat. Var det end Kraftspild, antydede de dog, at der var Kræfter til Stede, som maaske engang kunde anvendes paa en effektivere Maade. Men alt er Stilstand; et Par Forlystelsesetablissementer, et Par propaganderende Partier og en enkelt Udstilling eller Indsamling er de eneste, der synes at ane Plakatens kunstneriske Reklameværdi. Erhvervsplakaten, Handelsplakaten, Sagplakaten eksisterer overhovedet ikke mere her i Landet.

Aarets flittigste Producent er som før Thor Bøgelund. Han er som tidligere ferm og til en vis Grad opfindsom uden dog at forfalde til Aandfuldhed. Han har i Aar varieret sin Stil flere Gange, uden at nogen af disse Forsøg dog betegner nogen Fornyelse.

I hans Dagligplakat for Tivoli med Harlekin og Kolumbine finder vi en lettere, delikatere, men ikke mere personlig Form end sædvanlig. En Plakat for en Dansefest er paa en Gang solid og festlig, og Farvernes Grumsethed kan ikke lægges Kunstneren til Last, da den simpelthen er opstaaet derved, at Plakaten er litograferet i én Farve mindre end Originalen angav.

Den bedste Bøgelundplakat for i Aar er vel nok den for »Verden og Vi«. Iøvrigt er den et ganske typisk Eksempel paa den Skæbne, der vederfares de moderne tyske Principer, naar de omplantes paa dansk Grund. Hovedmotivet — eller det, som for Bøgelund har været Hovedvirkningen — er den dybsorte spidsstillede Triangel paa den gule Bund. Her er Parolen om en simpel geometrisk og koloristisk Kontrasteffekt prompte fulgt. Paa en berlinsk Plakatsøjle eller »Untergrund«station vilde dette have været tilstrækkeligt og enhver Tilførelse overflødig. Men det danske Plakatpublikum har god Tid, naar det gaar paa Gaden, og megen

Sven Henriksen Just Rasmussen.

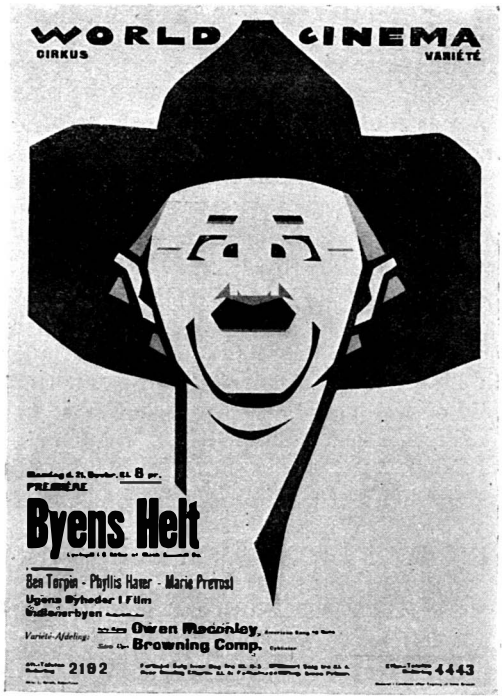

Sven Brasch. L. Ihrich.

Sans for smaa Enkeltheder. Derfor vrimler Plakatfladen med smaa grinagtige Figurer, repræsenterende alle de Erhverv, som læser det reklamerende Tidsskrift.

Endelig har BØGELUND tegnet en Propagandaplakat, der giver en skematisk Fremstilling af Arbejdsløsheden. Motivet er kraftigt behandlet i al sin saglige Nøgternhed, men knap saa lapidarisk veltalende som de tyske Forbilleder.

SVEN HENRIKSEN har iøvrigt tegnet en ganske lignende, men noget svagere Propagandaplakat. Langt bedre er hans knælende Kvindefigur i hvid Silhuet mod dybblaa Bund for Radiumsfondets Landsindsamling. Der er en Forening af Styrke og Ynde over dette Arbejde, som muligvis rummer Reminiscenser fra visse af ERNST HANSENS Omslagstegninger, men som i alt Fald virker mere nationalt end vi er vant til det i vor Plakatproduktions internationale Banalitet.

SVEN BRASCHS Plakater for »World Cinema« hører utvivlsomt til de populæreste og efterhaanden ogsaa til de bedste i København. Alene den Omstændighed, at et stort Forlystelsesetablissement benytter en regelmæssig og ensartet Reklameform er et sjældent og glædeligt Fænomen. Ydermere virker selve Linoleumstekniken som et gavnligt Hæmningsmoment for denne Tegners lidt forlorne Chictendenser og har hjulpet ham til en Række helt ud fortrinlige Arbejder. Endnu klæber der ved flere af dem den Fejl, at deres Forbindelse med Filmen, for ikke at tale om Portrætligheden, er ret svag. Dette gælder dog ikke f. Eks. Plakaten for Filmen »Byens Helt«, der i det hele taget er en af BRASCHS bedste, en grovlinet Spøg ligesom Filmen selv, en fræk men velturneret Vittighed.

Naar man ser de Rædsler i Gelændersnedkerstil, som de øvrige Biografteatre, selv de to andre store, finder for godt at fremstille; naar man iagttager den rige Afveksling af Dusinmæssighed og Kedsommelighed, som et stærkt reklamerende Teater som f. Eks. Scala slaar sig til Taals med, maa man være nøjsomt taknemlig for »World Cinema«s Eksempel.

Et enkelt Tilløb til en anstændigere Form for Filmsplakater har vi i BIILMANN-PETERSENS for »Madame Butterfly« og »Et farligt Frieri«, men det blev ved denne Antydning, som dog i alt Fald viste Tegnerens adrætte Haandelag og indsmigrende Farvesans.

Et endnu svagere Haab gav en enkelt Plakat af SANDSTRØM for en Zuluudstilling. Trods et iøjnefaldende Misforhold mellem den diminutive Figur og den store hvide Flade udenom, var der et vist Greb paa Linoleumstekniken, som maaske kunde udtydes som et Løfte om Udvikling.

Men her som i adskillige andre Tilfælde bliver Løfterne uopfyldte. En aktuel dansk Plakatkunst eksisterer knap nok mere. Der var en Gang, da den stod kunstnerisk meget højt, næsten forfinet, og der fulgte en Periode, da en og anden »Germanernes Lærling« indførte Storstadsplakatens Type, dens optiske og koloristiske Enkelhed og dens Storformat. Men Udviklingen er standset, Plakaten er blevet hverken kunstnerisk Grafik eller Reklameteknik, men en ligegyldig Mellemting.

Og Skylden ligger næppe hos vore hjemlige Kunstnere; de har vist deres gode Evner, hver Gang, der er blevet appelleret til dem. De yngste Kunstnere viser i Plakaterne for deres egne Udstillinger, at de kan dyrke det effektfulde Form- og Farveanarki, og i VALDEMAR SETOFTS Udstillingsplakat for Foreningen af 18' November findes en overordentlig dygtig Forening af moderne og klassicistisk Enkelhed. Men Appellen udebliver, fra Bestillernes Side og — indirekte — fra Publikums Side. Og København er derved blevet et Storstadssymbol mindre.

MØDET OM KASTELLET

MØDET angaaende Nationalmusæets Flytning og Kastellets Bevaring havde langtfra den Tilslutning, som det burde have haft i Betragtning af disse to Spørgsmaals fremragende Betydning for Hovedstaden og dens Befolkning.

Docent P. JOHANSEN, Ingeniør VILHELM MARSTRAND og Folketingsmand A. C. MEYER holdt fortrinlige Foredrag, alle gaaende ud paa at bevare Kastellet som det nu er med Bibeholdelse af dets Fæstningskarakter og af det arkitektonisk værdifulde, som findes indenfor dets Volde.

»Kastellet er«, sagde Docent JOHANSEN, »en fuldstændig og i sig selv afsluttet Rest af Byens gamle Befæstning. Det kan bevares uden at synes amputeret. Til det knytter sig Minder om Fortids Begivenheder, Duft af svundne Dage. Hvad dette betyder for os og for Eftertiden, behøver jeg ikke nærmere at udvikle. Jeg kan nøjes med at anføre et Fyndord af Digteren JOHANNES V. JENSEN (i »Kolumbus«): »Kun den, i hvem Fortiden er stuvet op, har Fragt ind i Fremtiden«.

Naar vi taler om, at Kastellet bør bevares, saa er vel nu de fleste enige om den Ting. Men det er meget vigtigt at gøre sig klart, hvorledes det skal bevares. Kastellet er ikke et tilfældigt Jordsmon omkring et tilfældigt Vandløb, det har faaet sin ganske bestemte Form ud fra sin Hensigt som Forsvarsanlæg. Det er et Fæstningsterræn, Volde og Voldgrave. Voldene er byggede som vanskeligt bestigelige, med stejle, glatte, klare, regelmæssige Skraaflader, der støder sammen i skarpe Vinkler, og uden om Voldene, spærrende Adgang, Voldgravene med det dybe og blanke Vand. Det hele har fra første Færd som sit Væsensmærke Præget af at omslutte og værne det, som ligger bag Voldene.

Til dette udpræget plastiske i den Form, man efter Kastellets Hensigt har givet dets Jordsmon, er i Tidens Løb kommet maleriske Skønhedsværdier ved Bevoksningen. Det gælder da om af begge disse Elementer at bevare det væsentlige, det ene i Overensstemmelse med det andet. [I vore Parker er dette desværre ingenlunde paaagtet. Vore Gartnere har sikkert overmaade god Forstand paa det, de planter i Jorden. men for Jordsmonnets plastiske Værdier synes deres Øjne kun lidet opladte. I vore Parker er den gamle Voldform omtrent helt udslettet, og de Rester, som endnu findes i Østre Anlæg, har man dels tilsløret ved en ganske karakterløs og flov Tilplantning med de evindelige Buske, dels benyttet til Affaldsplads].

Ved Bevaringen af Kastellet bør da først og fremmest Volden igen have sin faste og klare plastiske Form. Det maa beklages, at dette saa lidt har staaet klart for de hidtil over Kastellet herskende Myndigheder, at Volden tværtimod er vanrøgtet, saa den er ved at blive ganske formløs og tilgroet. Den maleriske Bevoksning hører til nede omkring Voldgraven, naar den holdes indenfor de rette Grænser. Men de høje gamle Træer oppe paa Volden bør bevares, dels for deres egen Skønheds Skyld, dels fordi de ved deres Højderetning understreger og forstærker Indtrykket af det opadstigende og imponerende ved Volden. Netop i Samspil med det maleriske, som af sig selv fremkommer ved Træerne omkring Gravens blanke Vand, vil Voldens plastiske Flader kunne virke overmaade smukt.

Men Karakteren af Vold og Grav maa paa ingen Maade tilsløres under den almindelige Parkbehandling, som vil true dem saasnart de lægges ind under en civil Myndighed, der ikke er særlig kyndig i historisk Konservering. [Lad os haabe, at sligt ikke sker med den Del, Smedelinien, som alt nu er henlagt under Kommunen]. Der maa ikke plantes Buske og ikke lave Blomsterbede, der maa nok være mange Bænke, men ikke i parkmæssige Arrangementer, der maa ikke anbringes pæne smaa Trapper med fine, hvide Rækværker paa Voldskraaningerne og ikke lægges sirlige Broer over Voldgraven, som kan bryde Fæstningens Præg af Utilgængelighed og umuliggøre det at aflukke den om Natten. Kort sagt, der maa ikke frembringes noget almindelig parkagtigt, endsige haveagtigt Præg, thi Kastellet er ikke nogen Have og skal ikke ligne nogen Have. Det maa ikke behandles paa Gartnermaner.

Indenfor Voldene, omsluttede af dem, ligger de gamle Bygninger, ogsaa militære i deres Karakter, ogsaa med Duft af de historiske Minder, med Hjemstedsret, hvor de ligger.

Der er Kirken — og ovenfor denne den sidste af vore gamle Voldmøller — der er den smukke Kommandantbolig og mellem disse Samlings- og Øvelsespladsen. De danner Kastellets ene Hovedaxe, anselig og smuk ved sin Formaalstjenlighed og ved de to nævnte Bygningers stilfulde Form. Saaledes som denne Plads er, maa den ubetinget bevares. — Bryder man den, saa slaar man det centrale Tyngdepunkt i Anlægget itu og det hele kommer til at vakle. Og dermed er Døren aabnet for yderligere Omdannelser og Forkvaklinger i Tidens Løb.

Den anden Hovedaxe gaar mellem de to prægtige gamle Porte, som sikkert ingen kunde tænke sig at ødelægge. Den betegnes ved de ejendommelige Kasernelænger, de saakaldte »Stok«; og midt i disse har vi atter Kommandantboligen, som saaledes i sig optager og forener begge Anlæggets Axer. Der ligger allerede heri tilstrækkelig Nødvendighed for ikke under nogen Omstændigheder at lade denne Bygning forsvinde. Man bør ikke saaledes tage Hul paa den organiske Helhed. Og det vil ogsaa være sin Sag helt at lade de gamle Stok forsvinde.

Dersom Udviklingen fører det med sig, at Militæret forlader Kastellet, og der skal gives dette en ny Anvendelse — thi helt at sløjfe det, som Spekulanterne gerne vilde og forskellige Gange har luret paa, saa Langelinie kom til at ligge som et Fortov uden om et nyt Gammelholm, det maa dog vel efterhaanden anses for ganske umuligt — da maa der nøje vaages over, at det nye kommer i fuld og ren Samklang med det gamles Væsensart og særegne Skønhed. Lader det nye sig harmonisk omslutte af Kastellets Volde og samarbejde med dem af de gamle Bygninger, som bør bevares, saaledes, at man fornemmer det nyes forstaaende Agtelse for det gamle, da vil Volde og Porte ogsaa kunne yde det nye et betydningsfuldt Værn. At bevare Kastellet paa rette Maade er et Slags Musæumsopgave.

Men farer det nye ikke frem med fint forstaaende Pietet, saa vil der fremkomme Disharmonier. Sligt er ikke blot pinligt og sørgeligt i Øjeblikket, men ogsaa farligt i Fremtiden. Disharmonier er

saarbare Punkter, hvor Projektmager- eller Spekulationsbaciller kan trænge ind og danne Betændelse. Sker dette, da vil man med Føje kunne henvise til vor Tid som den, der har begyndt Forkludringen og skabt det saarbare Punkt«.

Ingeniør MARSTRAND viste ved Lysbilleder, hvor rent ud forfærdelige Forholdene i Nationalmusæet er og anbefalede dets Flytning til Kastellet, der, naar Nybygningerne foretoges skønsomt, ikke vilde lide derved. — Han viste dernæst en Række Billeder af de gamle Bygninger — der var kønne — og af de nye, der var saa uhyrlig grimme, at man ikke forstaar, at nogen, der holder af Kastellet, har nænnet at lade dem opføre. Ogsaa han konkluderede i, at Kastellet bør bevares — ikke som Kaserne, dertil egner det sig ikke mere — men som det historiske Minde det er og som den Pryd for Byen det er.

Folketingsmand A. C. MEYER sluttede sig i et og alt til de foregaaende Talere og hævdede, at de Penge, det kostede at bevare Nationalmusæet, skulde Folket have Raad til at betale. At flytte det til Kongens Have vilde møde den mest ubetingede Modstand hos Københavns store Befolkning. Han mindede om, at en af tidligere Undervisningsminister KEISER-NIELSEN nedsat Kommission havde anbefalet Planen om Flytningen til Kastellet, og dette Resultat burde man nu holde fast ved. Man kunde, naar det var sket, knytte den nuværende Vagtparade med uniformeret Vagtmandskab og Musik til Nationalmusæet. Musiken i Gaderne har et folkeopdragende Moment, som ikke bør agtes ringe.

Efter de officielle Talere rykkede Oppositionen frem, og den fik paa Grund af den knappe Tid i alt væsentligt det sidste Ord — den Aften.

Artillerikaptajn HAASE vilde have Kastellet bevaret, men vilde aldeles ikke indrømme, at Nationalmusæets Flytning derud vilde være det bedste Middel. Han gik ganske udenom Ing. Marstrands Paavisning af, at de militære Nybygninger har bidraget ikke lidet til at forvanske Kastellet. — Han var slet ikke bange for, at Byggespekulationen skulde kaste sig over Kastellet, det vilde blive altfor dyrt at trille Voldene af og fylde Gravene. — Vi tror dog, at den Side af Sagen nemt lod sig ordne, hvis Tanken om at bevare Kastellet bliver skubbet til Side. Men at lade det blive staaende urørt er ikke at bevare det. Christianshavns Vold viser Resultatet af den Art Bevaring. — Iøvrigt var han enig med Forskønnelsesforeningen, og hans Opposition blev som Følge heraf lidt mat. Hans eneste Anke gjaldt Musæets Flytning til Kastellet, men medens de indledende Talere netop havde paavist, at denne vilde virke bevarende, paaviste Kaptajn Haase ikke med en Stavelse, hvad Skade den kunde gøre. Formodentlig for at betage sit — formelt ypperlige — Foredrag noget af dets negative Præg, havde Kaptajnen et Forslag færdigt og viste det for Forsamlingen. Det gik ud paa at lægge Musæet paa Rosenborg Eksercerplads. Imens han var fuld af Haan mod Kastelsprojektet, fordi det gør de der anbragte Soldater husvilde, disponerede han selv over Garderkasernen, som iøvrigt ogsaa er en Bygning af historisk og arkitektonisk Værdi, selv om den i saa Henseende ikke kan staa Maal med Kastellet.

Bogholder THORSEN holdt en lang og indigneret Protesttale imod Foreningens »Plan om at ødelægge Kastellet«; som fhv. Redaktør af et Soldaterblad nedlagde han sin Protest. Heller ikke han paaviste, hvad Skade Musæet kunde gøre, men vilde forøvrigt heller ikke have dette i Rosenborg Have. Nej! Han disponerede over Jernbaneterrænet og over Hestgarderkasernen ved Frederiksholms Kanal og havde ikke andet at indvende imod et ironisk Forslag fra Forsamlingen om Amager Fælled, end at det var for langt borte.

Grosserer L. E. BRUUN mente, at Fremtidens Musæer maatte bygges med bombefaste Kældere og dem kunde man ikke lave i Kastellet (?!).

Raadsformand PHILIPSEN var stemt for Musæets Henlæggelse i Kastellet, men advarede imod at appellere for stærkt til den historiske Følelse. Kastellet var i sin Tid bygget som en Trusel mod det københavnske Borgerskab. — Maaske var det af Frederik III mere ment som et Tilflugtssted, hvis Adelen skulde faa Held til at rejse sig imod Enevælden. Londons Tower har en lignende Oprindelse, og Konger af England har nogle Gange været indesluttede der af Oprørere; men, disse bitre historiske Minder til Trods, tænker ingen paa at ødelægge Tower; saa meget mindre, som det nu, ligesaalidt som Kastellet i ringeste Maade er en Trusel imod nogen eller noget. Iøvrigt drog Hr. Philipsen stærkt til Felts imod den negative Kritik, der altid kommer frem, naar noget nyt foreslaas. Selv overfor Nyrops Raadhus var den kommen til Orde.

Blomsterhandler ROSENDAHL opponerede hæftigt, ja næsten lidenskabeligt imod Foreningens skændige Plan om at ødelægge Kastellet, der rummede saa mange skønne Minder for dem, der som han havde ligget der som Soldat. Han var Formand for en Soldaterforening paa 3600 Medlemmer, der vilde staa Vagt om Kastellet med dets røde teglhængte Huse (!) — Det var, som en af Mødets sidste Talere bemærkede, uforfalsket Soldaterlyrik uden Spor af saglig eller reel Begrundelse.

Mødet sluttede uden Resolution.

NYE MEDLEMMER

HELLER ikke i Aaret 1921 har Antallet af nye Medlemmer kunnet opveje Antallet af Udmeldelser. Vi er kun overraskede over at Antallet af de sidstnævnte — i Betragtning af de vanskelige Tider — ikke er større end det er. Det er et glædeligt Bevis paa, at Interessen blandt Medlemmerne for de Formaal, der er Foreningens, fremdeles er levende. Det er imidlertid nu — om ellers nogensinde før — nødvendigt for Bestyrelsen at lægge ærede Medlemmer paa Sinde, at ethvert Medlem bør kunne skaffe i det mindste et nyt Medlem. Vi vil ligesom tidligere Aar fordele en Række af indrammede Originaltegninger blandt dem af Medlemmerne, der inden Udgangen af April Maaned 1922 har indmeldt flest nye Medlemmer. De nærmere Enkeltheder ved Fordelingen vil blive meddelt i det næste Nummer af Tidsskriftet.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN